

OORLOG, KERK EN STAAT

**Een eenvoudig en waar verhaal van de geloofswerkzaamheden,
waartoe de Heere mij verwaardigd heeft
in deze zevenjarige oorlog**

De Oostenrijkse Successie-oorlog, die duurde van 1740 tot 1748

door

EVA VAN DER GROE

zuster van de Weleerwaarde heer THEODORUS VAN DER GROE,

Predikant te Kralingen.

GEBR.s. VERLOOP - ALBLASSERDAM

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2013**

VOORWOORD.

WAARDE LEZER!

Hetgeen wij u hier aanbieden is de herdruk van een werkje van de bekende en geliefde schrijfster EVA VAN DER GROE, zuster van de Weleerw. heer THEODORUS VAN DER GROE, welk werkje werd geschreven in het laatst van het Jaar 1749, en voor zover wij hebben kunnen nagaan, laatst gedrukt in het Jaar 1844.

Hoewel in 1877 door D. WEGGEMAN te Ouderkerk aan de IJssel het eerste gedeelte (ongeveer een vierde deel) ten onrechte werd uitgegeven op naam van de heer TH. v. D. GROE, blijkt toch duidelijk dat het is van de hand van zijn zuster EVA, mede uit hetgeen zij zelf schrijft in haar bekeringsverhaal, bijna aan het einde, over: "het vorig werkje, dat handelt over mijn werkzaamheden, omtrent het land van mijn inwoning, namelijk, dat eertijds zo gezegend Nederland, gedurende de tijd van acht Ja,ren, waarin hetzelfde door een zware oorlog, zeer is gedrukt, verwoest en verarmd geworden".

Het licht dat de schrijfster mocht genieten, de liefde voor en de werkzaamheden met 's lands belangen en de zegen daaraan verbonden, zou in deze donkere dagen, waarin oorlogen en geruchten daarvan elkaar opvolgen, als de Heere het daartoe geliefde te gebruiken, kunnen dienen om velen te beschamen, tot Ja,loersheid te verwekken en tot onderzoek en arbeid aan te zetten.

Dat Hij dat verlene.

DE UITGEVERS.

Een eenvoudig en waar verhaal van al de zaken en werkzaamheden, waar de Heere mij door Zijn Geest toe verwaardigd heeft, gedurende deze laatste zevenjarige oorlog, waarmee God de Heere vele landen en staten, en onder anderen ook dit ons lieve vaderland, zo jammerlijk bezocht heeft.

En welke werkzaamheden ik, om enige redenen die op het einde van dit werk gemeld staan, ben genoodzaakt geworden in geschrift te brengen, onder hartelijke verzuchtingen tot de Heere, dat het Hem behagen mag, om mijn arbeid nog eniger mate te doen dienen in vervolg van tijd tot eer en heerlijkheid van Zijn grote en geduchte Naam.

Want mijn verhalen, die ik door de hulp des Heeren hier neer wens te stellen, moeten inzonderheid aangemerkt worden, als zoveel heerlijke getuigenissen en bewijzen van des Heeren onvergelykelijke trouw in het nakomen en vervullen van Zijn beloften en toezeggingen, die Hij door middel van Zijn Woord en Geest, veeltijds aan het hart van Zijn kinderen komt te doen. Bijzonder dan, wanneer ze leven in duistere, zware en beroerde tijden en nochtans verwaardigd worden om het aangezicht des Heeren, in boetvaardig vasten en gewezen, vurig te zoeken.

Van het jaar 1735, als wanneer de Heere mijn voeten door bekering en geloof eerst kwam te vestigen op de weg des levens, tot het Jaar 1739 daaraanvolgende, weet ik niet, dat ik iets van belang omtrent het land, of de aanleve van dien, bij het licht van Gods Geest, gezien of bemerkt heb, dat waardig is met het verhaal van mijn aantekeningen te beginnen. Maar op het einde van dit laatst genoemde Jaar sommige echte historiën of beschrijvingen van Nederlands eerste opkomst en doorbreking tot een vrije staat of Republiek, in de voorzienigheid des Heeren eens ernstig doorbladerende, ontdekte ik door dat middel de wonderlijke wegen en handelingen, die God eertijds met dit land gehouden had, waarin ik onder andere nauwkeurig acht mocht geven op deze navolgende dingen of gebeurtenissen.

(1) Vooreerst mocht ik, onder veel aandoeningen van mijn hart en waarachtige dankerkentenis tot de Heere, mijn aandacht vestigen op die heugelijke verlossing van die twee zeer gruwelijke Ja, ondragelijke dingen, namelijk, ten eerste, van de Spaanse heerschappij of liever dwingelandij, en dan ten tweede, van de afgoderij van het Pausdom. Onder welke twee kwaden of ellenden, dit ganse land en volk, eertijds zo Jammerlijk gedrukt en gekweld is geworden, dat het verhaal van die zaken, hoewel nu al lang geleden, nochtans het hart van een opmerkend lezer, indien hij niet geheel van alle menselijke aandoeningen en van medelijden en ontferming vervreemd is, soms wel eens zo kan bewerken in waarachtige ontferming met de ellendige lijdens van die nare en duistere tijd, dat het zo een de tranen in de ogen kan doen komen.

(2) Ten andere deed de Heere mij ook acht geven op de weg of wijze, waarlangs Hij op een wondere wijze het licht van het Evangelie in deze landen eertijds zo heugelijk had doen opgaan, en hetzelfde vervolgens zo helder doen doorbreken, en op de kandelaar gesteld, dat het, gevoegd bij de krachtadige werking des Geestes, reeds veel kinderen in Sion had doen geboren worden, waarvan een gedeelte reeds zalig in de Heere waren ontslapen, en een later gedeelte nog levende en God verheerlijkende, naar de mate der genade hun van de Heere gegeven.

Onder welke laatste nog levende geroepen heiligen, ik mijzelf óók mocht rekenen door middel van dit woord, dat de Heere onder het beschouwen en mediteren van deze gebeurtenissen met veel licht en kracht van toe-eigening op mijn hart geliefde te

brenge. *En u heeft Hij mede levend gemaakt, daar gij dood waart door de misdaden en de zonden, Efése 2: 1.*

(3) Ook deed de Heere mij bij vernieuwing gelovig zien, langs welke weg en om welke reden Hij deze levendmaking aan mijn ziel gewrocht had, namelijk, uit enkele vrije en soevereine genade, en om Zijn eeuwige en onveranderlijke verkiezing, waardoor de Heere mij van eeuwigheid, al voor de grondlegging der wereld vrijwillig in Christus ter zaligheid en behoud ten leven had uitverkoren, en mij dus lief gehad met een eeuwige liefde. Hierover verheugde zich mijn ziel met een heerlijke en onuitsprekelijke vreugde, en ik loofde de Heere met mijn ganse hart, omdat Hij mij waardig geacht en geoordeeld had uit vrije genade te ontvangen een witte keursteen; *op die keursteen geschreven een nieuwe naam, die niemand kent, dan die hem ontvangt.*

(4) Ten laatste deed God mij ook het grote voorrecht onder het oog en op mijn hart komen, namelijk hoe Hij mij op Zijn tijd in dit verlost en vrije land had doen geboren worden, en dat van burgerlijke en uiterlijk godsdienstige ouders, die daarbij de zuivere en zaligmakende leer beleden. Door welke middelen en wegen de Heere mij gesteld had in de mogelijkheid van te kunnen zalig worden, daar God mij in het Pausdom had kunnen doen geboren worden, of onder een andere soort van dwaalleer, daar ik dan altoos in geleefd en eindelijk in gestorven kon hebben, zonder immermeer door het zaligmakende licht beschenen te zijn geweest. Want ik zag mij hetzelfde zo waardig als die ongelukkigen die daartoe gezet zijn. Maar nu had de Heere wat beters over mij besloten, en het in de tijd ook over mij gebracht, zodat ik juichende kon zeggen: *De snoeren zijn mij in een liefelijke plaats gevallen, en, o vrije genade, een schone erfenis is mij geworden.* Terwijl mijn hart inmiddels in vurige smekingen en gebeden tot de Heere uitging, Hem biddende, dat Hij mij geliefde te verwaardigen, Zijn nooit genoeg geprezen Naam, over alle die weldaden, aan mij bewezen, hier op de wereld, in mijn leven, alsook wanneer ik dit sterfelijke reeds zou hebben afgelegd, door iets dat na mijn dood mocht overblijven, nog groot te maken en te verheerlijken.

Met deze dingen of zaken nu op of aan te merken en te bemediteren, nadat de Heere mijn hart en gemoed totdat werk beliefd op te wekken en aan te zetten, liep het Jaar 1739 ten einde. En wij getreden zijnde in het daaraan volgende jaar 1740, achtervolgde de Heere met Zijn ontdekkingen aan mijn ziel, ten opzichte van Zijn wegen en handelingen, die Hij van tijd tot tijd met Nederlands volk gehouden had, voort te gaan. Welke ontdekkingen bestonden in een gezicht van vele en onderscheiden zegeningen en weldaden, waarvan de voornaamste waren, dat de Heere, de Drie-enige God, dit volk nu verlost hebbende van de afgoderij van het Pausdom, het tot Zijn volk en eigendom had verkoren en aangenomen, hen brengende onder een band des verbonds. Met overvloedige betuiging en verzekering, dat Hij hun tot een God, en zij Hem tot een vrij volk en eigendom zouden zijn en blijven tot in langheid van dagen, indien zij dit grote voorrecht door hun zonden en afwijkingen van de Heere, in vervolg van tijd zich niet onwaardig maakten.

Ook deed de Heere mij zien en bemerken, hoe grotelijks Hij het volk van dit land gezegend had, in macht, rijkdom, eer en aanzien, in zover, dat dit woord in zeker opzicht aan ons is bewaarheid geworden, dat wij konden gezegd worden te zijn: *Een spruit Zijner plantingen, en een werk of volk, waardoor Hij verheerlijkt wilde worden.* Maar hoe gans weinig had de Heere in dit laatste geval Zijn oogmerk omtrent ons en onze voorvaderen bereikt, aangezien Nederlands inwoners spoedig die dierbare

zegeningen en weldaden, hen van de Heere zo overvloedig toegevoegd, schandelijk begonnen te misbruiken tot hoogmoed, weelde, darterheid, pronk en pracht, en vele andere niet minder beklaglijke onordelijkheden, waardoor de Heere nu en dan Zijn toorn op een verschrikkelijke wijze ook aan dit land en volk heeft doen gevoelen, brengende hetzelfde soms door de gesel van de oorlog als op de oever van hun ondergang, zodat het scheen alsof het met Nederlands grootheid, eer en luister, haast gedaan zou zijn.

Maar doordat des Heeren lankmoedigheid en verdraagzaamheid omtrent een land en volk, dat Hij Zich ten erve heeft uitverkoren, groot, Ja, onbegrijpelijk is, heeft Hij dit ook veelmaals op een zeer luisterrijke wijze willen betonen in de wonderlijke reddingen en verlossingen van land en volk, in tijden van scherpe oordelen en plagen, verlossende hetzelfde wederom genadig door de arm Zijner mogendheid, opdat het volk zulke uitnemende reddingen toch zou zien en bemerken, en die door genade toch waardig zou zoeken te beleven, erende en dienende de Heere zonder vreze.

Doch, de Heere ontdekte mij al verder de bedroefden, verkeerde en ondankbare handel van Nederlands inwoners, hoe dezelve, niettegenstaande zoveel genoten zegeningen en weldaden, waarmee de Heere hen boven alle andere volken van de aardbodem gezegend had, nochtans gedurig vergeten hadden, de Heere hun God in erkentenis te houden. Ja, in zover, dat de Heere Zich menigmaal genoodzaakt vond deze klachten door de mond van Zijn getrouwe knechten over Nederlands volk uit te boezemen: *Ik heb dit volk groot gemaakt en verhoogd, maar zij hebben tegen Mij overtreden.* Jes. 1:2.

Deze overtredingen nu waren van tijd tot tijd veranderd in een gehele verharding des harten, en in een diepe en verbazende zorgeloosheid en onbekeerlijkheid. Waardoor de Heere dan eindelijk ook zo getergd is geworden, dat Hij besloten heeft, dit eertijds zo gezegend en bemind volk, dat naar Zijn Naam genoemd was, niet alleen te verlaten, maar haar ook over te geven in een verkeerde zin, om te doen, dingen welke niet betamen. Welk besluit de Heere ook op Zijn tijd heeft uitgevoerd, vertrekkende zo langzamerhand met Zijn Geest en genade uit het midden van Nederlands volk en godsdienst. Waardoor het dan ook gebeurd is, dat de goddeloosheid, darterheid en gruwelijke losbandigheid onder allerhande slag van volk, zodanig de overhand genomen heeft, dat ik vol van verwondering moest uitroepen, met innerlijke beschaamdheid van mijn ziel: *Er is niemand die goed doet, daar is niemand die God zoekt, allen zijn zij afgeweken, tezamen zijn zij onnut geworden.* Rom. 3 : 11, 12.

Ja, des Heeren eigen volk en kinderen waren mede in een diep en akelig verval gekomen en grotelijks van Hem afgeweken, zodat de Heere dit woord over hen bedreigde: *Efraim is vergezeld met de afgoden, laat hem varen,* Hoséa 4 : 17. Ook voerde de Heere dit woord als een bestraffing tegemoet: *Een os kent zijn bezitter en een ezel de kribbe zijns Heere, maar Israël heeft geen kennis, Mijn volk verstaat niet.*

Want hoewel de Heere in Christus, bijzonder in de eerste bekering, zich wel enigszins aan Zijn volk had ontdekt en bekend gemaakt, als een God van zaligheid, Ja, van volkom zaligheid, was nochtans die kennis, uit gebrek van genoegzame omgang met God, door een levendig en werkzaam geloof, zo gans weinig en gering ten opzichte van de tijd, die er sedert dat eerste werk van bekering reeds gepasseerd was, als ook ten aanzien van de menigvuldige occasiën en gelegenheden, die dat volk ontmoet had, om de Heere in Christus meer van nabij te leren kennen en dus op te wassen in de kennis en genade van de Heere Jezus Christus, dat de Heere ten deze opzichte maar vele en rechtvaardige redenen had, om aldus zo over Zijn eigen volk te klagen. En deze rechtmatige klacht van de Heere mocht ik ook bijzonder op mijzelf toepassen,

ziende menigvuldig dat in mij, dat is in mijn vlees, geen goed woonde.

Hoewel ik nu dus enige tijd met een zeer beklemd hart onder een gezicht van mijn eigen en al des volks diepe zonden en afwijkingen, daar zo heenwandelde, kon ik echter niet gelovig mee werken, noch bij de Heere verzoening zoeken in Christus, wat werk, of welke poging ik daartoe in eigen kracht ook al aanwende.

Totdat het de Heere eindelijk behaagde, des daags voor de Biddag van het Jaar 1741, met een oog van genade en barmhartigheid op mij neder te zien, en mij van al mijn eigen pogen en woelen af te brengen, zodat ik geholpen werd om uit mij zelf uit te gaan tot Christus, door een waarachtig geloof de toevlucht te nemen, als wanneer de Heere mij verwaardigde met de genadige vergeving van al mijn zonden, waardoor mijn gemoed tot rust, vrede en verruiming kwam, en de waarheid van dat woord des Heeren Jezus aan mij bekrachtigd werd: *die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen.*

Nu hadden onze toen ter tijd regerende overheden in hun uitschrijvings-brief, ter zake van die Biddag, hier boven gemeld, naar mijn best geheugen ook deze periode gesteld, dat alle goede ingezetenen van Nederland, de Heere op die dag in ware ootmoed en vernedering, zo over haar eigen, als ook over 's lands hooggaande zonde en ongerechtigheden, om verzoening zouden smeken en bidden. En meteen ook biddende voor het land, dat de Heere het nog lang bij deszelfs duurgekochte vrijheid en godsdienst wilde bewaren en genadig van hetzelfde wilde afwenden alle welverdiende plagen en oordelen.

Dit laatste gedeelte kon ik bij de Heere niet ter voorbidding neerleggen, aangezien ik al het volk van het land zo hoog en zwaar schuldig voor God, en daarbij zo diep verkeerd, verhard en onbekeerlijk zag, dat mij dacht, dat de Heere dit land zou moeten slaan en straffen, ter betoning van Zijn rechtvaardigheid in deze tegenwoordige tijd, derhalve kon ik daar tegen niet aanbidden, wordende daarin van de Heere tegen gehouden.

Maar evenwel verwaardigde de Heere mij om het ganse land en volk, als een enig man voor de Heere neder te leggen, met innerlijke en oprechte betuiging, dat al wat de Heere ons, buiten een ganse vernieling of verwoesting van land en volk, zou laten ontmoeten, zulks enkel vrije genade en soevereine ontferming zou zijn. Biddende ook met een voor het volk van God, dat de Heere het verlorene onder haar geliefde te zoeken en het afgedwaalde geliefde terecht te brengen.

Maar inzonderheid bad en smeekte ik voor mijzelf, dat, - hoe de Heere het ook met ons en het land in het vervolg kwam te maken, en welke plagen en oordelen daar over ons komen mochten, - de Heere mij toch geliefde te verwaardigen, om stil, gelovig en onderworpen in Zijn weg te berusten, opdat ik niet in het oordeel des duivels mocht vallen, en tegen de Heere te twisten en te murmureren. Hiermee kon ik alles aan God overgeven en toevertrouwen, en zei met alle gelovige verruiming en onderwerping: *de Heere doe nu dat goed is in Zijn ogen. Amen, Ja, Amen.*

Dit nu was het zakelijke van mijn werkzaamheden op die Biddag, voor zo veel het land, en het gebod der overheden die aangaande belangt. De Heere was mij wonder goed en nabij, ook zo eindigde ik die dag in de naam des Heeren, gelijk ik hem begonnen had, en begaf mij ter ruste. 's Morgens wakker wordende, was ik nog bij Hem, en de Heere gedankt en gebeden hebbende voor de rust van de slaap en Zijn genadige bewaring in en onder dezelve, kwamen mij de gunsten en genaden van de Heere, die ik de voorgaande dag in Christus had mogen genieten, op mijn hart. Onder andere dacht ik, o! de Heere weet het, hoe weinig rechtvaardig volk hier te land zijn aangezicht in ootmoedigheid niet wel gezocht heeft, veel deemoediger als ik, de

minste van al de heiligen, mogelijk heb kunnen doen. Maar, zoals ik mij in deze overdenking bezig hield, kwam dat woord op mijn hart, Jesaja, 9 : 11. *Onder allen deze is Zijn toorn niet afgekeerd, maar Zijn hand blijft nog uitgestrekt.* En die toornige hand des Heeren zag ik uitgestrekt over ons ganse land, waaruit ik opmaakte dat de Heere door Zijn gunstgenoten zich niet ten goede van het land had laten verbidden, maar Zijn plagen en oordelen over hetzelfde eerlang zou uitstorten.

In welke gedachten en bemeditering ik nog te meer bevestigd werd, door een ontdekking, die de Heere, even na het overlijden van KEIZER KAREL de VIe, op de 20 Oktober van het jaar 1740 overleden, aan mijn gemoed, op een geestelijke wijze gedaan had.¹

Namelijk, op een zekere avond, in mijn afzondering in het verborgen voor de Heere zijnde, kwam het mij voor, alsof de Heere zich opmaakte ter verrichting van enig voornaam en groot werk. Een heilige en betamelijke nieuwsgierigheid deed mij deemoedig vragen, waartoe de Heere zich opmaakte en ik kreeg dit woord: Openb. 3 : to, *om te verzoeken die op de aarde wonen.*

Dit gezicht nu, dat de Heere zich opmaakte om bezoeking te doen over al de ongerechte werken, die onder de zon geschieden, bleef mij zo al enige dagen bij, onder een gedurig maar gebogen uitzien en begeerte, om te mogen weten, waarin wel des Heeren aanstaande bezoeking voornamelijk bestaan zoude. Zo gebeurde het op een morgenstond, dat, onder het oefenen van mijn tijdelijke bezigheden, nochtans met mijn hart in geestelijke overdenkingen werkzaam zijnde, mij die plaats voorkwam: Openb 13 : 1, ***En ik zag uit de zee een Beest opkomen, hebbende zeven hoofden en tien hoornen.***

Deze woorden nu werden mij door 's Heeren geest aldus verklaard of toegepast.

De *zee* betekende des Heeren eeuwige raad in Zijn Goddelijke voorzienigheid, zoals de Heere van alle eeuwigheid alles, dat geschieden zou, tevoren bij zichzelf bepaald en besloten had, en hetzelfde nu in der tijd ook alzo deed gebeuren en uitvallen, naar de raad van Zijn wil.

Het *beest*, dat uit de zee van Gods voorzienigheid opkwam, was de Koning van Frankrijk.

Zijn *hoofden* betekenden zijn onverzadiglijke heerszucht en verre uitzierende desseinen, (plannen) alsmede zijn rusteloze pogingen en woelingen, in het smeden en uitvinden van een menigte, zo heimelijke als openbare aanslagen van list en geweld, om langs die weg al zijn devoirs aan te wenden ter uitbreiding van zijn voor Europa reeds te grote en te gevaarlijke macht en gezag.

En eindelijk, de *tien hoornen* gaven te kennen de verschrikkelijke grootheid en sterkte van zijn geweld, waarmee hij deze zijn gesmede desseinen zou zoeken ten uitvoer te brengen, en dat hij dezelve eerlang, door het berokkenen van een oorlog, zou beginnen in het werk te stellen, alsmede dat hem de Heere al zulks zou toelaten.

Maar waar en wanneer Hij beginnen, voortgaan en eindigen zou, geliefde de Heere op die tijd niet te openbaren. Alleen bracht Hij mij dit woord op mijn hart, Klaagl. 4 : 21, de beker zal ook tot u komen. Gevende de Heere daardoor te kennen, dat die plaag van de oorlog, welke nu aanstaande was, ook tot, Ja, in dit land zou overgebracht worden.

Nadat ik dan deze dingen alzo bij 's Heeren licht en door Zijn geest voorzien had, dat stond te gebeuren, was ik dagelijks zeer aandachtig en oplettend in alles, wat er zo

¹ Karel VII Albert (Brussel, 6 augustus 1697 – München, 20 januari 1745), een lid van het Huis Wittelsbach, was keurvorst van Beieren vanaf 1726 en Rooms-Duitse keizer van 24 januari 1742 tot zijn dood in 1745. Karel was de enige keizer sinds de 15e eeuw die niet van het Huis Habsburg was.

buiten als binnen in ons land kwam te gebeuren, bij zover de dingen of zaken in een gepaste en behoorlijke weg tot mijn kennis konden komen. Maar inzonderheid gaf ik nauwkeurig acht op het gedrag en de handel van al de mogendheden, welke zich verbonden hadden, bij het leven van Keizer KAREL de VIe, tot handhaving van de *Pragmatische Sanctie of erfopvolging*, zoals gemelde Keizer dat had tot stand weten te brengen. En bij gelegenheid merkte ik aan, dat Frankrijk onder alle die handhavers van des Keizers uiterste wil, wel diegene was, van wie men oprecht en billijk kon en mocht verwachten, dat hij ter goeder trouw, na des Keizers afsterven, in deze zou komen te handelen, als hebbende reeds, bij het leven des Keizers, een goede beloning daarvoor gekregen, namelijk het afstaan van de hertogdommen Lotharingen en Thar, ten behoeve van Frankrijk, door de nu tegenwoordige Keizer, toen Hertog van die beide hertogdommen.

Wie zou derhalve dan gedacht hebben, dat even datzelfde Frankrijk, onder alle sinistere praktijken, al aanstonds na het overlijden van de eerstgemelde Keizer, de reeds zowel beloofde belofte, van de Pragmatische Sanctie getrouw te zullen handhaven, zo trouweloos zou verbroken hebben, en door zijn macht en geweld, recht het contrarie onder handen te nemen. En nochtans hebben wij dat in en omtrent deze tijd zien gebeuren. En hoezeer het Franse Hof er ook alleszins op uit geweest is, om dit onrechtvaardig geweld tegen eed en trouw, aan de landen of staten van de Koningin van Hongarije en Bohemen gepleegd, met velerhande vijgenbladeren te bedekken, zo heeft het staatkundig gezicht en besef van vele welmenenden, in en buiten ons land, die gruwel der ongerechtigheid zo naakt en klaar alleszins ten toon gesteld en openbaar gemaakt, dat het ter eeuwiger schande en oneer van Frankrijk zal moeten gedijen. En dat men in 't vervolg, door middel van de wijd en zijd verspreide, maar waarachtige berichten en ontdekkingen van Frankrijks onbetamelijke handel, als met één opslag van het oog zal kunnen zien en bevroeden, hoe onrechtvaardig de Fransen hun meeste landen gewoon zijn te verkrijgen en te behouden.

Nadat ik dan deze eerstgemelde dingen, namelijk de dure, bij uitnemendheid dure verplichtingen, waaronder zich het Franse Hof bevond, om de Pragmatische Sanctie, na het overlijden van de meergemelde Keizer, getrouwe en naar de letter te handhaven en uit te voeren, eens nauwkeurig en naar mijn geringe kennis had mogen overwegen en opmerken, en de Keizer, na wiens dood dat werk moest begonnen worden, reeds overleden was, besteedde ik al aanstonds al mijn aandacht en oplettendheid meest en vooral om het gedrag van Frankrijk na te sporen en deszelfs oogmerken te ontdekken. Waarvoor ik echter, om het zo eens uit te drukken, geen argusogen nodig had, aangezien de Fransen, door de partij die dezelve kwamen te verkiezen en te ondersteunen, hun heilloze toelig zelf al ten eerste klaar en openbaar genoeg maakten. Want daar zij verplicht waren, volgens eed, trouw en beloning, de landen der Koningin van Hongarije en Bohemen, MARIA THERESIA,² dochter en wettige erfgename van de overleden Keizer, te bewaren en te beschermen tegen alle onrechtvaardig geweld, of hetgeen strekken kon, om enige van die landen of staten onder geweld of onder andere heerschappij te brengen, gedoogden zij niet alleen dat nu de regerende Koning van Pruisen, KAREL FREDERIK, op een gewelddadige wijze het hertogdom Silezië, door kracht van wapenen, veroverde en wegnam, (niettegenstaande zij genoegzaam in staat waren, om gemelde Koning menselijker wijze gesproken, in deze zijn veroveringen niet alleen tegen te staan, maar hem dat

² Maria Theresia van Oostenrijk (1717-1780), aartshertogin van Oostenrijk, koningin van Hongarije en Bohemen van 1740 tot 1780

meer is, dezelve ook wederom afhandig te maken, en aan de wettige erfgenamen te verzekeren) maar zij deden daarenboven ook nog een andere stap. En zij brachten daardoor klaar aan de dag, wat zij in hun schild voerden, namelijk, om het huis van Oostenrijk nu eens zodanig te vernederen, en in deszelfs macht zulk een dodelijke knak te veroorzaken, dat hetzelve in het vervolg van tijd niet ligt het hoofd wederom zou kunnen opsteken om zich tegen hun heerszuchtige ondernemingen aan te kanten.

Te dien einde voegden zij een gedeelte van hun troepen, waar het Franse Hof ettelijke Ja,ren van te voren zich rijkelijk van voorzien had, bij die des Keurvorsten van Beieren, KARL ALBREGTS, om kwansuis als hulpstroepen een partij ongegronde pretenties van gemelde Keurvorst, welke denkelijk te voren door het Franse ministerie uitgevonden en her voortgebracht zijn, op enige der landen van de Koningin van Hongarije en Bohemen te doen gelden en ten uitvoer te brengen.

En voorzeker, dit was een stap van Frankrijk, daartoe dienende, om, indien de Heere het niet genadig verhinderd had, de macht van het Oostenrijkse huis zo maar eensklaps de bodem in te slaan, en wat dit dangereuse Hof tot zulk een handel bewogen heeft, is te overbekend, namelijk om voortaan niemand meer in de weg te hebben, die het in de uitvoering van zijn heerszuchtige voornemens hinderlijk zou kunnen zijn.

Maar om dit hun heilloos oogmerk voor het oog van de Duitse Vorsten te verbergen, gebruikte Frankrijk de meergemelde Keurvorst van Beieren, maakte hem *Keizer en Rooms Koning*, en dat merendeels door kracht van wapenen; terwijl degene, wier werk het had behoren te zijn, om met vereende krachten dit domineren in Duitsland te beletten, de handen als het ware in de schoot hielden en dit geweldige werk van verre zaten aan te kijken, waardoor dan die geweldenaars hun gang gingen, en voor een gedeelte ook hun oogmerk bereikten. Want nu een keizer naar hun zin gekozen hebbende, moest men dezelve ook in staat zoeken te stellen, om zijn keizerlijke waardigheid, met al de luister welke daartoe behoorde, te kunnen ondersteunen. 19

Tot dat einde moest men zich sterk maken, om de nieuw verkoren keizer in het bezit te stellen van een gedeelte der landen van bovengemelde Koningin, hetwelk hun ook voor een korten tijd gelukt is, hoewel het mij anders altijd toegeschenen heeft, - en ik ook vertrouwd van niet geheel misgezien te hebben, - dat het Frankrijks intentie nooit geweest is, om de door hem gekozen Keizer wederom machtig en ontzaggelijk te maken, zijnde dit op een onbetwistbare wijze, en meest uit alle hun ondernemingen ten behoeve van die Vorst ondernomen, gebleken.

Wel is waar, dat zij aan het Duitse rijk een Keizer bezorgd of gegeven hebben, maar, dat moest volgens hun heimelijke maximes van een Keizer voorzien zijn, uit zichzelf wel aanzienlijk en waardig, maar zijnde verder een vazal van Frankrijk, en hangende van deszelfs wenken en bevelen af, opdat hij toch nimmer in staat zou zijn, om hun in het uitvoeren van hun verderfelijke Machiavelse staatkunde,³ vroeg of laat, in het vervolg hinderlijk te zijn.

De zaken van het keizerrijk in het gedrag van Frankrijk, dan nu zo eens gebeurlijk in het natuurlijke beschouwd hebbende, zo deed de Heere mij zien en bemerken, wat redenen Hem al noodzaakten, om met het **Huis van Oostenrijk** al zulke schadelijke en smartelijke wegen in te slaan, namelijk, om de zonden der vaderen aan de kinderen

3 Binnen de staatkunde wordt er mee bedoeld dat men de ideeën van Machiavelli, Italiaans filosoof, uitvoert, zoals geschreven in enkele van zijn boeken, voornamelijk 'De vorst'. Hierbij gaat het over de manieren waarop men macht verkrijgt, hoe men de macht behoudt en wanneer men ophoudt met de macht nastreven.

van het Oostenrijkse huis te bezoeken, aangezien de vorige Keizers, zo niet allen, tenminste de meesten derzelve, in hun tijd zich zwaar tegen de Heere bezondigd hebben, door toe te laten, dat de zuivere leer der waarheid in haar getrouwe belijders doorgaans in de landen, die onder hun gebied of heerschappij stonden, zo zwaar verdrukt, vervolgd, en uitgeroeid zijn geworden, dat zij, ofschoon van de Rooms belijdenis zijnde, echter uit hoofde van hun plicht, een oppermacht hadden kunnen en moeten verhinderen, aangezien een Vorst in het natuurlijke maar verkoren en gesteld wordt, om zijn onderdanen in het uiterlijke wel en Christelijk te regeren, maar geenszins geautoriseerd is of recht heeft, om de consciëntie des mensen te dwingen in iets te belijden of te geloven, daar zij goedwillig niet toe resolveren kunnen of willen. O neen! zover gaat het gezag of de macht van enig sterfelijk Vorst of overheid niet, aangezien de Heere dit recht, om de gemoederen der mensen te besturen en tot enige zaak over te buigen, inzonderheid in het stuk van religie, alleen voor zich behouden heeft, en ook altijd voor zich behouden zal, zodat, wanneer enig Koning of Vorst stout deze macht door kracht en geweld zich toe-eigent of aanmatigt, of in zijn landen, door zogenaamde geestelijken laat uitvoeren, die stelt zich in de plaats van de Drie-enige God, steekt de Heere dus naar de kroon, en bezondigt zich derhalve zo zwaar, dat God doorgaans zulke zonden hier op de wereld met zware oordelen en bezoeken straft. Het gebeurt soms wel, dat de Heere een land of Koninkrijk, dat door deszelfs Heer of Koning op zulk een geweldige wijze geregeerd is, zo dikwijls en soms ook wel schielijk van zulk een Vorst of zijn nakomelingen afscheurt, en hetzelfde onder andere Heren of Vorsten stelt.

En dit oordeel zag ik, hetwelk de Heere over het Oostenrijkse huis, dat evenwicht van Europa, reeds begon werkstellig te maken en uit te voeren. En wanneer ik dit in het vervolg van tijd alweer eens bedaard mocht overwegen, is het mij wel eens een middel geweest om de Heere te zoeken voor de nu tegenwoordige Keizer en Keizerin, biddende dat de Heere hunlieden toch voor die zo zware en omstandig beschrevene zonden geliefde te bewaren, opdat Hij eindelijk niet genoodzaakt werd, het Keizerrijk nog al meer en meer te verzwakken, en hetzelfde op hun nakomelingen niet te doen overgaan, maar op deze volkomen te doen rusten, de straffen van hunner voorvaderen ongerechtigheid.

Daarbij geliefde de Heere mij al verder in te leiden en licht te geven in de weg van zijn oordelen en gerichten, welke Hij in die tijd over vele landen en volkeren kwam te oefenen, en inzonderheid mocht ik zien, de droevige plagen van plundering en verwoesting, waarmee de Heere de **Beierse keurvorstelijke landen** zo Jammerlijk bezocht, alsmede de rechtvaardige redenen, waarom de Heere God alzo met deze landen en volkeren handelde, namelijk, om de zonden en ongerechtigheden, waarmee dit volk Hem grotelijks getergd en beledigd had, de Heere schandelijk verlatende, en dienende naar het voorbeeld van vele andere Rooms en afgodische landen en rijken, degenen, die van nature geen goden zijn

Ook zo bezocht de Heere dus de zonden van meinedigheid en trouweloosheid, waarmee die ongelukkige Beiervorst ten opzichte van de Koningin van Hongarije en Bohemen zich bezoedeld had. Want het is openbaar en wereldkundig, dat deze Keurvorst bij het aangaan van zijn huwelijk met een Aarts-Hertogin uit het huis van Oostenrijk, zo voor hem als voor zijn toekomstige gemalin, en zo ik het wel onthouden heb, ook voor zijn nakomelingen, op een plechtige wijze afstand heeft gedaan van alle zijn pretenties, die hij, uit hoofde van dit zijn huwelijk als anders, in het vervolg van tijd, op enige der landen of staten van gemelde Vorstin zou hebben kunnen maken. Tegen welke plechtig bezworen beloften deze Keurvorst, op het aanhitsen en opstoken van Frankrijk nu vierkant aan, gelijk men zegt, kwam te

handelen, vallende onder vele ijdele voorwendselen, met een machtig leger in de landen van Bohemen, met een volstreckte resolutie, om dat gehele koninkrijk voor zichzelf te veroveren en in eigendom te behouden. Wat de Heere hem niet alleen krachtadig verhinderd heeft, maar nog daarenboven heeft toegelaten, dat hij uit zijn eigen land, voor een geruime tijd, met zijn ganse huis heeft moeten vluchtig zijn, terwijl ondertussen zijn rijke, vruchtbare en sierlijke landen en steden door de troepen der Koningin zo Jammerlijk verarmd zijn geworden, dat het de inwoners dier landen nog lang zal heugen.

Terwijl ik dan met veel medelijden en ontferming deze bovengemelde Keurvorst, hoewel door Frankrijk tot de keizerlijke waardigheid verheven, als een speelpop van dat ijdele en ontrouwe Hof kwam aan te merken, daar hij, alvorens hij zich door Frankrijk had laten verleiden, een van de rijkste, machtigste en meest gezegendste Keurvorsten mocht gerekend worden en het ook waarlijk was; zo kon ik hem menigmaal hartelijk beklagen en de Heere wel eens tot ontferming over hem in het verborgen zoeken. En Daar ik daarbij de zaken van het Duitse rijk, voor de verkiezing van deze Keurvorst tot Keizer, zo verward en buiten alle hoop van herstel zag, zocht en vond ik nu en dan een geopende weg, om de Heere in het verborgen vurig te smeken, dat het Hem behagen mocht, het hart van deze Keizer te bewegen, om de keizerlijke kroon, aangezien hij uit zijn eigen landen en bestaan zijn waardigheid niet genoeg kon onderhouden, edelmoedig neder te leggen. Doch, indien dit des Heeren raad niet mocht zijn, de Heere dan een einde aan zijn ellendig en ongelukkig leven geliefde te maken. Hierin mocht ik zo lang aanhouden, totdat de Heere mij grond van hoop gaf, dat een van beide eerlang gebeuren zou.

Ondertussen verwaardigde de Heere mij, om nu en dan ook Zijn aangezicht te zoeken, zo voor de Beierse landen en volken, als ook voor de landen van Bohemen en Duitsland, welke in die tijd, door de woede van de oorlog, zo Jammerlijk bedorven en gekweld werden. De Heere gaf mij eindelijk een zekerheid aan mijn gemoed en deed mij geloven dat de tijd zeer naderde, waarop Hij tot de verwoesters krachtadig zou zeggen: *tot hiertoe en niet verder.*

Gedurende nu der **Fransen verblijf in Bohemen, Duitsland, Beieren** en meer andere plaatsen, merkte ik op, dat zij meest overal ongelukkig waren, veel volk en wel de bloem van hun manschappen verloren, terwijl de overige met veel ellende en gebrek te worstelen hadden. Ook werden zij van de troepen van de Koningin van Hongarije en Bohemen overal vervolgd en uit al de plaatsen, door hen eerst in bezit genomen, wederom uitgedreven, zodat ze, behalve in de twee steden Worms en Spiers, nergens een vast verblijf konden houden, dat van enigen duur was.

Hierover mocht ik des Heeren weg en raad onderzoeken en nasporen, en de Heere ontdekte mij, dat Hij de Fransen voor ditmaal geen voet breed land in die gemelde landen zou geven, maar hen alleen als verwoesters daar heen en weer zouden doen doortrekken, om dus, gelijk ik meermalen gezegd heb, der inwoners ongerechtigheid streng te bezoeken, maar dat, zo wanneer de Fransen hun wapenen tegen de Oostenrijkse Nederlanden kwamen te wenden, dezelve daar voorspoediger zouden zijn, aangezien de Heere scheen besloten te hebben die landen, of ten minsten een groot gedeelte van dezelve, in hun hand te geven. Ja, het kwam mij voor, als of de zwaarste bui van de oorlog op dit gewest, en ook wel op ons eigen land zou neerstorten. Omdat de Heere mij deed zien, dat die plagen en verwoestingen, welke de Heere alreeds in andere landen had laten geschieden, in vergelijking van hetgeen Hij

in en omtrent ons nog verder zou toelaten, maar beginselen der smarten waren. Dit gezicht bleef mij zo continu bij, dat het grotelijks de blijdschap matigde, die het verslaan van het Franse leger, onder de Maarschalk DE NOAILLES, door de Koning van Groot-Brittanië, GEORGE de tweede, bij Dettingen, op de 27^e van Zomermaand 1743, mij anders denkelijk zou veroorzaakt hebben. Want, ofschoon ik blij was, dat de Fransen geslagen waren en het Duitse rijk hadden moeten verlaten, nochtans voorzag ik, dat zij ons door dit geval, nu maar te nader zou komen, om het toneel van de oorlog aan deze kant te openen.

Terwijl ik dit oordeel nu zo van verre zag aankomen, geliefde de Heere mij op te wekken en aan te zetten, om op een nederige en deemoedige wijze Zijn wegen en handelingen, die Hij, zo nu als in het vervolg, met ons land zou inslaan, in het verborgen te onderzoeken. Over welke onderzoeking de Heere dan ook dit licht of deze ontdekking geliefde te geven, namelijk: *de Heere deed mij klaar zien en geloven, dat het verderf of de ondergang van dit land en volk, in deszelfs vrijheid en godsdienst, ten volle bij Hem besloten was.*

Dit zag en geloofde ik op die tijd zo duidelijk en levendig, alsof het zo voor mijn ogen gebeurde, Ja, reeds gebeurd was, hetwelk in mijn gemoed een zeer ernstige en treffende droefheid en ontsteltenis veroorzaakte, zodat ik als op mijn aangezicht voor de Heere neerviel en Hem ootmoedig wenende bad en smeekte om de behoud van het land, volk, vrijheid en godsdienst.

Maar de Heere vertoonde mij, dat, *al stonden ook Mozes, Elia en Samuel, Ja, al de profeten, voor Zijn heilig aangezicht, om de ondergang van dit land en volk af te bidden, Hij, de Heere, hen nochtans niet zou verhoren, daar het verderf ten volle bij Hem was besloten.*

Toen deed de Heere mij stil zijn en in Zijn weg of bestel berusten, vergunnende mij echter een hart, om vurig te bidden voor Zijn kinderen en gunstgenoten, welke alsdan in dit ongelukkige land nog levend zouden zijn overgebleven, biddende zeer ernstig, dat haar die dag niet onvoorziens mocht overkomen, alsmede dat God haar wilde verwaardigen met kracht uit de hoogte, en zich in de tijd des lijdens voor haar niet verbergende, maar haar willende genadig zijn en het lijden aan hun onsterfelijke zielen heiligende. Ook zo bad ik deze bede voor mijzelve, indien de Heere wilde dat ik deze gevreesde tijd beleven zonde.

Weinige dagen, nadat deze dingen gepasseerd waren, kreeg ik wederom de plaag van de oorlog, waarmee de Heere ons en onze naburen eerlang bezoeken zou, op mijn hart, en Daar ik even van te voren zo klaar gezien had, dat de Heere eindelijk eens een gehele voleinding met ons zou maken, mocht ik mij, langs een geopende weg, in het verborgen ter onderzoek begeven, hoe en wanneer de Heere wel dit einde over ons brengen wilde, waaromtrent ik deze kennis of bewustheid mocht ontvangen. Aangaande het eerste, hoe, of door welk middel of weg de Heere dit einde over ons brengen zou, daaromtrent bleef ik enigszins duister.

Evenwel kwam het mij allernaast bij, dat de Heere het denkelijk doen zou door middel van een ongelukkige oorlog, waarin wij, alleszins geslagen, ons ganse land verliezen zonde, hetwelk dan zou komen en overgegeven worden in de macht van een afgodisch Heer of Vorst, welke onze zuivere godsdienst en haar getrouwe belijders alom wreed zou vervolgen en uitroeien, en dus zou de Heere dan die bedreiging dadelijk over Nederland brengen, welke Hij haar thans zo overvloedig door de mond van Zijn getrouwe knechten (de leraars), die Hij nog hier en daar in de lande gesteld had, deed aanzeggen, namelijk, dat Hij de kandelaar van de zuivere leer des Evangelisch van zijn plaats zou nemen, indien zij zich niet bekeerden.

Maar de Heere beloofde mij daarbij, dat Hij nog een overblijfsel of een hoopje van getrouwe belijders, naar de verkiezing der genade, zou doen overblijven, die, hoewel ze door de hitte der vervolging als hier en daar verstrooid zouden worden, nochtans op Zijn tijd een middel in Gods zouden worden, waardoor de Heere in andere landen of plaatsen het licht des zuiveren Evangelisch wederom zou doen opgaan en doorbreken, tot bekering van dezulken, welke de Heere van eeuwigheid uit alle volken, talen en natiën ten leven had uitverkoren. Maar de Heere zou met hen allen niet enerlei weg houden, maar sommigen van hen, nadat hij hen zou gelouterd hebben in de smeltkroes der ellenden, zou hij vervolgens verwaardigen en bekwaam maken, om voor Zijn Naam en voor Zijn waarheid te lijden, en dus hun belijdenis met hun bloed te verzegelen.

Ten aanzien nu van het tweede, wanneer of wel dat einde over Nederlands vrijheid en godsdienst komen zou, daaromtrent bleef ik geheel duister en kreeg dit woord op mijn hart: *het komt u niet toe te weten de tijden of gelegenheden, die de Vader in Zijn eigen macht gesteld heeft.*

Het werd mij gegund, in deze weigering van de Heere, aan mij de nette tijd, waarop deze voorverhaalde verandering aan het land stond te gebeuren, mij te willen openbaren, gelovig en nederig te berusten, zeggende in mijn hart: *Hij is de Heere, Hij doet wat goed is in Zijn ogen.*

Evenwel geliefde de Heere aan mij te ontdekken, dat, alvorens Hij deze gevreesde tijd over Nederland zou brengen, Hij ondertussen nog deze of genen, welke onder het zegel van zijn eeuwige verkiezing ten leven waren aangeschreven, door de zuivere prediking van Zijn woord, gepaard met de werking van Zijn Heilige Geest, zouden bekeren, maar dat het getal derzulken niet zeer groot zou zijn, maar één uit een stad, en twee uit een geslacht, want dat de oogst in Nederlands kerk al in vorige dagen genoegzaam was vergaderd en ingezameld, door al zulke getrouwe knechten des Heeren, welker arbeid Hij rijkelijk gezegend had, in de meer overvloedige en oprechte bekering der mensen in de vorige dagen. Zodat zulke Leraars hun werk met vreugde gedaan hebben, daar integendeel de weinige getrouwe knechten, die de Heere in deze geesteloze en akelige tijd nog onder ons, of in dit land gesteld heeft, en doet verblijven, in tegenoverstelling van de vorige, maar arme nalezers zijn, welke merendeels hun dienst al zuchtende verrichten, ter zake, dat hun zo weinig kinderen in Sion geboren worden, vanwege de diepe en verbazende verharding en onbekeerlijkheid die voor een zeer groot gedeelte over Nederlands Israël reeds gekomen is.

Wel is waar, dat er uit sommige steden of plaatsen hier te lande nog al een grote schaar de Heere schijnt toegevoegd of toegebracht te worden, - en waarvan men thans gedurig met veel ophef dezulken hoort spreken, hetzij leraar of gemeente, - die het werk der bekering of in de grond zelf niet verstaan, of anders hetzelfde in anderen niet recht bezien kunnen, en zich derhalve lichtelijk laten paaien met een deel hartstochtelijke en verstandige werkzaamheden, aan de zijde des mensen omtrent God in Christus. Zonder nauwkeurig en getrouw bij 's Geesteslicht te onderzoeken, of dit werk wel uit God is, en door Zijn Geest in Christus ten einde gebracht.

Ongelukkige mensen voorwaar! Zowel diegenen, die anderen in hun blindheid en onkunde bedriegen, als die dus Jammerlijk bedrogen worden, en ook bedrogen willen wezen. Maar dezulken heb ik in mijn bovengemeld betoog niet in het oog, Daar ik daar maar alleen bedoel de toestand en het gedrag van getrouwe en kundige leraars, die met geen halve bekering tevreden zijn.

Verder deed mij de Heere zien, dat, wanneer het getal der rechtvaardigen, die God van eeuwigheid ten leven had uitverkoren, vervuld was, en de laatste van hen, door bekering en geloof, reeds bij aanvang waren ingegaan in de vreugde van haren Heere, dat alsdan het einde aller zielzaligende dingen zeer nabij zou zijn.

Ter meerdere bevestiging aan mijn gemoed, dat de Heere waarlijk zulk een voleinding, als reeds gemeld is, met Nederland maken zou, geliefde de Heere ook nog dit middel te gebruiken, namelijk, wanneer ik op een zekere morgen bezig was met aandachtig te lezen in een uitnemend en nuttig boekje, genaamd "*Het beste werk in de slechtste tijden*", opgesteld door de dierbare en nu reeds zalige man, **JOHANNIS FLAVEL**, in zijn leven bedienaar des Heiligen Evangelisch te Dartmouth, in Engeland en in welk werkje ik op pag. 64 en zo vervolgens kwam te lezen zeven redenen of oorzaken, waarom des Heeren toorn zich zo grotelijks tegen zijn oud en bemind volk Israëel, onder de dagen van het oude testament was ontstoken geworden, zodat Hij haar eindelijk aan een vreselijk verderf en een bedroefden ondergang van land en volk had overgegeven. Bij ieder nu van die gemelde oorzaken deed de Heere mij stilstaan, en mijn ogen werden ondertussen geopend en gevestigd op de toestand van ons eigen land en volk, en dat mocht ik met een geestelijk verlicht oog als overzien. Daar zag ik dan gedurig, dat even diezelfde oorzaken of kwaden, welke van de schrijver des gemelde boekje ook als tekenen werden aangemerkt, wanneer de ondergang van een land of volk nabij is, in dit ons land ten overvloede gevonden werden. Waaruit ik dan mocht opmaken, dat het verderf van dit land en volk ten volle bij de Heere besloten was, aangezien God nu niet minder heilig en rechtvaardig was dan in de dagen vanouds, en dat als een land en volk zich hooglijk en onbekeerlijk aan de zonden zijner voorouderen schuldig maakt, hetzelfde dan ook, hetzij vroeg of laat, zich die eigen straffen en oordelen op de hals haalt, waarmee de Heere de vorige landen en volken zo zwaar bezocht heeft.

Maar of de Heere dit verderf in deze nu voorhanden zijnde oorlog reeds over ons brengen zou, dan of de Heere ons nogmaals wederom van die verderfelijke plaag verlossen zou, daar kreeg ik geen onderscheiden geruststellend licht of inzien in, ten minste niet in het begin van de oorlog. En dat is mij naderhand veel een middel geworden, om door de genade des Heeren in het verborgen vurig te bidden, om uit de benauwdheid verlost te worden en verlenging van onze vrede te verkrijgen. In welke biddende toestand, gepaard met ware vernedering en verbrijzeling des harten, ik soms zeer vurig en wakende mocht zijn, wat ik mogelijk wel niet gedaan zou hebben, indien de Heere mij aan mijn gemoed door Zijn Geest had gelieven te verzekeren, dat Hij ons nog wederom zou verlossen uit de handen onzer wrede en afgodische vijanden, aangezien mij deze ontdekking, door de verleiding van het boze en arglistige hart, wel eens een middel zou hebben kunnen zijn en worden, waaronder ik door de toelating des Heeren, soms tot zorgeloosheid en ijverloosheid zou vervallen zijn, daar de Heere mij nu voor wilde bewaren, verbergende tot dat einde zo wijselijk Zijn eeuwige raad en besluit in deze zaak. En om mij dus te verwaardigen voor de behoud van land en volk vurig te bidden, zo menigmaal de Heere mijn hart door Zijn Geest tot dit grote werk geliefde op te wekken en bekwaam te maken. Want toch alle mijn bekwaamheid is uit God.

Ondertussen waren de Fransen, zoals ik reeds gemeld heb, uit Duitsland verdreven en in de Elzas; thans wel hun eigen, maar voor een groot gedeelte van het keizerlijk geroofde land, teruggekeerd, waar ik hen dan ook, als het ware vlijtig begluurde en nauwkeurig op al hun bewegingen acht mocht geven, om langs deze weg te ontdekken, waarheen zij het nu onder de goddelijke toelating wenden zouden, en aan

al hun schikkingen werd ik gewaar, dat zij het op de **Oostenrijkse Nederlanden** gemunt hadden en aldaar nu het toneel van de oorlog zouden gaan overbrengen.

Dit nu zag ik op die tijd zo klaar, dat, als het in mijn macht en vermogen geweest ware, zo zou ik aanstonds die plaatsen of vestingen, welke voor hun eerste aanval openlagen, in de weg van plicht van al het nodige om een dapperen tegenstand te kunnen doen, voorzien hebben. Want, naar de mens gesproken, zo onderstel ik, dat, indien het Franse leger voor de eerste plaats in de Nederlanden, waarmee zij hun belegeringen begonnen hebben, zo mannelijk ontvangen en gekeerd was geworden, als het geschied is voor Bergen-op-Zoom, dat zij hun overwinningen, tenminste in zo korten tijd, met Maastricht niet besloten zouden hebben, aangezien hun leger, door het gedurig verlies van volk voor iedere plaats of vesting, waar zij voorgekomen waren, indien dezelve dapper verdedigd ware geworden, teveel gesmolten en te zwak zou geworden zijn, om met hetzelfde zo diep in het land te dringen als ze nu gedaan hebben.

Doch, men brenge hier niet tegen in, dat dan al die vestingen tot puinhoepen zouden geschoten zijn geworden, indien men dezelve wel verdedigd had, want daartegen moet men aanmerken, dat het alzo goed, zo niet beter ware geweest, wanneer de Fransen enige vestingen in de Nederlanden volkomen geruïneerd hadden, in plaats dat zij dezelve nu meest allen gedemoliëerd of ontmanteld, en het ganse land bederven en verarmd hebben. Maar de Heere God heeft dit om wijze en heilige redenen aldus toegelaten

Het voornemen der Fransen nu, om de Oostenrijkse Nederlanden te gaan aantasten, dus ontdekt hebbende, en daaromtrent natuurlijker wijze niets kunnende uitrichten, zo vergunde de Heere mij echter, om in het verborgen met dit naderend oordeel werkzaam te zijn, mogende in nederigheid en bij continuatie onderzoeken, of de Fransen in dit hun bedrijf wel zouden slagen, dan of de Heere deze landen voor hun onrechtvaardig geweld zou gelieven te bedekken en te bewaren, hetwelk wel de begeerte mijns harten was.

De Heere deed mij echter zien, dat deze optocht der Fransen, om de Nederlanden te gaan belegeren, uit Hem was, Ja, dat Hij hun leger als een gesel in zijn hand genomen had, om door hetzelfde die landen en plaatsen, waarheen zij toen ter tijd hun koers waren richtende, zwaar te straffen en te kastijden. Alsmede, wanneer de Fransen ter bestemder plaats gekomen waren en hun werk begonnen hadden, dit woord, hoewel niet in des Heeren gunst, ten hun opzichte, maar in Zijn toorn en verbolgenheid, als een banier over hen zou zijn: *al wat hij doet zal wel gelukken*, Psalm 1:7, het laatste gedeelte.

Door dit woord nu, geliefde de Heere mij verder te leren en te ontdekken, dat de Fransen in meest al hun ondernemingen, niet alleen zeer voorspoedig zouden zijn en gelukkig, maar dat alle steden of plaatsen, waar zij met hun leger voorkwamen om dezelve te belegeren, in hun handen zouden moeten vallen, Daar niets hun woede, list of geweld zou kunnen weerstaan, aangezien de Heere zelf, met en door hen strijden en overwinnen zou, om alzo zijn oordelen en bezoeken uit te voeren, in dit gedeelte der wereld.

De Heere geliefde mij ook te doen zien en te geloven, dat dit bovengemelde woord, al wat hij doet, zal wel gelukken, ergens of op zekere tijd, zijn einde en vervulling zou krijgen. Alsdan zouden de Fransen niet meer voorspoedig zijn, of de oorlog moeten eindigen. Maar waar en wanneer dit geschieden zou, geliefde de Heere op die tijd niet te openbaren. En dit is mij al wederom een weg of middel geweest, waardoor de Heere mij in het vervolg heeft gelieven te verwaardigen om haast over iedere stad of

vesting, die ik dan zag dat nu aan de beurt lag, om door de vijanden aangetast te worden, Zijn aangezicht te zoeken ter behoud van die plaats. Wat ik voorzeker niet zou gedaan hebben, indien ik geweten had, dat de Heere dezelve alsmede met het richtsnoer van dat bovenstaande woord, ter overgave in de handen der vijanden gemeten had,

Bij gelegenheid nu, dat ik van deze eerste beginselen van de oorlog in de Oostenrijkse Nederlanden kome te melden, zo moet ik eens aanmerken, *hoe weinig de ware christenen zich bemoeien, om in tijden van zware oordelen of bezoeken, des Heeren wegen te onderzoeken en zorgvuldig gade te slaan*, om dus daardoor zichzelf en anderen nuttig en Gode ter eer te kunnen zijn. Want indien men geweten had, hoe de zaken betreffende deze oorlog aan de zijde des Heeren gelegen waren, zo zou men klaar ontdekt en geweten hebben, wie het Franse leger eigenlijk als aanvoerde en bestuurde, en waarom zij aldus voorspoedig in hun overwinningen voortgingen, ten einde door deze wetenschap, die ons middagklaar ontdekt zou hebben, hoe grotelijks God ons in een vijand verkeerd was, meer vernederd en verootmoedigd te worden en rouw te bedrijven over onze en al des volks diepe schuldigheid voor de Heere, die het ons nu zo bitter kwam te maken, dat wij daardoor de goede en liefderijke tegenwoordigheid van onze Verbonds-God verloren hadden, die nu zo van ons was afgeweken, en tot onze vijanden was overgegaan, gebruikende dezelve om ons voor Zijn aangezicht uit te roeien. O, wat zou deze overweging ons hart door de genade des Heeren niet gebroken en als was doen smelten hebben, en wat zouden wij dan niet rusteloos uitzierende gemaakt worden naar de vergeving van onze zonden, en wederkering van de Heere tot ons in Zijn gunst en genade; zo zouden wij dan gezien hebben, waarom dat alles zo geschied en gebeuren moest, in deze thans voorbij zijnde oorlog, en waarom dat alles voor Frankrijk bukken en buigen moest, namelijk uit kracht van dat woord, dat de Heere in de beginnen gesproken had.

Omdat God geen man is dat Hij liegen zou, zo zouden wij dan God zelfs in de uitvoering van Zijn rechtvaardige oordelen en bezoeken hebben kunnen verheerlijken, en anderen ook die weg henen geweest, en dus in ons zelf en anderen veel murmureren en twisten tegen Gods wegen en handelingen met ons in die tijd voorgekomen hebben, ten minste zouden wij van onzen kant vlijtig getracht hebben, om zulks door de genade des Heeren te doen.

Wanneer nu vervolgens het Franse leger, onder de orders en geleide van de graaf van Saksen, in de Nederlanden gerukt was, en reeds de vesting Meenen⁴ werkelijk begon te belegeren, geliefde de Heere mij te verwaardigen om Zijn aangezicht voor dat plaatsje, alsmede voor de stad en vesting Yperen te zoeken, of er ook nog genade bij de Heere te verwerven was. Maar ik kreeg dit woord: ***De Heere zal ze in hun, te weten der Franssen, hand geven;*** en dit zag ik zo gewis en zeker, dat ik niet meer voor de bewaring of het behoud van die beide plaatsen kon bidden, maar ik verkreeg een hart, om voor mij zelf te smeken, van stil en gebogen in des Heeren wil te mogen berusten, hoe Hij het ook maakte. Ook bad ik met innerlijke ontferming voor de ellendige inwoners dier steden, biddende dat de Heere haar toch niet tot het uiterste verderf wilde brengen, maar zich over hen ontfermen, gedenkende dat zij vlees waren. Wanneer nu vervolgens, na de overgave van Meenen en Yperen, binnen weinige dagen het fort de Knokke en Vurne kwam te volgen, zo kreeg ik enige achterdocht, of deze plaatsen van al het nodige wel voorzien geweest en behoorlijk verdedigd waren

4 Meenen (Menin), een stad in West-Vlaanderen, België

geworden, en dit deed mij vele dingen of zaken, waar ik mij voor het begin van de oorlog weinig of niets mede pleegde te bemoeien, toen ter tijd, zoveel mij maar immer mogelijk was, van nabij bezien en onderzoeken, onder een gedurig uitzien en bidden tot de Heere, om licht, wijsheid en kennis van de tijden en gelegenheden, die wij thans kwamen te beleven.

De Heere deed mij dan al ras zien en bemerken, hoe de zaken tussen ons en Frankrijk al geschapen stonden, hetwelk hier op neerkwam, dat ik klaar zag en bespeurde, hoe men zich hier te lande door Frankrijk liet bedriegen en om de tuin leiden, vertrouwende maar al te veel op de goede, maar geveinsde betuigingen van vriendschap en vredelievendheid ten onzen opzichte, van dat bedrieglijk Hof, waardoor men misleid en opgehouden wordende, zo droevig onachtzaam en onwillig geweest was, om zich ten eersten met alle ingespannen vermogens tegen hun heerszuchtige en verderfelijke aanslagen aan te kanten. O! wat was het zien en bemerken van deze fatale dingen voor mijn ziel niet een treffende kwelling en onuitsprekelijke droefheid, die nog daarenboven vermeerderd werd, door de grondige kennis die ik verkreeg, van het waarachtig bestaan der Franssen ten onzen opzichte, zo in deze als in de voorgaande oorlog.

Mij daarbij hun heilloze staatkunde, van geen woord of verbond langer te houden, dan tot zo lang men in staat is, om door de verbreking van hetzelfde zijn eigen land te bevoordelen, of zijn heerschappij uit te breiden, levendig voor ogen stellende, en wetende verder hun begeerte, waarmee zij al bereids wel honderd Ja,ren hebben zwanger gegaan, om deze landen als een kostelijke parel aan hun kroon te hechten. Behalve nog meer andere en niet minder gewichtige redenen, welke mij naar voren kwamen, zo kon ik niet anders als bij mij zelf in het verborgen de tijden beklagen en bejammeren, wanneer men zich zo droevig, en als weerloos liet overrompelen. Ja, als overrompeld wilde wezen, en dat door een volk, dat men met de allergrootste redenen van de wereld behoorde niet alleen te wantrouwen, maar ook daarenboven met alle ingespannen krachten, onder een boetvaardig en nederig uitzien naar de medehelpende genade des Heeren zo veel mogelijk was, het verder doorbreken in den lande te verhinderen, verzoekende en vergaderende daartoe alle hulp van buiten, en van binnen, en voorts alles aanwendende wat tot uitvoering van zulk een heilzaam oogmerk dienstig en nuttig kon zijn.

Doch, was mij het contrarie van deze dingen tot een bittere smart, niet minder bedroefde het mij, dat ik in mijn verkering onder de mensen zo weinigen vond, die de geheimen van dit dangereuse Hof, namelijk het Franse, konden doorgronden. Niet alleen onder de natuurlijke onherboren lieden, maar ook zelfs onder de vrijgekochten des Heeren, bespeurde ik veeltijds deze aangaande een diepe blindheid en onkunde, hetwelk hun dan wel eens deed zeggen, in geval van samenspreking over de gevaarlijke aanslagen der Franssen voor land en kerk, dat het meest maar onrust en zwaarhoofdigheid was, zich deze aangaande zo te bekommeren, aangezien naar hun gevoelen, de Franssen ons wel met rust zouden laten. Eensdeels omdat wij met hen nog in geen werkelijke oorlog waren, ten anderen, terwijl zij meenden dat de Koning van Pruissen nimmer zou gedogen dat Frankrijk een enige stad of vesting, die tot ons eigen land behoorde, in bezit nam of aantastte; benevens nog al meer dergelijke redeneringen, die ik aanmerkte als zo vele ijdele toevluchten, waarachter zij zich trachten gerust te houden en te verbergen.

Terwijl ze, dus doende, diep onbekwaam waren en bleven, om met de hoge en schreeuwende nood van het land, boetvaardig en nederig, in het openbaar en in het verborgen werkzaam te zijn, dat nochtans de dure plicht van alle ware Christenen is, wanneer zij zich de naam, van steunsels en pilaren van het land te zijn, niet onwaardig

willen maken.

Ondertussen geliefde de Heere mij van tijd tot tijd al meer en meer in te leiden en te doen zien, in welk algemeen en diep verval al de zaken van land, kerk en volk gekomen waren. Want waar ik, bij manier van spreken, ook mijn ogen wendde of keerde, zo in het politieke, kerkelijke en burgerlijke, o, het is niet om uit te spreken hoe ellendig, verwaarloosd, diep bedorven en verkeerd mij alles voorkwam! Zodat ik in bittere droefheid en verlegenheid moest uitroepen, is er wel een Christenland of staat in de wijde wereld, hetwelk in verval van alles, en indien het wel behartigd werd, 's lands veiligheid, behoud en welvaren moest uitmaken, dat bij het onze in vergelijking kan komen! Ik voor mij wist er geen weerga van te vinden, dan alleen in de algemene goddeloosheid van het volk. Onze naburen, zag ik, waren daarin wel niet veel beter, evenwel werden desniettemin de zaken van 's lands bestuur, financiën enz., in andere landen nog al wel waar- en ter harten genomen, en zo veel doenlijk tot 's lands behoud en welvaren ingericht en bestuurd, daar het bij ons haast aan alles mankeerde en haperde.

Terwijl ik in het overzien en betreuren van alle deze bijna onverbeterlijke ellenden en rampen, waar de vijand nu zijn voordeel mede deed, ijverig bezig was, geliefde de Heere mij te verwaardigen, om in het verborgen te onderzoeken, wat wel de grondoorzaak was, waaruit al dit kwaad zijn oorsprong had, en de Heere deed mij zien, hoe wij en al het volk van het land deze zware plagen door onze zonden veroorzaakt hadden, Ja, dat wij de Heere zo langdurig en onbekeerlijk hadden getergd en tot toorn verwekt, dat de Heere zulk een duistere en akelige weg met ons had moeten inslaan en houden, latende zelfs dat woord over ons bewaarheid worden: *Wee u, land! wiens koning een kind is*, Prediker 10 : 16.

Welk een zwaar oordeel hierin gelegen is en was, heb ik nimmermeer zo klaar en onderscheidenlijk gezien en opgemerkt, dan wel inzonderheid op die tijd, hoewel het mij naderhand evenwel veel is bijgebleven, zodat ik hetzelfde niet geheel wederom uit het oog kwam te verliezen. Maar dat deze dingen zo weinig gezien, nog veel minder ootmoedig betreurd worden, was en bleef bij mij een zaak van het uiterste gewicht, waar ik veeltijds zeer beangst en bedrukt onder henen ging, terwijl het mij nu en dan wel eens gebeuren mocht, deze klachten in het verborgen voor de Heere uit te storten: och dat mijn hoofd water ware en mijn ogen een springader van tranen, Jeremia 9: 1 om te bewenen de naren toestand van alles, wat deze landen en volken aanging of betrof.

Daarbij ontdekte mij de Heere, hoe zelfs vele van zijn oprechte kinderen, welke de steunsels en pilaren van het land behoorden te zijn, thans weinig gelovig zich met de waren toestand van hetzelfde ophielden, en daar zich in waarachtige ootmoed en vernedering des harten als nog niet willende mede bemoeien, terwijl zij echter in een kommerlijke onrust, hoe alles nog op het laatste zou uitvallen, hun dagen doorbrachten. Maar welke onrust meer ontstond uit een ongelovige en twijfelmoedige vreze voor dit en dat, bijzonder voor hetgeen hun of het haar zou mogen overkomen, dan wel over het verlies van het ganse land, vrijheid en godsdienst.

Dus kreeg ik de waarheid van dit woord levendig te beschouwen, namelijk, dat het land verging omdat er geen rechte voorbidders in hetzelfde waren, bijzonder van de zulken, die in een boetvaardig vasten en gewezen, zoals de hoge nood van het land in die tijd vereiste, des Heeren aangezicht bij aanhoudendheid ten goede over hetzelfde zochten.

En in deze geliefde de Heere mij ook aan mij zelf te ontdekken, stellende mij levendig en klaar voor ogen, hoe nalatig en verzuimend ik al mede geweest ware, om mij de

beklaaglijke toestand van het land niet behoorlijk aan te trekken, en daarmee in het verborgen ijverig en gelovig werkzaam te zijn. Hierover vernederde mij de Heere in ware ootmoed des harten, doende mij ernstig uitzien naar genade en vergeving van alle mijn misdragingen, en ik kon de Heere volkomen rechtvaardigen, al wilde hij ook schoon het ganse land en volk laten verloren gaan. Ja, het is mij onmogelijk, om de grootheid mijner verwondering uit te drukken, wanneer ik benevens dit alles te zien kreeg, hoe lang de Heere dit land en volk, waar men zo ellendig huis gehouden had, en het ook alsnog niet wilde verbeteren, echter in Zijn grondeloze barmhartigheid al had gedragen, zodat wij tot daartoe waren staande gebleven, niettegenstaande onze diepe onwaardigheid en hand over hand toenemende zonden en ongerechtigheden.

Hierover scheen nu mijn hart als te zullen breken en smolt weg in tranen van oprecht berouw en leedwezen, zo over mijn eigen zonden, als over die van het ganse volk, waarover ik hartelijke verzoeken in Christus mocht zoeken, krijgende al verder een geopende weg, om de Heere in Jezus Naam deemoedig te smeken, van toch niet in het gericht met ons te willen treden. Kunnende met mijn ganse hart betuigen, dat, als de Heere dit wilde doen, niet een van Nederlands inwoners voor Zijn aangezicht zou kunnen bestaan. Maar de Heere nederig voorhoudende, dat het Hem behagen mocht, de waarheid van dit woord uit vrije genade en soevereine ontferming over ons te brengen, namelijk, dat bij Hem vergeving was, opdat Hij gevreesd werd.

In dit werk mocht ik enige tijd wat aanhoudend blijven. Daarbij stond de weg ook open, om God te zoeken voor de overheden, smekende de Heere vurig, dat Hij hun ogen wilde geven, om het dreigende gevaar van het land te kunnen inzien en een hart om het naar vermogen te keer te gaan, en zich toch vooral van Frankrijk niet meer te laten bedriegen, noch hun eigene interesse boven die van het bedrukt en uitgemergeld land te behartigen. Maar zo dit des Heeren weg niet mocht zijn, dat God dan zelf het land geliefde te besturen en te regeren, ondersteunende en vermeerderende het getal der welmenende regenten of overheden, en dezulken, die zich door hun verkeerde directie, der regering van het land onwaardig gemaakt hadden, te willen beteugelen en stuiten in de verderen voortgang van hun onvoorzichtige en voor land en kerk verderfelijke inzichten.

Hierop nu scheen het mij toe, als of de Heere zich wel ten goede had laten verbidden, maar dat de tijd, *de bestemde tijd om Nederlands Israël genadig te zijn, nog niet gekomen was*, Daar de Heere de fiolen Zijner gramschap nog eerst eens gevoeliger over hetzelfde wilde uitgieten, waarop ik met mijn hart mocht zeggen: *Amen, amen, de Heere is rechtvaardig en rein!* Maar roepende, terwijl God weg ging, Hem als 't ware nog eens achter na: *kastijd het land, o Heere, Heere! maar met mate.*

Wanneer nu vervolgens in het begin van Juli, terwijl de Fransen in de Nederlanden zo voorspoedig oorloogden, **Prins KAREL VAN LOTHARINGEN**⁵ met een wakker en suffisant leger van Oostenrijkse volkeren in de Elzas kwam vallen, zag Frankrijk zich genoodzaakt, om een goed gedeelte zijner troepen uit de Nederlanden daarheen te zenden, ter bescherming van hun eigen land, terwijl hun voornemen echter bestendig bleef, om, zo wanneer het hun gelukken mocht, het steeds zegepralende leger van de

⁵ Toen Frederik de Grote eind april 1757 met zijn leger Bohemen binnenrukte en naar Praag opmarcheerde, verenigden de verraste Oostenrijkse legers zich onder bevel van Prins Karel van Lotharingen. Vier Oostenrijkse legerkorpsen, samen 60.000 man sterk, kwamen bij Praag bijeen, en namen aan de oostzijde van de stad op de Ziska- en de Taborberg een sterke verdedigende positie in. Deze positie was uitgekozen door generaal von Browne: aan de noordzijde werd de berg door een steile helling begrensd, in het oosten door een vochtige, door beken doorsneden helling. Toen prins Karel van Lotharingen arriveerde, nam deze het bevel over.

Oostenrijkers wederom over de Rijn te Ja.gen, als dan manmoedig weer te keren, om het begonnen werk in de Nederlanden, dat nu, bij gebrek aan volk, zo sterk niet kon voortgezet worden, met des te meer bravoures te hervatten.

Bij deze gelegenheid merkte ik aan, hoe onze Overheden, wanneer ze nu nog tonen wilden, dat hun 's lands behoud waarlijk ter hart ging, van deze gelegenheid hadden moeten profiteren, met die plaatsen, welke nu voor de eersten aanval der Fransen open lagen, zo veel doenlijk was, van alles te voorzien en te versterken.

Tot dat einde gaf de Heere nu als een ogenblik tijd en zocht daarmede aan het oog der ganse wereld openbaar te maken, dat het zijn schuld niet zou zijn, indien de Fransen dezelve anderszins zouden bemachtigen. O, hoe graag had ik, en sommige welmenenden met mij, niet gewild, dat de zaken van het land alzo wel waren behartigd geworden, als deszelfs hoge nood scheen te vereisen! En wat was het mij een stof van dagelijks treuren en Jammeren, dat ik zo klaar ontdekte, hoe gans weinig moeite of devoirs er aangewend werd, om de Oostenrijkse Nederlanden te behouden, maar dat men integendeel verder zich zo gedroeg, als of men die plaatsen moede was, en maar verlangde dat het Franse leger daarvoor kwam, en dezelve overrompelde.

Daarbij deed de Heere mij ook klaar zien, dat Hij de overtocht van het Oostenrijkse leger in de Elzas niet begunstigen zou, maar henlieden weer terug doen keren, aangezien Nederlands inwoners, door hun afgoderij met Prins KAREL, ter zake van die anders zo gelukkigen overtocht, Hem, de Heere zo grotelijks vertoornd hadden, dat Hij, behoudens Zijn eer, zich genoodzaakt zag, in dat bestaan te blazen, en de voorspoedige voortgang van hetzelfde te stuiten. Zoals de Heere vervolgens gedaan heeft, verwekkende ten die einde de Koning van Pruisen, daar vele Nederlanders eigenlijk haar heil en behoud van wachtende waren, om het Franse leger, dat het anders zeker te kwaad zou gekregen hebben, licht te maken en te helpen, en de Oostenrijkers tegen te gaan en te verijdelen, opdat Frankrijk dus weer de handen ruim mocht krijgen ter bemachtiging van onze zo hoog nodige grenssteden.

O, wat heeft de Heere ons daardoor toch anders willen leren, dan dat der mensenheil maar ijdelheid is. Want waarom moest de Koning van Pruisen juist de man zijn, waardoor Frankrijk, onzen doodvijand, verlost en geholpen werd, en wij integendeel tot een prooi zijner onrechtvaardige heerszucht gesteld. Was het niet om de blinde en dwaze Nederlanders levendig te doen zien, hoe ijdel en verkeerd hun vertrouwen op de Koning van Pruisen was, aangezien deze Vorst het nu zo openlijk en als voor het oog van de ganse wereld met hun vijanden kwam te houden, schijnende de gesteldheid van het wezen der zaak in Pruisen, ter behoud van het Hertogdom Silezië, zulken stap ook wel vereist te hebben, zo was dezelve echter voor ons ten hoogste fataal en nadelig. Maar hetzelfde had een middel behoren te zijn om Nederlands volk door de medewerkende genade des Heeren aan te zetten en op te wekken, om hun dwaze hoop en vertrouwen op een vleselijke arm te verfoeien, en er zich van los te maken. Om ook voortaan in waarachtige ootmoed en vernedering des harten, hun hulp en verlossing alleen van de Heere hun God te zoeken.

Maar de Heere weet, hoe weinigen er in den lande geweest zijn, die aldus hun voordeel met deze dingen en gebeurtenissen hebben zoeken te doen, Daar de ondervinding naderhand overvloedig geleerd heeft dat verre de meeste mensen, desnietteenstaande met voorbijzien van de Heere, al aan de Pruisische hulp hebben vastgehouden, en zich daarop verlaten, ingeval ons land eens mocht worden aangetast. Waardoor de Heere door zulk een doen ook zo is getergd geworden, dat Hij even daarom, - die anders in vele dingen prijswaardige koning, - tot onzer hulp en verlossing niet heeft willen gebruiken, Daar de Heere nimmermeer over Zijn woord of dreigementen henen werkt, en in dat woord had Hij gezegd, *dat Hij zijn eer aan genen*

anderen wilde geven.

Eindelijk overleed op de zoen van Louwmaand 1745, KAREL de VII, Rooms Keizer⁶ denklijk wel meest van hartzeer en verdriet, omdat zijn eertijds zo voorspoedig begonnen zaken, nu door de ijverloze handel van het Franse Hof, zo de kreeftengang hadden begonnen te gaan. Zodra mij nu dit sterfgeval ter ore kwam, bemerkte ik al aanstonds, dat de onrechtvaardige belangen van Frankrijk, volstrekt zouden vereisen, wel toe te zien en zorg te dragen, dat de keizerlijke kroon niet op het hoofd van de Groothertog, gemaal der Koningin van Hongarije en Bohemen, mocht komen, en dat derhalve het Franse Ministerie wel haar uiterste best zou doen, om zulks te verhinderen.

O, daar mocht ik geenszins aan twijfelen en de uitkomst heeft geleerd, dat ik in deze niet buiten de waard gerekend heb. Want zo voort, dat is al aanstonds na het overlijden des Keizers, was men in Frankrijk al wakker bezig om het uitdenken en beramen van deze en gene maatregelen, die hoofdzakelijk hierop uitkwamen, om de Keizerlijke waardigheid onder velerlei voordelige aanbiedingen en beloften aan de Hoven van Saksen en Beieren smakelijk en aannemelijk te maken. Welke ontwerpen men ook ten eerste heeft begonnen werkstellig te maken, hoewel het bij de Beierse vorst, om zijn jonkheid en meer andere redenen, zo sterk niet werd aangedrongen en bewerkt, als wel bij de Koning van Polen, Keurvorst van Saksen; hoewel het anders aan Frankrijk om het even was, wie van beide Vorsten zij tot Keizer kwamen aan te stellen, Daar zij van hun aangenomen systeem nog in genen dele waren afgeweken, namelijk, om aan het Duitse Rijk een Keizer te bezorgen, of liever op te dringen, welke vanwege zijn onvermogen, als bezittende geen machtige of wijd uitgestrekte landen en staten, niet in staat zou zijn om de bedroefde en verbazende heerszucht van dat gemelde Hof tegen te werken.

Ook zo bespeurde ik, dat de Fransen er nu met alle macht op uit waren, om hun onrechtvaardige geweldenarijen aan alle kanten uit te breiden en de macht van het Oostenrijkse huis, met alle inspannende kracht en vermogen, was het mogelijk, de laatsten doodsteek te geven of toe te brengen. Terwijl ik klaar zag en bemerkte, van wat allerdroevigste gevolgen het niet alleen voor ons, maar voor gans Europa zou zijn, indien de Fransen hun heilloos oogmerk in het een of ander geval kwamen te bereiken, ook dat niemand machtig was om hun hierin te verhinderen, dan de Heere; alsmede, dat de Heere dit wel wilde doen, maar dat hij er van de huize Ja,kobs om gebeden wilde zijn. Zo mocht ik mij deze dingen bijzonder aantrekken en er zeer oplettend op zijn.

Ja, de Heere ontdekte mij al verder, dat, hoewel ik in vergelijking van al de macht en aanzien en het vermogen der Fransen hier op de wereld, in mijzelf maar gerekend mocht worden als een stofje aan de weegschaal, ik nochtans door de genadige bewerking des Heiligen Geest, in staat zou zijn in de mogendheden des Heeren Heeren, door vurige en nederige gebeden en smekingen, al Frankrijks openbaar geweld en heimelijke woelingen tegen te gaan en te verijdelen. Al was ik dan ook

⁶ Karel VII Albert (Brussel, 6 augustus 1697 – München, 20 januari 1745), een lid van het Huis Wittelsbach, was keurvorst van Beieren vanaf 1726 en Rooms-Duitse keizer van 24 januari 1742 tot zijn dood in 1745. Karel was de enige keizer sinds de 15e eeuw die niet van het Huis Habsburg was.

Door steun van Hongarije en een wapenstilstand met Pruisen - in ruil waarvoor ze Silezië had moeten opofferen - kreeg Maria Theresia echter weer de mogelijkheid tegen Beieren ten strijde te trekken. Reeds enige dagen na de kroning marcheerden haar troepen München binnen, zodat Karel Albert uiteindelijk niet alleen de Habsburgse landen, maar ook zijn erfland Beieren verloor. Als marionet van de anti-Oostenrijkse coalitie werd hij in 1744 door Pruisen en Frankrijk op de troon hersteld, maar hij stierf reeds op 20 januari 1745 - juist op het moment dat zijn leger München had heroverd.

maar de enigste mens uit het ganse land, die zich tegen Frankrijk in de Naam des Heeren kwam te verzetten, zo zou ik het echter in de kracht des Heeren tegen hem uithouden, ja, van hem winnen. Zo werd ik dan hierdoor krachtig aangezet en opgewekt, hoe ellendig ik mijzelf ook zag, om de Heere rusteloos aan te lopen, om mij door Zijn geest bekwaam te maken ter verrichting van mijnen plicht in het stuk van voorbedding, en de Heere verwaardigde mij vurig te bidden voor de twee bovengenoemde Keurvorsten, welker harten, ik geloofde dat, de Heere kon neigen als waterbeken, smekende, dat de Heere hun zo geliefde te bewerken, dat geen van hun beiden vatbaar mochten zijn voor de listige en schone aanbiedingen, welke door Frankrijks creaturen, ter bekoming van de keizerlijke waardigheid aan haar gedaan en voorgesteld werden, maar dat ze integendeel een afschrik mochten krijgen voor al zulke rampen en ellenden, als waarin de overleden Keizer zichzelf, zijn huis en zijn ganse land gebracht had, en dat alleen door het goedkeuren en uitvoeren van Frankrijks verderfelijke raad en het vertrouwen op deszelfs schoonschijnende beloften.

Ook bad ik vurig tot de Heere, dat, zo de overgeblevene keizerin weduwe geneigd was, zich met het WenerHof te verzoenen, hetwelk ik enigszins vermoedde, de Heere toch de pogingen dezer doorluchtige vrouw geliefde te zegenen, en het Fransgezinde volk, dat zich alsnog aan haar Hof en bij haren zoon, de Keurvorst, mocht bevinden, een breidel in de mond te leggen, opdat zij nimmermeer in staat mochten zijn, deze voor gans Beieren zo heilzame voornemens en oogmerken, wederom te dwarsbomen en te verijdelen. Want een nauwkeurige onderzoek en opmerking, hebben mij ten volle overtuigd, dat er thans geen volk in de wijde wereld zo listig en bekwaam is, om, wanneer ze er hun eigen land of zaken maar mede denken te kunnen bevoordelen of een dienst te doen, de aller-heilzaamste oogmerken, die bij andere volken ten nutte en behoud van hun landen worden voorgesteld en aangewend, te dwarsbomen, dan de Franssen.

Na dan de Heere vervolgens ook deemoedig en nederig gesmeekt te hebben om de verlossing van dat verdrukte en geplunderde Beierse Keurvorstendom van de vreemde troepen, die hetzelfde zo jammerlijk verdierven, en dat de Heere aan hetzelfde de vrede geliefde weer te geven, zo mocht ik alles deze aangaande, met volkomen onderwerping des harten, in de hand des Heeren overgeven en de Heere aanbevelen en toevertrouwen. Dit zo doende, kreeg ik een gelovige bewustheid aan mijn gemoed, dat mijn gebed voor deze ellendigen, was gekomen voor de oren des Heeren Zebaoth, en dat de Heere zich zonde opmaken tot haar hulp en redding, waaromtrent ik mij zo verheugde, alsof ik het al zag gebeuren, zeggende met hart en mond : de naam des Heeren zij geloofd. En hoe zulks bij de uitkomst bewaarheid is, is een zaak, te veel bekend om er hier melding van te maken.

Wanneer ik nu al deze voorverhaalde dingen, door de genadige verhoring en ontferming van de Heere, tot een gewenst einde gebracht zag, terwijl Frankrijk nog al ondertussen woelende bleef om de keizerlijke waardigheid uit het Oostenrijkse huis te weren, zo kwam het mij echter voor, dat er in de ganse wereld geen bekwaamer, noch gepaster voorwerp, om de keizerlijke kroon te erlangen, kon gevonden worden, dan de meergemelde Groothertog en benevens hem tot Keizerin, zijn waarde gemalin **MARIA THEREZIA, Koningin van Hongarije en Bohemen**, en ik werd verwaardigd om deze beide personen de Heere voor te dragen en aan te bevelen.

Ja, het was alsof de Heere hen aanzag en beriep tot deze hoge en aanzienlijke waardigheid. Dit zag en geloofde ik zo klaar en zeker, dat ik mij als het ware verkloekte om in de naam en de kracht des Heeren, niettegenstaande al Frankrijks list

en geweld, dit voortreffelijk paar mensen, te verkiezen tot Keizer en Keizerin van het Rooms rijk, en ik kon geloven, dat de Heere er zijn goedkeuring over gaf, en hetzelfde op Zijn tijd zou openbaar maken en bevestigen.

Dus was ik hier als het ware tegen Frankrijk in de voorbaat, en ik kon geloven, dat, hoe ijdel, onnut, Ja, belachelijk mijn keizers-verkiezing, zoveel mij aangaat, - aan de Fransen, zowel als aan alle natuurlijke mensen, - indien zij het wisten, ook zou voorkomen, dezelve nochtans zo zeker zou doorgaan en haar vervulling krijgen, dat Frankrijk met zijn ganse leger, al was dat ook door al de duivelen uit de hel versterkt, zulks echter niet zou kunnen verhinderen of tegenhouden. Want de God der geesten van alle vlees, welke ik op die tijd zo machtig zag, dat Hij door een enkel geblaas uit Zijn mond, het anders zo machtig en ontzaggelijk leger der Fransen in een ogenblik kon doen verstuiven als kaf voor de wind, scheen al meer en meer mijn verkiezing, die ik in zijn kracht en in zijn tegenwoordigheid gedaan had, als Zijn eigen werk te begunstigen en op Zijn tijd te doen gelden; gevende mij onder anderen, tot een gegronde hoop, deze woorden, uit een der Psalmen, die de Heere op mijn hart bracht ter gelegenheid dat ik Hem in het verborgen smeekte, om al Frankrijks, zo heimelijke als openbare aanslagen, ter wering of belemmering van deze gedane verkiezing, toch te willen verijdelen: *God zal ze belachen, want haar doen ziet Hij*, enz. En het is al mede bij de uitkomst gebleken, dat dit woord een eeuwige waarheid zijn en blijven zou, dat degenen, die op de Heere vertrouwen, niet beschaamd zullen worden.

Ook zo gebeurde het voor of omtrent deze tijd, dat ik vernomen hebbende, dat het Franse Hof geresolveerd had een nieuwe ambassadeur aan het Turkse Hof te zenden, in de plaats van degene, die daar reeds enige tijd geresideerd had, en Daar hij niet onbekend was, hoe Frankrijk sedert een reeks van maanden er op uit geweest was, om hemel en aarde, ware het mogelijk, tegen de Koningin van Hongarije in het harnas te jagen, zo kreeg ik deze aangaande, een groot vermoeden op mijn geest, of het dit dangereuse Hof almede niet wel mocht gelusten, dit werk ook eens bij de grote Turk te proberen en dus te zien, of men deze aartsvijand der Christenen daartoe niet kon brengen, om gemelde Koningin de oorlog aan te doen. Hetwelk mijns inziens nog al zo zwaar niet om te doen zou wezen, indien men de zaken aldus hadden kunnen bewerken, namelijk: om de Turken met de Perzianen met welke zij toen ter tijd in een hevige oorlog waren, te bevredigen. En Daar mij dit zo gebeurlijk voorkwam, en ik daarbij klaar zag en bemerkte, hoe gevaarlijk de zaken der Koningin aan die kant staan zouden, indien de Turken enige ondernemingen kwamen te doen, zo werd deze zaak bij mij zo gewichtig, dat mij dacht, dat alle Christenen er een rechtmatig belang in behoorden te nemen, en des Heeren aangezicht in Christus vurig te zoeken ter verhindering van dit gevreesde kwaad.

Terwijl ik nu bij mij zelf deze dingen zo beschouwde, zo bracht mij de Heere mijn eigen plicht onder het oog, daar ik zo veel mee te doen kreeg, om die door de medewerkende genade des Heere Jezus wel en gelovig te verrichten, dat ik van mijn medechristenen afraakte, en maar alleen begerig gemaakt werd, om deze voorverhaalde zaken in het verborgen voor de Heere te bewerken. Daartoe vergunde mij de Heere een geopende weg, zodat ik verwaardigd werd, om al mijn vreze en bekommernis in de Naam des Heere Jezus voor de troon te brengen, kunnende zo klaar en overreden geloven, dat God alleen machtig en bekwaam was, om ook in dat verafgelegen land al zulke schadelijke en gevaarlijke ondernemingen te verijdelen, daar Hij overal tegenwoordig was, en alles hoorde en zag, dat onder de zon geschiedde.

Deze gelovige gestalte zette mijn gebeden grote kracht en ernst bij, terwijl ik

ondertussen hoorde, dat die nieuwe Franse ambassadeur, zijnde geweest de **Markies van DESJALEURS**, zijn reis naar Turkije had ondernomen, als wanneer ik verwaardigd werd, mijnen ijver, om het aangezicht des Heeren te zoeken, ter verijdeling van al hetgeen deze gezant, zo ten nadele van de Koningin van Hongarije als tot nadeel van anderen, zouden willen ondernemen, te verdubbelen, en daarin zo lang aan te houden, als zijn reis duurde. Wanneer ik nu vermoedde, dat hij alreeds ter plaatse van zijn residentie, wat ik meen dat Constantinopel geweest is, was aangekomen, mocht ik hem, alsof ik zelf daar tegenwoordig was, de Heere ernstig aanbevelen, Hem deemoedig smekende toch een oog op deze gezant te houden, en al zijn doen en laten, woorden en gedachten gade te slaan. En hierbij gelovende, dat hij buiten de toelating Gods geen hand of vinger tot iemands nadeel zou kunnen verroeren, kon ik hem dus met alle gerustheid en verruiming als onder het opzicht en bestuur van de Heere daar ter plaatse laten verblijven, alsof ik zo voor mijn ogen zag, dat de Heere hem de handen gebonden had, zodat hij ons, gedurende deze oorlog, van die kant geen kwaad zou kunnen berokkenen.

Terwijl ik mij nu veel in het verborgen met deze gezant der Fransen mocht ophouden, vergat ik echter niet de Heere daarbij ernstig te zoeken, zo menigmaal als mij de Heere het gewicht van deze 'zaak op mijn hart bracht, om toch zijn beloften te gedenken, in Frankrijk te verhinderen, de reeds bij hem gedane keizersverkiezing te belemmeren, en naarmate dat ik vernam, dat het Franse leger zich bewoog om deze heilzame zaak te dwarsbomen, naar die mate verdubbelde ik mijn smekingen en gebeden bij de Heere, strijdende dus ernstig in de kracht des Heeren tegen het Franse leger, alsof ik hetzelfde wezenlijk voor mij zag en dat soms met zoveel vertrouwen op een sterkte van de Heere, dat het was alsof ik hen alreeds overwonnen en op de vlucht gedreven had. Bij die gelegenheid leerde mij de Heere wat van dat woord, Hooglied 6 : 4, waar van de bruid gezegd wordt: *dat ze schrikkelijk is als slagorden met banieren*. Want voorzeker, een enig waar Christen, welke de Heere verwaardigd om door geloof en vertrouwen in zijn kracht en mogendheid zich tegen enige zaak of geval te verzetten of aan te kanten, is zó machtig en sterk op een geestelijke wijze, dat hij, zolang als God hem in die kracht bewaard en staande houdt, nergens door gestuit of tegengegaan kan worden. Al zond men een leger van tweemaal honderdduizend mannen om die zaak te verijdelen, die hij bij de Heere, door vurig en nederig smeken met vertrouwen op des Heeren eigen beloften of toezeggingen zoekt uit te werken, zo zal de Heere, om Zijnzelfs wil, eerder al die manschappen met blindheid slaan, dan dat Hij zou toelaten dat een Christen, die op Hem gelovig vertrouwt, beschaamd zou worden.

Ondertussen vervulde de Heere ook getrouwelijk deze belofte, doende op de 13^e September van het jaar 1745, **FRANCISCUS STEPHANUS**,⁷ groothertog van Toskanen, en **MARIA THERESIA**, Koningin van Hongarije en Bohemen, tot Keizer en Keizerin van het Rooms rijk verkiezen, in spijt van al Frankrijks pogen en woelen, om deze zaak te beletten. Welke tijdingen mijn hart bijzonder verheugden en in waarachtige erkentenis tot de Heere deden uitgaan, dankende en prijzende de Heere over zijn weergaloze getrouwheid in het vervullen en nakomen van hetgene Hij eens beloofd heeft, krijgende daarbij een hart om de Heere instantelijk te bidden voor deze nieuw verkoren Keizer en Keizerin. Dat de Heere hun regering toch wilde zegenen en voorspoedig maken, en hen en hun nakomelingen wilde bewaren van zich niet

⁷ Franciscus I Habsburg - Lotharingen (geb. 8 Decembris 1708 – overl. 18 Augusti 1765)

schuldig te maken aan de zonden hunner voorvaderen, in het verdrukken en uitroeien van de Protestantse belijdenis des Evangelisch, om welke en meer andere zonden de Heere zich zo zwaar vertoornd had. Dat daarom al dit kwaad van de oorlog over het Oostenrijkse huis gekomen was, en dat het in het vervolg van tijd al mede niet beter zou gaan, zo wanneer hun Keizerlijke Majesteiten zich in deze beklaglijke zaak al mede tegen de Heere kwamen te vergrijpen. Ja, dat de vervolging van de ware belijders, Frankrijks handen zouden stijven, om door de toelating des Heeren, hetzij in vredes- of oorlogstijd, zo al het een landschap voor en het andere na, van het Oostenrijkse huis te vervreemden en aan zich te trekken; zodat het wel kon gebeuren, dat de tegenwoordige nakomelingen van hun Keizerlijke Majesteiten, na hun overlijden zo goed als ter genade van Frankrijk zouden worden overgegeven, hoezeer men zulks aan het Wener Hof, door het nemen van allerlei heilzame maatregelen, ook zou zoeken te verhinderen.

Terwijl ik nu zeer blij was, dat de Heere het onrechtvaardig geweld der Fransen in Duitsland gestuit had, ontving ik ook een hart om Hem in het verborgen vurig te smeken, dat het Hem behagen mocht de Koning van Pruisen te bewerken om de wapenen neder te leggen, het overweldigde land, uitgenomen Silezië, weer te geven, de Keizer te erkennen en vrede te maken met zijn naburen. Ook ware het mogelijk, van de voor gans Europa zo nadelige verbintenis met Frankrijk af te zien, en tot welke verbintenis die wakkere Vorst denkelijk nooit gekomen zou zijn, indien de Koningin van Hongarije, nu Keizerin, even na de dood van de Keizer haar heer vader afstaan, en voor hem en zijn erfgenamen had willen garanderen. Ik voor mij houd het voor gewis en zeker, dat, indien deze zaak had mogen gebeuren, Frankrijk het zwaard zo licht niet uit de schede zou getrokken, en met hetzelfde, door een onrechtvaardige oorlog, zo veel onschuldig bloed niet zou vergoten hebben. Ja, wie weet, of DON PHILIPPUS voor het tegenwoordige wel met het Hertogdom Parma en Plaisance zou gepronkt hebben, wat nu voor het Bourbonse huis evenwel maar kleine en geringe brokjes zijn, maar die denkelijk, en dat misschien al in het kort, door Frankrijks aloverweldigend vermogen, wel met het een of ander land of koninkrijk zullen vermeerderd worden.

Te deze opzichte komt het mij wel eens voor, of de Fransen wel eer zullen rusten, totdat zij door list of geweld al de landen en staten, die de Keizerin-Koningin nog in Italië bezit, ten voordele van hun bloedverwanten, zullen aan zich getrokken hebben, indien de Heere onze God het hun' niet krachtdadig komt verhinderen.

Nadat de **Fransen** nu uit Duitsland vertrokken waren en het daar alles in rust begon te komen, zo zag ik nochtans wel, dat, al had het Duitse rijk nu een opperhoofd en verlossing van de plaag van de oorlog verkregen, dat zulks nochtans onze zaken niet verbeteren zou, maar dat de Fransen nu al het volk, dat zij missen konden, weer naar de Nederlanden zouden zenden, daar zij al vroeg in Maart of April van hetzelfde jaar, waarin die gelukkige keizers-verkiezing voorviel, de sterke *vesting Doornik* hadden beginnen te belegeren.

Maar eer en alvorens zij dezelve nog formeel belegerd hadden, mocht ik des Heeren aangezicht ten goede voor deze plaats zoeken, en de Heere deed mij zien en geloven, dat Hij die importante vesting almede in der vijanden handen zou overgeven, aangezien het vast bij de Heere scheen besloten te zijn.

Ondertussen hoorde ik soms, benevens de grootste hoop der natuurlijke mensen, ook wel deze en genen van mijn mede-christenen zeggen, dat het onmogelijk voor de Fransen zou zijn, deze gans sterke vesting te overmeesteren, ten minste niet lichtelijk, aangezien dezelve zo zij meenden, wel verdedigd stond te worden, wat ik voor mij zelf ook hopen was, schoon het van achteren heel anders gebleken is. Dat ik

daardoor wel eens werd weggesleept van te denken, dat het deze plaatsen tegen de vijand zouden uithouden, schoon des Heeren woord of bedreiging, hierboven aangehaald, het tegendeel aan mijn gemoed bleef betuigen, waardoor ik dan wel eens opgewekt en aangespoord werd, om nogmaals in het verborgen het noodlot van deze plaats te onderzoeken en te verstaan, of de Heere zich die aangaande ten goede wilde laten verbidden.

Maar de Heere bracht mij dit woord op mijn verstand, mij brengende bij zijn eerste bedreiging, daar dit laatste woord als een bevestiging van het eerste opgegeven werd: *Mijn raad zal bestaan, en Ik zal Mijn welbehagen doen*, Jesaja 46 : 30. Hiermee vergunde mij de Heere het droevig noodlot, hetwelk die vesting en het krijgsvolk, dat daar binnen lag, stond te over komen, te betreuren. Hoewel ik ondertussen met mijzelf veel te doen had, om door genade mijn hart stil te houden, dat het niet tegen des Heeren wegen en oordelen begon te murmureren, waar ik gedurig voor openlag, wanneer ik maar een weinig van de praktijk van dit woord kwam af te wijken, namelijk, dat de bedachtzaamheid over ons de wacht moet houden, daar men nochtans in een weg van zware en onrechtvaardige tegenspoed veel genade toe nodig heeft

O, heb ik ooit wat geleerd, hoe zwaar werk het voor een waar christen is, wanneer hij reeds gedrukt gaat in een bezoekende koers of weg, of anders maar van verre dezelve ziet naderen, alsdan blindelings, stil en lijdzaam in des Heeren bestel en bestuur te berusten, zo heb ik er te dezer tijd en zo vervolgens, iets van mogen leren.

Bij deze gelegenheid moet ik, ter beschaming van mijzelf en tot eeuwige lof en prijs van de Heere, eens vermelden, hoe die grote, almachtige en alleen wijze God, wien de aarde en haar volheid, de wereld en die in dezelve wonen, in volle en vrije eigendom toebehoren, die met het heir des hemels kan doen wat Hem behaagt en geen rekenschap behoeft te geven, - of liever niet behoort te antwoorden van enige Zijner daden, - Zich nochtans zo genadig, en dat zo menigmaal, heeft gelieven te schikken naar de zwakheid en broosheid van mijn natuur, op een heilige en voor Hem betamelijke wijze. Want als ik eens aan mijzelf gelaten was, en dan onder andere eens over al de zonden van het volk heenziende, kwam te letten op het onrechtvaardig geweld, dat ons in onze voormuren, of grenssteden door Frankrijk werd aangedaan, daar wij hetzelfde in het minst niet beledigd, noch redenen toe gegeven hadden, maar ons eerder veel te moderaat en te believend omtrent hetzelfde hadden aangesteld, en dat de Heere die gruwel der ongerechtigheid nochtans zo voorspoedig zijn gang liet gaan. O, dan was de vijand veeltijds zo geweldig op de been, om mij in zware verzoeken te brengen en te doen zeggen in mijn hart, *des Heeren wegen en toelatingen zijn niet recht*. Hoewel een Christen in zijn praktijk dit anders gedurende zijn leven, wel honderdmaal doet, zonder dat hij er voor een tijd enige kennis of bewustheid van heeft, bijzonder dan, wanneer deze ongevoelige ellendige toestand over hem gekomen is, namelijk, dat zijn ogen slapen en zijn hart almede niet waakt, hetwelk sedert ettelijke jaren de droevige gestalte van Nederlands anders oprecht Christendom geweest is, en God weet het, bij de meesten nog is, dan, zo zeg ik, geliefde de Heere mijn zwakheid wel eens te hulp te komen, door mij in te leiden, in de betamelijkheid en de rechtvaardigheid van deze zijn handelingen en toelatingen, brengende mij dan wederom bij de redenen en oorzaken, waarom de Heere alzo met ons handelde, namelijk, om onze schrikkelijke zonden en diepe vervreemding van God, daar wij en al het volk van het land, niettegenstaande alle des Heeren zegeningen en weldaden, plagen en oordelen, tot op de huidige dag, onverzettelijk in waren gebleven en voort gegaan. Als ik dan daarbij Gods grote lankmoedigheid en verdraagzaamheid, omtrent ons geoefend, onder het oog en op mijn hart kreeg, o! dan smolt mijn hart weg in nederige en heilzame verwondering over des Heeren deugden

en volmaaktheden, en de rechtvaardigheid van zijn plagen en oordelen, waartegen ik dan niet durfde kikken. Maar de Heere verwaardigde mij dan wel eens al verder met kracht uit de hoogte, zodat ik wel vurig bij God kon smeken en aanhouden, niettegenstaande onze diepe onwaardigheid, evenwel nog des ontfermens omtrent ons niet moede te worden.

En op andere tijden en dergelijke omstandigheden, als ik zo-even verhaald heb, deed de Heere mij wel eens klaar zien, dat, hoewel Hij Frankrijks koning en macht nu wel als een gesel in zijn hand genomen had, om daarmede vele landen en volken, en ook ons te kastijden, dat nochtans de Heere, wanneer Hij Zijn raad in deze weg zou hebben uitgediend, hem niet alleen als een roede uit zijn hand zou werpen, maar hem nog daarbij, op Zijn tijd, wanneer de maat zijner ongerechtigheden zou vervuld zijn, insgelijks zware en machtige vijanden zou verwekken. Die alsdan het onschuldige bloed, dat hij nu op een onrechtvaardige wijze als water kwam te vergieten, en reeds in de voorgaande oorlogen zo overvloedig vergoten had, ten strengste zouden komen wreken. Ja, dat de Heere dat eigen Frankrijk, hetgeen nu de schrik van gans Europa was, en in dit wereldgedeelte in macht en rijkdom en vermogen nergens zijn weerga had, op zijn eigen tijd zodanig zou vernederen en veranderen, dat de latere nakomelingen, wanneer zij enige kennis of bewustheid mochten bezitten van de zaken, die er thans gebeuren, niet zonder grote aandoening en verwondering zouden uitroepen: 'Is dit dat Frankrijk, dat eertijds over zo vele jaren de ganse Europese wereld, door de grootheid van zijn macht en vermogen, in rep en roer kon stellen, en dat daarbij de kunst volkomen verstond, om meest alle Koningen en Vorsten van Europa naar zijn pijpen te doen dansen! O, hoe zijn de hekken nu verhangen! Waar is die macht en dat gezag en die wijd uitgestrektheid van landen en volken, daar Frankrijk eertijds zo machtig en verrijkt in placht te wezen!'

Dan zou denkelijk op die later en tijd nog hier en daar wel eens een enkel welmenend Christen, die de oordelen des Heeren of de rechtvaardige vergelding, die de Heere over dat heden ten dage zo geweldige land of volk gebracht had, kon doorzien, met zijn ganse hart billijken en al juichende uitroepen: *zij is gevallen, zij is gevallen, dat grote Babylon*; die haar heerschappij zocht uit te breiden van zee tot zee en van land tot land en die nimmer moede scheen te worden in het aan zich trekken van de landen en staten van haar naburen.

Deze dingen zag ik dan bij het licht van des Heeren geest, hoewel in de toekomstige tijd, evenwel zo klaar en zeker, alsof deze zo voor mijn ogen gebeurden of reeds gebeurd waren. In zulk een geval geliefde de Heere mij eens wat te leren van de voorzeggingen der profeten, namelijk, op welke manier zij de toekomstige dingen zo zeker en gewis hadden kunnen voorzien en voorzeggen, alsof dezelve reeds dadelijk zouden geschieden. Ja, reeds geschied of gebeurd waren, daar het soms gebeurde, dat de dingen, die zij als reeds gebeurlijk in hun tijd geprofeteerd hadden, eerst lang of vele jaren na hun dood waren vervuld geworden; zoals men in hun nagelaten profetieën kan onderzoeken.

Inzonderheid leerde mij de Heere, dat dit woord der profeten, en ik zag, alsmede, de Heere deed mij zien, hetgeen men zo menigmaal in hun geschriften ontmoet, te zeggen was, hoe en op wat wijze Hij haar de dingen deed zien. Daarbij bracht de Heere ter mijner kennis en ondervinding, hoe dat, niettegenstaande de bedroefde geesteloosheid van deze akelige tijd, evenwel bij sommige ware Christenen nog een weinig van dit woord in wezen was, namelijk: *Uw zonen en uw dochteren zullen profeteren, uw jongelingen zullen gezichten zien*, Joël 2 : 28. Alsmede dat dit werk in zoverre overeenkomstig was met de ondervinding der eerste profeten, namelijk, dat de Heere hun heden ten dage al zo wel de toekomstige dingen door Zijn Heilige Geest

aan het hart of geestelijk oog van Zijn kinderen vertegenwoordigt, opklaart en vergewist of verzekert, dat het na deze alzo geschieden zal, als Hij voor deze, onder de dagen van het oude testament gedaan heeft. Alleen doet en werkt de Heere bij de tegenwoordige voorzeggingen nu zo geen mirakelen, om dezelve, zo bij de profeten als bij het volk onder wie geprofeteerd werd, geloofbaar te maken als in de dagen vanouds, en openbaart zichzelf nu zo klaar en luisterrijk niet aan het geestelijk oog en hart van Zijn volk als wel voor deze, wanneer des Heeren woord nog niet volledig onder de mensenkinderen bekend was.

De Heere openbaart de dingen nu meest door middel van Zijn beschreven woord en handelt overeenkomstig hetzelfde, doende het geloof Zijner kinderen door Zijn geest werkzaam zijn op de Goddelijkheid, waarheid en gepastheid van dit woord, zo nochtans, dat ze de mond des Heeren, met hun geestelijke ogen, door middel van het woord klaar en met bewustheid dat de Heere spreekt, kunnen horen en geloven zonder een beschreven woord, of liever zonder een volledig beschreven woord. Ziet, zo geliefde de Heere mijn zwakheden te hulp te komen en mij te bewaren voor de zonde, die ons anders zo lichtelijk omringen.

Wat nu verder die voor ons zo fatale slag of bataille bij **Fontenoy**,⁸ in dat zelfde jaar ter ontzet van Doornik voorgevallen, aanbelangt, daaromtrent heb ik niets bijzonders te melden, aangezien ik niets van dezelve geweten heb, voor en alear het werk verricht was. Deze dingen bij mijzelf nader overwegende, ontdekte ik op een klare wijze, dat de Heere ons in alles tegen was, alsmede, dat deze onderneming buiten God, wiens hulp men niet nodig gehad had, begonnen was. Ook bespeurde ik, dat onze Hollandse troepen niet veel wezenlijk nut in die voor de Schotten en Engelsen zo ongelukkige bataille, hadden toegebracht, daar het behoud of de herwinning van de grenssteden immers de Hollanders meer hadden behoren ter hart te gaan, dan die boven aangehaalde dappere naburen. Maar wat zal men zeggen, anders dan dat het in die tijd hier te lande, wonderlijk, averechts en verkeerd in alles, zich heeft toegedragen. Ja, in zo verre, dat, als het de Heere in het vervolg niet krachtadig verhinderd had, wij zouden zeker en gewis ten prooi van Frankrijks onverzadelijke heerszucht gesteld zijn geworden.

Vervolgens mocht ik telkens verwaardigd worden om des Heeren aangezicht te zoeken voor deze plaatsen, namelijk, Gent, Brugge, Oudenaarden, Dendermonde, Ostende, Nieuwpoort en Ath, en de Heere deed mij zien en geloven, dat de Fransen deze plaatsen overmeesteren en innemen zouden, zoals het ook in een zeer korten tijd geschied is. Maar alvorens de laatstgemelde plaats, namelijk Ath, in der Fransen

⁸ De Slag van Fontenoy, 11 mei 1745, was een belangrijke inzet van de Oorlog van de Oostenrijkse Successie, uitgevochten tussen de troepen van de Pragmatische geallieerden - bestaande uit voornamelijk Nederlandse, Britse en Hannoveraanse troepen onder het bevel van de hertog van Cumberland - en een Frans leger onder Maurice de Saxe, commandant van koning Lodewijk XV's krachten in de Lage Landen. De strijd is opmerkelijk om verschillende redenen. Het was een van de belangrijkste in de oorlog, en voor de Fransen een beroemde overwinning en het meesterwerk van maarschalk Saxe, de Franse Monarch Lodewijk XV en zijn zoon de Dauphin. Slachtoffers waren hoog aan beide kanten, maar de Fransen hadden gekregen het veld, en Doornik viel kort na de strijd. Dit succes werd gevolgd door een snelle opmars tegen de minder georganiseerde en in de minderheid geallieerde leger: Gent, Oudenaarde, Brugge, Dendermonde viel al snel op de Franse troepen. Het Britse leger trok terug naar Engeland om te gaan met de Jacobite Rebellion, dit vergemakkelijkt de Franse verovering van de strategisch belangrijke havens van Oostende en Nieuwpoort, bedreigende Groot-Brittannië en de Lage Landen. Tegen het einde van het jaar, had Saxe voltooid de verovering van een groot deel van de Oostenrijkse Nederland, en met zijn successen werd hij een nationale held in zijn nieuwe vaderland. De strijd had vastgesteld van de Franse superioriteit van kracht en hoge commando.

handen kwam te vallen, was het Jaargetijde reeds zo ver verlopen, dat het scheen dat de vijanden hun overwinningen niet verder vervolgen zouden, maar hun leger doen scheiden en hetzelfde de winterkwartieren doen betrekken, daar ik mij bij provisie in begon te verblijden, hopende dat de Heere ondertussen de verderen voortgang hunner wapenen genadig zou gelieven te stuiten.

Hiermee in het verborgen zeer werkzaam zijnde, kreeg ik echter, tegen mijn hoop en verwachting aan, deze woorden: *nog is het einde niet*, Matth. 24 : 6. Ook deed de Heere mij zien, dat Hij de Fransen alvorens hun leger kwam te scheiden, nog een plaats zou in handen geven, hoewel ik niet wist welke stad of vesting het zou zijn, tot die tijd, dat zij naar Ath marcheerden, als wanneer ik zo klaar, als de zon op de middag schijnt, mocht zien, dat zij deze plaats nog moesten bemachtigen, alvorens zij zich, om de op handen zijnde winter, wat ter ruste gingen begeven.

Doch, schoon ik nu in die tijd en zo vervolgens, mijn meeste aandacht en oplettendheid mocht besteden omtrent de dingen of zaken, die in de Oostenrijkse Nederlanden kwamen te gebeuren, zo gaf ik echter zeer veel acht op de oorlog, welke toen ter tijd in Silezië, Saksen en Bohemen gevoerd werd, tussen de Koning van Pruisen ter een en de Saksen en Oostenrijkse aan de andere zijde, in welke oorlog de gemelde koning meest overal kwam te triomferen, slaande en overwinnende dan de een en dan de andere partij.

Inzonderheid werden de Saksen door de troepen van die vorst zo ellendig geslagen, dat daarop in weinig weken het ganse of voornaamste gedeelte van het Saksische keurvorstendom zich aan de Pruisen moest overgeven en de keurvorst met deszelfs meeste huisgezin zich door de vlucht elders moest retireren.

Terwijl ik ondertussen alle deze gebeurtenissen met verwondering en aandoening beschouwde, kon ik echter geen hart vinden om de Heere om Zijn zegen over de een of andere partij te zoeken. Alleen vond ik nog een weinig toenadering om God ernstig te smeken de oorlog tussen Duitsers en Duitsers te doen eindigen, aangezien ik klaar begreep, hoe nadelig het voor het evenwicht van Europa, en aan de andere kant, hoe voordelig het voor een zeker Hof was, dat de Duitse vorsten hun macht tegen elkander, tot elkanders verzwakking en vernieling gebruikten, daar, indien de Heere het zo had gelieve te besturen, geen ding ter wereld zo noodzakelijk geweest ware en ook nog is, als dat de machtigste vorsten van Europa zich onder elkander hadden kunnen verstaan, om de Fransen gezamenlijk te weerstaan en te beteugelen. Hetzij ten tijde van de oorlog, door zich met een machtig leger tegen hun heerszucht en geweldenarijen aan te kanten, of nu in tijd van vrede zich door heilzame verbonden en allianties met elkander te verenigen, om in het vervolg aan Frankrijk het verder uitbreiden van zijn macht en heerschappij krachtdadig te beletten.

Maar Daar toch haast iedere mogendheid in Europa bijzondere belangen heeft, en Frankrijks ministerie maar al te wel van ieders zaken of belang onderricht is, zo zal hetzelfde wel zorg dragen, dat die tegenstrijdigheid der onderlinge belangen van vele mogendheden, die door hun eensgezindheid aan Frankrijk anders veel nadeel zouden kunnen doen, vooral niet weggenomen, maar door alle mogelijke middelen in wezen gehouden en meer en meer gekoesterd worden. Want der Franse grootste kracht en vermogen bestaat voornamelijk hierin, om alle mogendheden van Europa, zo veel doenlijk is, van elkander te verwijderen en tegen elkander op te hitsen, of het moest wezen, dat Frankrijk door hun onderlinge goede harmonie kon bevoordeeld worden, als wanneer dat Hof in zulk een geval niet zal nalaten, onder een gedurig geroep van huns konings vredelievendheid en goede intentie voor de algemene zaken, zulk een goede harmonie, zolang het er zijn interest bij vindt, voort te zetten en aan te kweken.

Maar dezulken, die Frankrijks handel en bestaan in de grond hebben leren kennen, houden al zulke uitroep en ophef niet alleen zeer verdacht, maar beginnen daarbij dan ook billijk te vrezen, dat datzelfde Frankrijk er weer heimelijk op uit is, of de grond begint te leggen, om in het vervolg van tijd, door list of geweld, zich weer van het een of ander meester te maken.

Hoewel ik dan, als reeds gemeld is, geen hart kon vinden, om een zegen over de een of de andere oorlogende partij van de Heere af te bidden, werd ik echter verwaardigd, om, benevens een aanhoudend smeken, dat God de oorlog in die reeds gemelde landen geliefde te doen eindigen, bijzonder ook mijn werk te maken, om des Heeren wegen, in het toelaten van deze zo bloedige vertoningen, te onderzoeken en na te speuren. Waaromtrent ik deze ontdekkingen mocht krijgen, hoe namelijk de Heere het landschap Silezië de keizerin koningin had afgenomen en hetzelfde aan de koning van Pruisen in vollen eigendom niet alleen overgegeven, maar hem ook bereids in de vrije bezitting van hetzelfde gesteld hebbende, zo wilde de Heere die vorst daar nu ook in bevestigen en handhaven.

Edoch, de landen van Bohemen, waarvan hij toen ter tijd, door kracht van wapenen, in het geheel of voor een gedeelte, zich insgelijks in het bezit gesteld had, waren hem nochtans op deze tijd van God niet geschonken, en derhalve gebruikte de Heere de Oostenrijkse troepen, om hem dezelve wederom af te nemen, dat zij onder de zegen des Heeren ook gedaan hebben. Maar toen deze volkeren, moedig op het goed gevolg van hun ondernemingen geworden zijnde, het hertogdom Silezië nu almede poogden te herwinnen, moesten zij geslagen worden, aangezien de Heere deze landen in zijn soevereine voorzienigheid ter bezitting aan de koning van Pruisen, gelijk gemeld is, geschonken had. Dit was ook voor een gedeelte de reden, waarom de Saksen, die tot hulp der Oostenrijkers tegen de Koning van Pruisen in het harnas gekomen waren, evenwel tegen denzelve niets vermochten.

Ten anderen, dat de Heere geliefde toe te laten, dat de Saksen door de Pruisen zo jammerlijk geslagen werden, en daarbij hun land zo schielijk werd ingenomen, daar beoogde de Heere ook nog dit volgende mede, namelijk om door deze weg, het de Koning van Polen, Keurvorst van Saksen, als in een oogenblik, maar eens zo bang te maken, dat hij er maar ras toe komen mocht, om wederom vrede met Pruisen te maken, en dit hem gelukt zijnde, gemelde Koning en Keurvorst zich in het vervolg zo ligt niet wederom zou laten vervoeren, om ter verkrijging van een deel ijdele en ongegronde pretenties, het harnas tegen deze of gene Vorst of Vorstin aan te gespen, opdat de vrede in die landen en staten door des Heeren goede voorzienigheid, niet alleen gelukkig hersteld, maar ook een tijd lang ongekrenkt bewaard mocht blijven, zoals het tot hiertoe is uitgevallen en staande gebleven.

Ondertussen was Frankrijk nog niet tevreden met het beste gedeelte der Europese wereld, uit simpele en goddeloze heerszucht, in rep en roer gesteld te hebben, maar kon het daarenboven ook goedvinden, om een opstand of rebellie in Schotland te verwekken, doende, om dit wel aan te leggen en uit te voeren, de oudste zoon van die armhartige Pretendent uit Rome komen, en hem op een vaartuig, met een hand vol volk en oorlogsbehoefden, naar dat eerstgemelde koninkrijk oversteken, na hem alvorens, door vele listigheden een aanhang, die hem met open armen ontvangen zou, bezorgd te hebben, opdat hij ten minste in staat mocht zijn, om aan Frankrijks oogmerk te voldoen. Dat oogmerk heeft zeker hierin bestaan, om de Engelse natie in hun eigen land de handen zo vol werk te geven, dat ze daardoor genoodzaakt mocht worden, niet alleen de troepen die nog in Engeland waren tehuis te houden, maar ook diegenen, welke zij ter onzer hulpe reeds naar de Nederlanden gezonden hadden, van daar terug te ontbieden. Want dat het Frankrijks ware of zuivere intentie zou geweest

zijn, die onrechtvaardige jonge Pretendent op de Schotse troon te helpen, is niet wel te geloven, bijzonder als men acht gegeven heeft op de magere hulp en bijstand, welke zij aan hem, gedurende die rebelse oorlog, toegezonden hebben, hoewel Frankrijk die Pretendent met zijn aanhang, meest met schone en voordelige beloften van machtige secoursen aan hem te zullen zenden, daar niets of weinig van gekomen is, hebben gepaaid en opgehouden. Maar hetzij hiermede zoals het wil, wanneer nu deze Pretendent in Schotland aangekomen was, en velen van zijn aanhang zich aldaar bij hem gevoegd hadden, namen in het eerst zijn zaken zo een gunstige keer, dat het scheen alsof hij in zijn ontwerpen wel zou geslaagd hebben; tenminste zo onderstel ik, dat, indien de Fransen deze onderneming in Schotland naar behoren ondersteund hadden, dat de welmenenden daar te lande, ja, de Engelsen in hun land zelf het zeker te kwaad zouden gekregen hebben, aangezien de drie koninkrijken, Engeland, Schotland en Ierland, van kwalijk geïntentioneerde en Pretendents-gezinde inwoners als vervuld zijn, zijnde zulks in deze laatste rebellie ten overvloede gebleken.

Terwijl ik deze dingen als van nabij beschouwde en aanzag, bestuurde het de Heere, dat ik daar een bijzonder en hartelijk belang in kwam te nemen; dat ging dus in zijn werk, namelijk: op een zekere tijd in mijn afzondering voor de Heere zijnde, zo bracht mij de Heere deze zaak van de troebelen en beroerten in Engeland en Schotland op mijn hart, en deed mij zien en opmerken, dat Hij, de Heere, in alle deze gebeurtenissen Zijn hand of vinger had. Ook waarom de Heere aldus in deze landen zijn heilige gerichten almede kwam te oefenen, namelijk, om dat het volk van het land, dezelve door hun zonden en ongerechtigheden zich waardig gemaakt hadden, hebbende sedert een geruime tijd hun weg zeer voor de Heere verdorven, niettegenstaande zo vele getrouwe vermaningen, bestraffingen en waarschuwingen, als de Heere van tijd tot tijd nog onder hen, door zijn gezanten, had laten geschieden. Bijzonder in **Schotland** gebruikte de Heere alsnog twee van zijn getrouwe knechten, die den volke vrijmoedig hun zonden en bedorven wegen onder het oog zochten te brengen, namelijk twee gebroeders, genaamd **RALPH en EBENEZER ERSKINE**, zijnde de een toen ter tijd bedienaar des Heiligen Evangelisch te Durmfermline en de ander te Sterling, beide zo ik meen in Schotland. Met welke dierbare mannen in de Heere mijn hart, door middel van hun hier in Nederland vertaalde en gedrukte geschriften, zo bijzonder verenigd was, dat ik haar voor mijn broeders en vrienden in de Heere mocht houden en erkennen, met en door een geestelijke innerlijke betrekking, kunnende daarbij het land of die plaatsen, daar zij hun dienst mochten oefenen, wel eens gelukkig en boven anderen bevoorrecht schatten, omdat de Heere nog zulke ijverige en getrouwe leraars onder dat volk of die gemeente liet verblijven. Ook kreeg ik te zien en te geloven, dat de Heere hier en daar nog een hoopje uitverkorenen in Schotland was hebbende, hoewel mogelijk almede zeer vervallen en afgeweken van de paden des rechts, maar die evenwel desniettegenstaande de rechte Sionieten waren, om wiens wille de Heere een land en volk in zijn onbegrijpelijke lankmoedigheid komt te behouden, en voor deszelfs ondergang te bewaren. Daarbij bracht mij de Heere onder het oog, hoe Hij al sedert vele jaren altoos zulk een kerk van geroepen heiligen in Schotland voor Zich behouden had, en dat die als nog in wezen was, niettegenstaande zo vele grote, zware en langdurige vervolgingen, waarmee de Heere dit Zijn uitverkoren erfdeel in de vorige tijden, en dat streng bezocht had, brengende mij tot dat einde sommige gevallen en gebeurtenissen te binnen, die ik eertijds overvloedig in de historiën van Engeland en Schotland gelezen en opgemerkt had, en welke herdenking en beschouwing zulk een innerlijke liefde en waarachtig medelijden met de daar nog te lande in wezen zijnde kinderen van God in

mijn gemoed verwekte, dat ik een zeer geestelijke en zuivere betrekking op hen mocht krijgen, hoewel ik hun personen nooit gekend en hun aangezichten nimmer gezien had, maar die ik alleen zo mocht kennen en liefhebben, namelijk, dat wij allen door een geest tot een lichaam gedrenkt werden. Zodat ik met haar op een geestelijke wijze, alsof zij aanwezig en tegenwoordig waren, een christelijke verkering kon oefenen, alsmede dat ik mij de dag van hun bezoeking zo kon aantrekken, alsof ik zelf zo bezocht werd.

Dus opende de Heere daarenboven de weg, om hen in mijn gebeden te gedenken en voor haar te pleiten, alsof allen, die de naam des Heeren daar te lande tot zaligheid aanriepen, mijn beste bekenden, ja, familiaarste vrienden en huisgenoten waren, voor wie ik verwaardigd werd en dat bij aanhoudendheid, vurig deze genade bij de Heere te zoeken. Namelijk, dat de Heere zich over haarlieden geliefde te ontfermen, en haar niet over te geven in de handen hunner vijanden, veel minder dat de Heere haar toch van Zijn aangezicht niet kwam te verwerpen, in het hooglijk verzwaren van haar ramp en ellende, maar dat God als een genadige en ontfermende vader met haar wilde handelen, en verlossen haar wederom goedig van hun haters en wrede vijanden. In welke biddende gestalte ik zolang standvastig en aanhoudend mocht blijven staan, totdat de Heere mij dit woord, en dat met kracht, als een belofte van een aanstaande verlossing over dit Zijn arm en ellendig volk, geliefde te geven, Luc. 23 : 16, *Zo zal ik hen dan kastijden en loslaten*. Welke belofte ik de Heere nu in het vervolg wel eens heb durven voorhouden, of bij manier van spreken, indachtig mogen maken, onder een gedurig uitzien en reikhalzen naar derzelve vervulling, biddende daarentussen dat de Heere Zijn kastijding geliefde te matigen en te vergezellen met heilige genade, opdat Hij de Heere verheerlijkt en Zijn werk daar te lande verbeterd mocht worden.

Of de Heere mij ook in dit laatste geval verhoord heeft, kan ik als nog niet zeggen, aangezien ik tot hiertoe geen gelegenheid heb kunnen vinden, om eens van de toestand van dit volk des Heeren in Schotland geïnformeerd te worden, en bijzonder wat vrucht deze bezoeking des Heeren op hun harten gewrocht had. Maar anders heeft de Heere op Zijn tijd voor dat arme benauwde land een genadige verlossing teweeg gebracht, gebruikende daartoe de wakkere en manhaftige **Hertog van Cumberland**, onder en door wiens beleid de Heere het leger der rebellen heeft laten slaan en zo verstrooien, dat het zich naderhand niet weer heeft kunnen herstellen, of het een of ander van belang heeft durven ondernemen, totdat ten laatste die Pretendent ook zelf genoodzaakt is geworden, dat Schotse volk met sommigen van zijn aanhang te verlaten, en de terugreis naar Frankrijk te ondernemen. Dat hem ook wel gelukt zou zijn, volgens de berichten van die tijd, niettegenstaande al de aangewende moeite en vlijt der Engelsers, om hem in handen te krijgen. Hetgeen ik in mijn eigen weg menigmaal gewenst heb dat eens gebeuren mocht, hoewel het ook niet gemankeerd heeft aan vele geruchten uit sommige oorden van Schotland, die van zijn dood, op waarschijnlijke vermoedens, gewag maakten. Zodat men in deze niets met zekerheid kunnende geloven, best zal doen dit werk voor de ontdekking des tijds over te laten, en met meer zekerheid te geloven, dat de Heere dit geslacht des Pretendents alzo verwekt en gesteld heeft tot een bittere vijand en wederpartijder van Engeland, Schotland en Ierland.

Alsmede dat het in het vervolg van tijd lichtelijk kon gebeuren, dat de Heere deze Pretendent of zijn nakomelingen, wederom als een gesel in zijn hand kwam uit te zenden, ter bezoeking van die gemelde landen of volkeren, indien dezelve zo al voortgingen niet alleen in de Heere meer en meer te verlaten, maar hem ook zwaarlijk te tergen, door hun gans zondige en ijdele ongodsdienstige wandel en praktijk, latende genoegzaam de zuivere en zaligmakende leer des Evangelisch onder hun verloren

gaan, door zich te begeven tot het geloven, aanhangen en belijden van snode en zielverderfelijke dwalingen en ketterijen, die in geen land of gemeente, waar men anders pronken wil met de sierlijken erenaam van Gereformeerde belijders, behoorden genoemd of bekend te zijn. Waarover ik op die tijd zeer kwam te vrezen, dat de Heere Zich eens schrikkelijk zou vertoornen, dat Hij zich zou opmaken, om dit volk zwaarlijk te bezoeken, ja, haast te vernielen. Daar de Heere mij deed zien en geloven, dat Hij een groten twist met deze landen of rijken was hebbende, ter oorzaak van der meeste inwoners gruwelijke zonden en ongerechtigheden, in welke twist de Heere, bij aanhouden van des volks snode onboetvaardigheid, op Zijn tijd zich zo vreselijk zou doen gelden, dat menigeen alsdan de haren zouden ten bergen rijzen van angst en verschrikking.

Terwijl ik mij nu tot dusverre met de gebeurtenissen van Engeland en Schotland heb opgehouden, zo zal ik daarvan nog een geval, maar van wat later datum bijbrengen, namelijk, in het laatst van April, of in het eerst van Mei des Jaars 1747, werd mij verwittigd of bekend gemaakt, dat de Engelsen bezig waren met het uitrusten en klaar maken van een machtige vloot, met voornemen om dezelve onder de order van de **Admiraal ANSON**⁹ in zee te zenden, ter onderschepping van de Franse Martinique-schepen, alsmede om dezelve slag te leveren, en was het mogelijk te overwinnen en weg te nemen, om zo de Fransen hierdoor een gevoelig en drukkend nadeel toe te brengen. Maar Daar ik deze aanslag in mijn gemoed moest prijzen en goedkeuren, zo mocht ik echter op een geestelijke wijze, de manier, op welke zij hieromtrent te werk gingen, eens bezien, en daar bevond ik dat het dus mede gelegen was. Namelijk, dat al dit werk door verre de meesten, maar zo buiten God begonnen en voortgezet werd. Ja, dat al het volk haast niet anders deed of kon doen, dan, maar al het geluk en de voorspoed van deze onderneming; van de macht derzelve, benevens het goed en oordeelkundig beleid van deszelfs admiraal, met voorbijzien van de Heere, af te wachten, ja, genoegzaam zeker te stellen.

Daar mij de Heere daarbij deed zien en geloven,, wat een jaloers God Hij is, die Zijn eer aan geen anderen zou geven, hoezeer de blinde Engelsen Hem door zulk doen onteerden en verbitterden, bracht de Heere door deze weg een gegronde en bijblijvende vreze en bekommernis op mijn gemoed, dat deze ellendigen door hun zondige en verkeerde handel, waaromtrent ik door de berichten uit Engeland gedurig bevestigd werd, het werk zodanig zouden bederven, dat de Heere in dit hun bestaan zou blazen, en wellicht wederom een storm of enig ander ongeval zou verwekken, waardoor deze anders zo ontzaggelijke zeemacht, alsmede onnut en van gene gewenste uitwerking zou kunnen zijn, zoals te voren omtrent meest alle hun ondernemingen ter zee gebeurd was, welke de Heere zo goed als vruchteloos had doen aflopen. Waarmee God hun had willen leren of beduiden, hoe vervloekt het werk is, als men vlees tot Zijn arm stelt, maar waaromtrent die arme hoop evenwel niet wijzer scheen geworden te zijn. Waarover ik de Heere in mijn hart kon rechtvaardigen, wanneer Hij ook in deze nu onderhanden zijnde toerusting kwam te blazen en dezelve verijdelde.

Evenwel vond ik een krachtige aandrang en opgewektheid in mijn gemoed, welke mij bijbleef, om toch dit werk hierbij niet te laten berusten en het verder als onverschillig te blijven aanzien, zoals ik van nature genegen was te doen. Maar de Heere bracht mij telkens bij mijn plicht, om Zijn aangezicht zo over de zonden des volks als over de goeden uitslag dezer ondernemingen vurig te zoeken, waartoe ik dan eerst en vooral in

⁹ George Anson, (23 april 1697-06 juni 1762) was een Britse admiraal en een rijke aristocraat, bekend om zijn omvaart van de aardbol en zijn rol het toezicht op de Koninklijke Marine tijdens de Zevenjarige Oorlog

en onder een gedurig uitzien in de naam des Heere Jezus smekende mocht zijn, dat de Heere mijzelf, door Zijn Heilige Geest, tot het nederig en gelovig verrichten van deze plicht, geliefde op te wekken en bekwaam te maken.

Zo gebeurde het ondertussen dat ik tijding kreeg, dat de gemelde vloot eerstdaags in zee stond te lopen, en op dit bericht volgde aanstonds een klaar en overredend gezicht, hoe noodzakelijk het voor dezelve was, zou men op enige de minste goede uitslag met grond mogen hopen, dat des Heeren aangezicht meeinging. Om dit te verwerven, begaf ik mij, onder inwachting van des Heeren bekwaam makende genade, in het eenzame, alwaar de Heere mij het gewichtige der zaak zo op mijn hart lag, dat ik verwaardigd werd met mijn hart als op die vloot tegenwoordig zijnde, voor de Heere neer te knielen en een wezenlijke en oprechte belijdenis voor Hem te doen van de zonden en ongerechtigheden van dit volk; zo van degenen die de equipage dezer schepen kwam uit te maken, alsmede van die ontelbare hoop welke aan land zouden blijven, erkennende met diepe schaamte en vernedering voor de Heere, hoe dat zij door hun bedroefde vervreemdingen en afwijkingen van God, al de zegen en het welvaren dezer vloot, even als in de vorige dagen, ganselijk verbeurd en zich onwaardig gemaakt hadden. Evenwel daarbij vurig biddende, dat de Heere met hen niet in het gericht wilde treden, noch hun straffen naar hun zonden en kastijden naar de grootheid van hun ongerechtigheden, maar integendeel dat de Heere over hen Zich genadig wilde ontfermen, in het goedig vergeven van hun hooggaande zonden. Dat, hoewel de meesten dezer mensen de zegen over deze hun ondernemingen van Hem niet gelovig konden bidden of verwachten, Daar zij Hem, de Heere, in Christus Zijn Zoon niet kenden, dat nochtans de Heere, enkel en alleen om Zijns zelfs wille, deze vloot niet alleen wilde geleiden en bewaren, maar dezelve ook geliefde te brengen ter plaatse daar hun vijanden, de Fransen, met hun schepen moesten passeren, en die ontmoet hebbende, dat de Heere hen alsdan de overwinning over dezelve geliefde te schenken. Mijn bede mocht ik dan als met kracht aandringen en de Heere geliefde mij dit woord, met enige verandering ter zake dienende, als de belofte ener genadige verhoring te doen voorkomen, Exod. 21 : 13: *God zal ze zijn hand doen ontmoeten*. Daarop mocht ik verwaardigd worden om die ganse vloot de Heere gelovig aan te bevelen en toe te vertrouwen, terwijl het mij ondertussen voorkwam, alsof ik wezenlijk dezelve onder het geleide van de Heere zag in zee steken, alwaar ik dezelve als het ware naogde zolang als ik er iets van zien kon, mogende nochtans in het vervolg, terwijl dat eskader nu alreeds in zee was, de Heere nu en dan, om zo te spreken, eens voorhouden van toch aan die belofte, hierboven gemeld, te willen gedenken en dezelve op Zijn tijd vervullen.

Hierin mocht ik zolang aanhouden, totdat ik de tijding kreeg, dat gemelde vloten elkander op de **14^e Mei 1747 bij Kaap Finisterre** hadden ontmoet en met elkander slaags geweest waren, waarin de Engelsens een complete victorie over de Fransen hadden bevochten. Op welke tijding de Heere mij een hart schonk, om onder het menigvuldig uitstorten van tranen van vreugde en blijdschap, zo over de bevochten zegen als over de grote trouw des Heeren, in het vervullen en nakomen van zijn beloften, de Heere de Drieëenige God met mijn ganse hart deemoedig te loven en te danken, wensende daarbij dat de Heere nog meer van Zijn kinderen, zo hier als elders, een hart wilde geven om deze dingen op te merken en Zijn heiligen naam over zo onverdiende weldaad groot te maken en te verheerlijken.

Tot hiertoe heb ik nog niets aangehaald of beschreven van de zaken van de oorlog in **Italië**, schoon de Heere, mij onwaardige, ook verwaardigd heeft om met die ongelukkige landen, welke in vorige tijden zo menigmaal het toneel van de oorlog zijn

geweest, almede meer of minder in het verborgen te mogen werken. Daartoe gebruikte de Heere deze opwekkende drangredenen, dat, hoewel deze mensen merendeels zijn en onze vijanden waren en daarbij de Heere verloochenden en het schepsel in zijn plaats eerden en dienden, dat zij nochtans zulks in hun diepe blindheid en rampzalige onkunde deden, waar zij des te ongelukkiger om waren, wijl hun religie of belijdenis zulk een zaak was, waardoor niet lichtelijk het zuivere zaligmakende licht des Evangelisch kon inbreken. Dan ook zag ik daarbij, hoe die arme menen even zulke schepselen waren gelijk ik en anderen, die de hun en het hare zo graag behouden wilden, als ik en anderen voor het mijne en het onze zouden kunnen wensen, en hoe zij toen nochtans van bijna alles beroofd en ontzet werden, zodat het mij soms voorkwam, alsof ik hun ellende als voor mijn ogen zag en het geschrei als van verre hoorde. Welke dingen dan mijn hart in zulk een ontferming tot deze ellendigen deed uitgaan, dat ik mij soms in het verborgen haar zaken zo kon aantrekken, alsof het in het tijdelijke mijn eigen zaak was.

Met zulk een ontferming mocht ik in het eenzame ten hun nut wel eens werkzaam zijn voor de Heere, waar ik allereerst gebracht werd door de voorspoed der Franse en Spaanse wapenen, in het jaar 1745, wanneer deze twee natiën met een verenigde macht van, zogezegd werd, tussen de 70 á 80000 man, in de Oostenrijkse en Sardijnische staten kwamen vallen, en vele plaatsen en steden in die beide landen zeer schielijk in- en wegnamen, zonder dat de Oostenrijkers of Sardiniërs hen zulks konden verhinderen. Waar nog bijkwam, dat de republiek van Genua, die zich tot die tijd toe onzijdig of neutraal had gehouden, nu mede openlijk de oorlog verklaarde tegen de Koning van Sardinië, maar welke onvoorzichtige, ja, onrechtvaardige stap, die gemelde republiek naderhand maar gans niet wel bekomen is, en bijna haar ganse ruïne zou veroorzaakt hebben, indien Frankrijk haar niet geraden en geholpen had. Maar daarentegen mag men wel onderstellen, dat de Genuezen deze Franse hulp en bijstand mettertijd mogelijk duur genoeg zullen moeten betalen, Daar het toch de gewoonte der Fransen al van over langen tijd geweest is, dezulken, die ter hunner genade gesteld worden, met de een hand te helpen en met de andere heimelijk afbreuk te doen.

Na deze oorlogsverklaring der **Genuezen tegen de Koning van Sardinië**,¹⁰ voegde zich een gedeelte hunner troepen bij de legers der Franse en Spaanse volkeren, en daar kwam het vandaan, dat die twee natiën met zulk een ontzaggelijke armee in Italië zulke voorspoedige progressies maakte, zoals ik bereids heb aangemerkt.

Terwijl ik nu bezig was, om alzo deze Italiaanse gebeurtenissen te beschouwen en te overwegen, geliefde de Heere mij ondertussen levendig in te leiden, in de droevige en nare verwoestingen van de oorlog en in wat een beklagenswaardige toestand die plaatsen en derzelve inwoners zich bevonden, waar nu de woede van de oorlog op het hevigste ontstoken en gaande was, alsmede dat hun zulks wel overkwam als een rechtvaardige bezoeking van de Heere, om hun zonden en ongerechtigheden, waarmee zij God grotelijks vertoornd hadden. Maar dat zij anders in zekere opzichten moesten aangemerkt worden als onschuldige slachtoffers van de Franse heerszucht, waaromtrent ik met een innerlijke ontferming over die ellendigen tot de Heere kon zuchten, Hem smekende zich over hen te willen ontfermen, en haar te verlossen van die plagen en oordelen, waaronder zij zo zwaar gedrukt en bedorven werden. Terwijl ik deze dingen in het verborgen bewerkte, mocht ik ook des Heeren wegen in deze

¹⁰ Karel Emanuel III (of I) (Turijn, 27 april 1701 – aldaar, 20 februari 1773) was hertog van Savoye (1720-1730) en koning van Sardinië van 1730 tot zijn dood in 1773. Tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748) steunde hij Maria Theresia van Oostenrijk, enerzijds door financiële steun en anderzijds door de steun van de marine van Engeland.

onderzoeken en nagaan, of namelijk de Heere der Fransen overwinningen in deze landen ook zou zegenen en voorspoedig maken, waarop de Heere mij geliefde te doen zien, dat Hij voor ditmaal de Fransen, zoveel de uitbreiding van hun eigen heerschappij aanbelangde, geen voet breed land in Italië gegeven had, en dat zij derhalve al de door hun veroverde steden en plaatsen wederom zouden moeten ontruimen en overgeven. En dat zij daarbij voor alle hun aangewende moeiten en kosten voor deze reis niet anders wegdragen, als een schrikkelijke vergelding des loons, bestaande in zware oordelen en bezoeken, waarmee de Heere dit koninkrijk en deszelfs inwoners op Zijn tijd zal bezoeken, ter occasie van al dat onrechtvaardig en gruwelijk geweld, dat door hetzelfde van tijd tot tijd, als door de gehele wereld verwekt is geworden, ter verzadiging van hun onuitsprekelijke roof- en heerszuchtigheid, die zo lang zal blijven gapen, en alles, hetzij door list of geweld, zal blijven inslokken, totdat de maat hunner ongerechtigheden volkomen zal vervuld zijn. Ook bracht mij de Heere op een levendige en klare wijze onder het oog, hoe de Fransen, welke toen ter tijd ijverig bezig waren om zoowel hun als hunner naastbestaande macht en heerschappij uit te breiden, waarlijk niet anders deden, als een zekere en gewisse grond te leggen tot hun eigen ondergang. Want dat al hun handelingen uit een onrechtvaardig en schandelijk beginsel van bedrog, roofzucht en geweld geboren werden, en dat God dus onmogelijk op zulk een zondig bedrijf en handel Zijn zegen zou geven, ter bestendige en geruste bezitting van Frankrijk, aangezien de Heere een vloek gelegd had op al deszelfs onrechtvaardige bezittingen, en dat die vloek op Zijn tijd zulke schadelijke en beklaglijke uitwerkselen zou voortbrengen, dat Frankrijk alsdan maar niet anders zal ontmoeten, als dat hem dubbel zal vergolden worden, naar de mate zijner ongerechtigheden. Wanneer ik deze dingen also bezag, was ik wel verre om de Fransen hun voorspoed, macht en gezag te benijden of te betwisten, waar ik anders veel voor open lag, maar dan kon ik veel meer die ongelukkige zielen beklagen, die ik dan niet anders zag doen, als voor hun en hun nakomelingen, tijdelijk en eeuwig, toom, wraak, verbolgenheid, jammer en ellende te vergaderen, als een schat in de dag des toorns.

Maar aangaande des Heeren weg of toelating omtrent de **Spanjaarden**, of deze almede niets voor zich in Italië zouden behouden, daaromtrent geliefde de Heere niet anders te ontdekken, dan dat de Keizerin-Koningin van deze natie wel zo geheel in of met behoud van het haar daar te lande niet zou afkomen als van Frankrijk zelf. Ten aanzien nu van alle die in oorlog zijnde landen deed mij de Heere geloven, dat, als de vijanden aldaar Zijn raad zouden hebben uitgediend, Hij, de Heere, alle die plaatsen dan wederom zou verlossen en in rust en vrede herstellen, welke dingen de Heere op Zijn tijd ook also heeft doen uitvallen.

Want als eindelijk in de zomer van het jaar de Oostenrijkse en Sardinische troepen zich opmaakten en de vijanden het hoofd boden, heroverden zij niet alleen in zeer korte tijd verscheidene steden en vestingen, maar sloegen ook tot tweemaal toe het leger der vijanden, als vooreerst de 11^e van Hooimaand, dicht bij Piacensa, en ten tweedemaal bij Rostofreddo, op de 10^e van Oogstmaand zo verschrikkelijk, dat het waarlijk zijn opmerkzaamheid wel verdiende. Welke overwinningen ook van dat gevolg waren, dat de Oostenrijkers niet alleen de overmacht daar te lande verwierven, maar ook de handen ruim kregen, en zich van deze gelukkige beginselen wel wisten te bedienen, zettende genoegzaam ongestoord hun overwinningen zodanig voort, dat zij in weinige weken voor die machtige en trotse hoofdstad Genua, met een talrijk leger neersloegen. Welke plaats, zich van haar beschermers, ja, ook van haar eigen legerbenden verlaten ziende en afgesneden, bij capitulatie, en die nog daarenboven

naar de zin der Oostenrijkers was opgesteld, aan denzelve moest overgegeven. Die, deze stad verzekerd hebbende, daarop met een goed gedeelte van hun macht de vluchtende vijand tot in Provence, zijnde een landschap onder de Franse heerschappij behorende, vervolgde, nemende ondertussen ook hier en daar enige kleine plaatsen en forten in, en stellende alom het Franse land onder zware lasten en contributies. Welke zaken allen in zo korte tijd verricht en uitgevoerd werden, dat het scheen alsof de Oostenrijkse troepen eerlang tot in het hart van Frankrijk stonden door te breken, waar de Heere nochtans in voorzien heeft, zoals in het vervolg nog zal aangetoond worden. Terwijl deze dingen nu alzo kwamen te gebeuren, ontstond daaruit hij vele mensen hier te lande een zeer grote blijdschap en verheuging, aangezien de meesten van gedachten waren, dat de tijd gekomen was, waarin de dingen nu eens schielijk van gedaante zouden veranderen en de Franssen genoodzaakt werden om hun troepen uit de Nederlanden tehuis te ontbieden, om de oorlog in hun eigen land te voeren. Hetgeen ik almede van hart wenste dat eens gebeuren mocht, maar met welk bedrijf ik echter niet in het minste kon berusten, aangezien ik in al dat geroep van de mensen, alsmede in hun voorspoedige verbeelding van de loop der zaken, geen aasje van de Heere kon bespeuren. Derhalve mocht ik mij al wederom in het verborgen met deze zaken gaan bemoeien, om de wegen des Heeren in deze te onderzoeken, waartoe de Heere zelf mij eerst kwam opwekken en aanzetten. Want ik moet tot roem van de Heere en tot beschaming van mijzelf betuigen en belijden, dat, als de Heere zichzelf aan mijn gemoed niet kwam te vertegenwoordigen in zijn Goddelijke besturing en werking omtrent alle gebeurtenissen hier op de wereld, dat ik dan genoegzaam deed gelijk de blinde wereld altoos gewoon is te doen, namelijk, om de dingen van de tijd zo maar buiten de Heere te bedenken, te beschouwen, te bespreken en ermee vooruit te lopen, en dezelve te schikken, zoals zij ze graag hadden, zonder eens bedaar te zien en te overwegen, of nu Gods raad en wil wel zo is.

Wanneer ik dan evenwel de hand aan de ploeg moest slaan, moest de Heere mij eerst in mijn eigen weg, waar ik dan veeltijds met de dingen of gebeurtenissen al vrij ver heen en weggelopen was, komen opzoeken en tot staan brengen, door mij het dwaze en verkeerde van mijnen handel te doen zien, er mij over te vernederen en bekwaam te maken, om met die schuld in waarachtige ootmoed voor Hem te komen en om Jezus wil verzoening te zoeken en te verkrijgen, alvorens de Heere mij wederom geliefde te verwaardigen om te mogen naderen tot de troon der genade, zoals mij omtrent deze nu verhaalde gebeurtenissen in Italië wedervoer, daar ik met de grote menigte buiten de Heere al vrij ver heen en vooruit gelopen was.

Maar de Heere rekende mij deze dwaasheid niet toe, maar vertegenwoordigde zich in het verborgen wederom aan mijn ziel en bracht mij wederom tot een stil en bedaar ootmoedig onderzoeken van zijn wegen, waaromtrent ik deze ontdekking mocht krijgen, dat namelijk deze voorspoed der Oostenrijkse wapenen in Provence van geen lange duur zou zijn, Daar de Heere zich al begon op te maken, om haar in deze weg te stuiten, en dat wel door een machtige arm, want dat het voor Frankrijk des Heeren tijd nog niet was, om dat landschap door de plaag van de oorlog te verderven, aangezien de mate van derzelve inwoners ongerechtigheden, hoewel ze zeer gruwelijk en hooggaande waren, evenwel nog niet vervuld was geworden. Neen, de Heere zou in 't vervolg van tijd nog al meer ontrouwe en heerszuchtige bedroefde geweldenarijen door Frankrijk laten uitvoeren, eer en alvorens Hij Zijn oordelen en verwoestingen over hetzelfde brengen zou.

Wanneer nu deze dingen bij 's Heeren licht eens gezien of voorzien worden, is het waarlijk niet te verwonderen, dat de Franssen, uit hoofde van hun verderfelijke staatkunde, die van zulk een natuur en toelating is, dat zolang dezelve aan dat Hof

geoeffend wordt, of in gebruik blijft, het volstrekt onmogelijk is, om de vrede in Europa van langen duur te doen zijn, dat zij, zegge ik, uit hoofde van deze tot heerszucht, ontrouw en geweldadigheden aanzettende staatkunde met een onvermoeide ijver dag en nacht bezig en werkzaam zijn, om door alle mogelijke listige en subtiële wegen en middelen, aan genoegzaam alle hoven, staten en republieken van Europa, door hun ministers en gunstelingen, de zaken aldaar zo te leiden en te bewerken, dat alles aan Frankrijks heerszuchtige oogmerken nuttig en voordelig, ja, dienstbaar moet zijn. Aangezien de Heere door deze weg of toelating zijn Heilige gerichten op aarde komt uit te voeren, die de Heere van eeuwigheid bij zichzelf heeft voorgenomen, dat in der tijd geschieden zouden ter betoning van Zijn rechtvaardigheid, maar welke toelatingen of gebeurtenissen, de Heere een paal en perk gesteld heeft, daar geen menselijke uitvinding, de zaken of gevallen overheen zullen werken, terwijl dat woord tot hiertoe en niet verder, door de mond van de Almachtigen gesproken, alle wegen en toegangen, tot verdere voortzetting van alle onrechtvaardige geweldenarijen, niet alleen zo vast komt te sluiten en bewaren, maar daarbij zich als het ware verzet stelt tegen de woede der geweldenaars, doende hen of schielijk óf langzaam hun onrechtvaardige weg op hun kop komen, en tot zulk een beklaglijk einde, begint Frankrijk van nu af aan, al rijp, of een gepast voorwerp te worden.

Nadat de Heere mij nu deze dingen alzo had onder het oog en op mijn hart gebracht, was ik dagelijks niet anders verwachtende als te zullen vernemen, dat de Oostenrijkers in hun overwinningen gestuit of gedwarsboomd waren, dat mij ook niet lang daarna gebeurde, aangezien mij door een geloofwaardig persoon geboodschap werd, dat in de hoofdstad Genua een dangereuse opstand en beroerte tegen de Oostenrijkers ontstaan was, alsmede dat deze opstand wel het meest scheen veroorzaakt te zijn door de zeer zware contributies, waarmee de keizerlijken generaal BOSJAN, welke in het leger dat in en voor gemelde stad gelegerd was, het gebied voerde, de regering telkens plaagde en belastte. En waarlijk, deze generaal, hetzij dat hij zulks gedaan heeft op order van zijn Hof of op eigen gezag, schijnt echter in dit geval veel te hard en te buitensporig gehandeld te hebben, zodat ik enigen tijd tevoren zeer gevreesd had, dat de Genuezen als te hard gedrukt en te zeer getergd wordende, nog eens als verwoede en wanhopende mensen zich tegen de Oostenrijkers zouden verzetten. Hetwelk dan ook op de 5^e van de Wintermaand in datzelfde jaar is komen te gebeuren.

Welke opstand van dat gevolg is geweest, dat daardoor eensklaps al de goede progressen van dat anders zo triomferende leger, zijn gestuit en verijdeld, zodat hetzelfde zich genoodzaakt vond, om van voor Genua weg te trekken en naar een goed heenkomen om te zien, zoals dat gedeelte van het leger, dat in Provence gerukt was en aldaar de baas speelde, eindelijk en ten laatste ook heeft moeten doen, daar de Heere op een bijzondere wijze zijn hand in had, Daar God niet wilde gedogen, dat de Oostenrijkers meer landen of steden innamen of veroverden, dan die hun door vorige wettige bezitting toekwamen. Alzo de Heere alreeds op weg of doende was, om het Oostenrijkse huis te vernederen, en dat het derhalve eerder te vrezen stond dat het gemelde anders zo doorluchtige huis of geslacht, in het vervolg van tijd nog al meer zou verzwakken en verliezen moeten, Daar de Heere een twist met hetzelfde scheen te hebben ter oorzaak van de zonden van de voorvaderen, die zeker nog te heviger zouden ontsteken, indien hun Keizerlijke Majesteiten in hun voetstappen kwamen te wandelen. Waar ik tegenwoordig, terwijl ik deze dingen in geschrifte breng, de beginselen al van bespeur en verneem, tot mijn zeer grote droefheid en billijke vrees en bekommring dat de Heere, om die beklaglijke vervolging van de zuivere

belijders der waarheid, die in het koninkrijk van Hongarije en Bohemen het hoofd wederom beginnen op te steken, wellicht op Zijn tijd in alle die anderszins zo hoog nodige en prijswaardige maatregelen ter behoud van de keizerlijke landen en staten, door hun thans regerende Keizerlijke Majesteiten werden beraamd en ten uitvoer gebracht, eens zo zal komen blazen, dat dezelve op verre na van die gewenste vrucht of uitwerking niet zullen zijn, die men anders onder de zegen des Heeren, billijk van dezelve zou kunnen mogen hopen en verwachten.

Wanneer nu vervolgens, na dit gepasseerde, de Oostenrijkse troepen zich wederom verzameld en bijeen gevoegd hadden, maakten zij een gedurige toeleg, om de stad of republiek Genua wederom onder hun bedwang te krijgen, waartoe zij het echter met al hun macht niet hebben kunnen brengen, Daar de Heere hen in alles tegen was en al hun pogingen telkens deed mislukken.

Daar ik dit alles zo klaar, als de zon op de middag aan de hemel schijnt, mocht zien en bemerken, kreeg ik een innerlijk medelijden met de blinde ellendige mensen, die elkanders bloed als water vergoten, zonder evenwel iets in hun toeleg te vorderen. Dit deed mij een- en andermaal des Heeren aangezicht over hen ten goede in het verborgen zoeken, biddende ernstiglijk dat de Heere zich over die ongelukkigen wilde ontfermen, die, hoewel zij Hem niet tot zaligheid kenden en dienden, evenwel alle Zijn eigen schepselen en het werk Zijner handen waren, welke al dit kwaad in hun diepe blindheid en rampzalige onkunde deden. In dit pleiten voor de Heere, voor deze ellendigen hoop, mocht ik zo lang aanhouden, totdat de Heere mij grond van hoop gaf, dat Hij hun bezoeking wenden en het land in rust en vrede herstellen zou, hetwelk de Heere nu ook bereids gedaan heeft.

Alleen mankeert de vrede en de rust nog in het koninkrijk Corsica, alzo Frankrijk en Spanje een toeleg schijnen te hebben, om de Genuezen dat landschap afhandig te maken en er zich en hun familie mede te verrijken, daar ze mogelijk in zullen slagen, indien het alzo bij de Heere besloten is, en dat zal dan de vrucht zijn van der Genuezen dwaas en ijdel vertrouwen op Frankrijks schoonschijnende beloften en verderfelijke raadgevingen, daar zich toch niemand wel bij bevinden zal, indien hij niet in staat is, om door macht en gezag de hebzuchtige oogmerken der Fransen met kracht tegen te gaan en te verijdelen.

Nu kom ik weer tot de **Oostenrijkse Nederlanden**, waar intussen de oorlogsbedrijven hoe langer hoe droeviger gedaante begonnen te vertonen, Daar de Fransen daar te lande in macht en sterkte gedurig toenamen, en wij en onze geallieerden hoe langer hoe meer verzwakten en afnamen, zodat het zich liet aanzien dat Frankrijk welhaast meester van het ganse Oostenrijkse Brabant en Vlaanderen zou worden. Dat vreesde ik nog des te meer, wanneer ik vernam dat de vijand in het eerst van Louwmaand des Jaars 1746, met een leger van 50.000 mannen, zo gezegd werd, voor Brussel zich neergeslagen had, met welke plaats ik zeer in het verborgen mocht werken, maar niet zo zeer om de plaats zelf te behouden, als wel en voornamelijk om de behoud van het talrijke garnizoen, dat daar binnen lag. Maar de Heere bracht dit woord op mijn verstand, *dat Hij niet alleen deze stad, maar ook het daarin liggende krijgsvolk in der Fransen hand zou geven*; zoals de Heere ook kort daarna heeft laten geschieden.

Wanneer ik zulks vernam, mocht ik, zoveel in mijn vermogen was, deze zaak in de grond onderzoeken en nagaan, en ik ondervond en bemerkte, wat een allerdroevigste en zware slag dit overgaan van Brussel voor onze belangen was, aangezien het mij toescheen, alsof men niet tevreden was met de grenssteden zo maar lichtelijk over te geven, maar dat men nog daarenboven het krijgsvolk, dat men hier te lande zo hoog nodig had, bij duizenden, als met voordacht, liet verloren gaan.

Dit was een zaak, die alle opmerking wel verdiende, en daar men, wanneer men niet van alles grondig onderricht is, van moest zeggen, hoe het in gezonde hersenen heeft kunnen vallen, om zulk een considerabel hoop volk, van, zo men zeide, tussen de zes á zevenduizend mannen, in zulk een onvaste en onhoudbare plaats, als Brussel zich in die tijd bevond, te wagen. Zo wanneer men dit nu al had willen doen, zo had men immers bedacht moeten zijn, om de meeste manschappen, tegen dat de plaats had moeten overgaan, bij tijds te salveren en weg te zenden. Daar dit nu altemaal zo contrarie behandeld werd, moest ik daaruit opmaken, Daar ik op die tijd de eigenlijke rede van zulk een doen niet kon ontdekken, dat er gene getrouwe, voorzichtige of bekwame stuurlieden aan het roer van 's lands scheepje gezeten waren. En van hoe dangereuze en bedroefde gevolgen dit voor ons eigenlijk wezen zou, deed de Heere mij zo klaar en overredende zien en opmerken, dat ik gereed stond om er moedeloos en ongelovig bij neder te zinken, en alles als verloren te geven. Maar de Heere ondersteunde en bewaarde mij, door zich in Zijn almacht aan mijn ziel te vertegenwoordigen, zodat ik met een oog des geloofs op Hem kwam te zien, als die alleen machtig en bekwaam was, om het lieve vaderland te redden en voor deszelfs gehelen ondergang genadig te bewaren.

Aldus opende de Heere de weg en maakte mij bekwaam om Hem nederig en vurig te smeken, dat Hij, de Heere zelf, het roer van 's lands bestuur in handen nemen, deszelfs onbekwame of onvoorzichtige overheden verbeteren of andere en bekwamere in hun plaats stellen zou. Want ik zag zo klaar als de dag, dat het gehele land en volk door zulke wegen en handelingen, als ik boven reeds heb aangehaald, ganselijk ten prooi voor de vijand moest vervallen.

Daarenboven verwaardigde de Heere mij, om in ware boetvaardigheid al het volk hier te lande de Heere voor te dragen, als een volk dat door zijn zware en hooggaande zonden en ongerechtigheden, alles verbeurd hadden, betuigende en belijdende als in de naam van het ganse volk, dat het enkel vrije, ontfermende en grondeloze barmhartigheid zou moeten zijn, afkomende van de Vader der lichten, indien dit land nog eenmaal uit de handen zijner vijanden verlost zou mogen worden.

En hoewel de Heere, mij ellendige aardworm, op mijn aanhoudend smeken en pleiten wel grond van hoop gaf, dat Hij zich eindelijk ter onzer hulp eens zou opmaken, zo kreeg ik er echter zoiets bij, dat mij beduidde, dat het gevaar ons eerst nog wat nader

en dichter bij zou moeten komen, eer en alvorens de Heere ter onzer redding zou beginnen te werken, want dat Hij in al zulken weg wilde en moest verheerlijkt worden. Daar deed de Heere mij op die tijd zo gelovig en onderworpen in berusten, dat ik het ganse land, ja, zelfs mijn goed en leven, vrijwillig en als met vreugde voor de Heere over had, en het mij genoeg was, als de Drieëenige God maar verheerlijkt mocht worden.

Dit is zulk een zalige en uitmuntende toestand voor de ziel, dat, als een Christen door de genade des Heiligen Geestes dezelve in de praktijk kon bewaren, dan zulk een mens hier op de aarde al de eerstelingen van de hemelse zaligheid overvloedig genieten en smaken zou. Want de zaligheid bestaat niet in enige zielsinnemende gaven of goede gestalten, hoewel deze dingen in tegenstelling van een indrukkeloze toestand, evenwel zeer te waarden zijn. Maar hierin bestaat het ware vrezen der zaligheid, namelijk in de genieting van de Heere zelf en het eenswillens zijn met Hem door het geloof in Christus, want dan is de ziel los van alles, bijzonder van zichzelf, en dan is niets zo dierbaar, niets zo waardig noch uitnemend, dan de Drieëenige God, daar zij dan ook alles voor over heeft. Zo lang de ziel als buiten haar zelf in God en in zijn zalige gemeenschap kan blijven, geniet zij ogenblikkelijk de Heere, *en haar leven is dan met Christus verborgen in God, en Christus is haar leven*. Dan kan zij met ruimte van haar zelf zeggen: *ik leve, maar niet meer ik, maar Christus leeft in mij*. Diegenen, welke de Heere eens wat op de duur in zulk een zalige toestand gelieft te laten wandelen, maar die daarna dezelve, door tussenkomende zonden, daar zij niet over verootmoedigd zijn geworden, komen te verliezen, en dan door de zonden overmand worden tegen haar wil, daaronder dan met smart, onrust en kwellingen gebukt gaan, en gedurig nu meer, dan minder, enigszins beseffende of beziende van waar zij zijn uitgevallen, dezulken zeg ik, leren dan best bij bevinding wat een droevige en jammerlijke zaak het is, in een lichaam der zonde van de Heere uit te wonen. En hoe hinderlijk het is aan de genieting der zaligheid, indien het niet ogenblikkelijk door de kracht des Geestes wordt onderhouden en tegengegaan, zodat de ziel, overwegende en gelovende dat niets dan de dood haar van dit lastig pak zal kunnen verlossen, op zulk een tijd wel eens kan uitzien en verlangende worden naar dat gelukkige ogenblikje, dat haar van alle zonden en zondige bewegingen eens voor eeuwig en altoos zal bevrijden en verlossen.

Nadat nu de Fransen Brussel¹¹ bemachtigd hadden, kon ik geen andere verwachting

11 Het beleg van Brussel tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog vond plaats tussen januari en februari 1746. Een Frans leger onder de algemene leiding van Maurits van Saksen, belegerde en veroverde in een gedurfde en innovatieve wintercampagne de stad Brussel, dat toen de hoofdstad van de Oostenrijkse Nederlanden en door een Oostenrijks garnizoen werd verdedigd.

Nadat de Fransen twee bressen hadden geslagen in de stadsmuren van Brussel, waren de Oostenrijkse verdedigers gedwongen om zich op 22 februari over te geven na een beleg van slechts drie weken.

De gouverneur van de Oostenrijkse Nederlanden, graaf Kaunitz, werd hierdoor gedwongen zich met zijn regering naar Antwerpen terug te trekken. De belegering had zijn mening over de Oostenrijkse bondgenoten een flinke deuk gegeven, vooral over Groot-Brittannië en de Nederlandse Republiek, die naar zijn mening vrijwel niets hadden gedaan om Brussel tegen de Fransen te beschermen. Een decennium later zou Kaunitz een van de architecten van de Frans-Oostenrijkse alliantie zijn, waarmee Oostenrijk haar vroegere alliantie met Groot-Brittannië verliet en zich aansloot bij haar traditionele vijand Frankrijk.

De Franse grepen de verovering van Brussel aan voor het innemen van andere belangrijke steden en forten in de Oostenrijkse Nederlanden waaronder Bergen en Namen. Brussel bleef onder Franse bezetting staan totdat het werd teruggegeven aan Oostenrijk in de vrede van Aken samen met de rest van de Oostenrijkse Nederlanden, hoewel de Fransen pas in januari 1749 effectief de stad verlieten.

hebben, dan dat zij, zo ras het ruwe seizoen een weinig verzacht was, hun overwinningen verder en verder zouden zoeken voort te zetten, hetwelk dan ook alzo geschied is. Hoewel ik vreesde, dat er voortaan geen stad of vesting voor hun overmacht meer zou kunnen bestaan, zo werd ik echter verwaardigd, om voor elke plaats, die zij kwamen te belegeren, des Heeren aangezicht ten goede te zoeken, hebbende tot drangredenen zo iets van die aard: *wie weet de Heere mocht zich willen ontfermen*. Maar ik kreeg telkens of doorgaans dit woord: *de Heere zal ze in haar hand geven*.

Wanneer ik dan soms wat aan mijzelf gelaten werd, lag ik zeer open, om tegen Gods soevereine wegen en handelingen te murmureren, kunnende dan veeltijds niet verduwen, dat de Fransen in hun onrechtvaardige daden nochtans zo voorspoedig waren. Hieromtrent zou ik mij soms zwaar bezondigd hebben, zo niet de Heere mij had gelieven te bewaren, daar ik dan ook wel eens bij stil mocht staan en met verwondering overwegen hoe ellendig ik vervallen zou, indien ik aan mijzelf gelaten werd, en waartoe ik dan al niet bekwaam zou zijn, vooral niet tot enig goed werk. Dat bracht mij soms in de uiterste verwondering, hoe het mogelijk was, dat God Drieëinig aan mij onwaardige nog het minste kruimpje van genade geliefde te schenken en in zulk een toestand kreeg ik dit woord: *Ik doe het niet om uwentwille, maar om de eer Mijns Naams*. Daar was ik dan zo mee tevreden, dat ik anders niet begeerde, als maar uit vrije genade van de Heere Jezus alles te ontvangen, wat mij voor tijd en eeuwigheid nuttig en zalig kon zijn, en dat ik dan door het geloof Hem ook gerust kon toevertrouwen en van Hem verwachten.

Nadat de vijanden dan voorts alle plaatsen en steden, waaronder ook die sterke vesting Namen en haar kastelen, in Herfstmaand alreeds ingenomen en bemachtigd hadden, zo scheen het mij toe, alsof er nog een bataille tussen de wederzijdse legers stond te volgen, doordien de beide partijen zich daartoe hoe langer hoe meer begonnen te schikken. Deze zaak kwam mij zo gewichtig en van zo aanmerkelijke gevolgen voor, dat ik er mij zeer veel aan gelegen mocht laten liggen, bewerkende dezelve in het verborgen op tweeërhande wijze.

Vooreerst onderzocht ik, of het des Heeren weg zou zijn, dat de legers tegen elkander zouden moeten slaan, waaromtrent de Heere mij deed zien en geloven, dat het Zijn weg en besluit was, en Hij het derhalve zou toelaten; waarop ik ten tweeden mocht verwaardigd worden, om des Heeren aangezicht deemoedig te zoeken, biddende zeer ernstig en vurig, dat het Hem behagen mocht, nu eens genadig met ons leger uit te trekken, hetzelve te helpen en de overwinning te geven over onze vijanden. Maar de Heere wilde zich niet ten goede laten verbidden, maar bracht mij dit woord op mijn hart: *uw mannen zullen door het zwaard vallen en uw helden in de strijd*, Jes. 3 : 25.

Dit woord veroorzaakte nu een zeer innerlijke en treffende droefheid in mijn ziel, doordien ik enigszins klaar te zien kreeg, hoe schrikkelijk en zwaar wij de Heere, de allerhoogste God, door onze hardnekkige onbekeerlijkheid, getergd en vertoornd hadden; zodat Hij zich genoodzaakt zag, al zulke harde en smartelijke wegen met ons te houden, alsmede dat wij, noch al het volk van het land, door al de plagen welke de Heere bereids over ons gebracht had, nog geenszins gebeterd of getuchtigd waren, zodat God al gereed stond om nog al zwaarder en meerder oordelen en bezoeken over ons te brengen en welke oordelen ik ook voorzag dat zeker komen zouden.

Echter mocht ik onder verwachting van deze dingen evenwel nog wel eens een hart vinden, God om Jezus wil te smeken, dat het Hem behagen mocht Zijn oordelen met heiligende en verbeterende genade te vergezellen, daar het anders te vrezen stond, dat dit woord over gans Nederland toepasselijk zou worden: *Waarom zoudt gij meer geslagen worden ? Gij zoudt des afvals maar te groter maken*.

Uit die hoofde mocht ik die heilige God ook nederig voorhouden, hoe Zijn oordelen, op haar zelf aangemerkt, in alle eeuwigheid geen enig mens zou kunnen verbeteren. Ja, zelfs geen rechte indruk maken op onze stenen harten, tenzij dan, dat Hij Zijn Heilige Geest met en benevens dezelve geliefde uit te zenden. Daarbij geliefde de Heere mij een hart te schenken, om Hem vurig om de uitstorting van die Geest te bidden, en in dat werk wat aan te houden.

Verder verwekte dit evengemelde woord ook nog een andere zeer medelijdende droefheid in mijn hart, ten aanzien van de manschappen, welke ons leger kwamen uit te maken; en die zag ik als schapen, welken ter slachting werden geleid. O, hoe graag had ik zulks willen verhinderen, indien het anders maar met Gods eeuwigen raad had kunnen bestaan. Ook was het mij tot bittere droefheid, wanneer ik bespeurde, dat al dat werk en bestel van die voorhanden zijnde bataille, zo buiten de Heere werd aangevangen en voortgezet, wordende God door de voornaamste en mindere bevelhebbers niet geëerbiedigd, noch erkend, noch ernstig en nederig om Zijn zegen en gunstige tegenwoordigheid aangezocht. Ja, dat men kon betuigen, van niet te zullen optrekken tegen de vijand, indien des Heeren aangezicht niet mede ging. O, hoe verre was men van deze weg vervreemd, en hoe handelde men contrarie denzelve, zodat het geen wonder is, dat de Heere Zijn hulp en bijstand aan ons leger onttrokken heeft, Terwijl ik onder alle deze overwegingen treurig heenging, zuchtende zeer bij mijzelf over de nare toestand van het leger, en het droevige noodlot van velen, die ik vreesde dat in hun zonden zouden omkomen, beklagende, ontving ik middelerwijl de tijding van de uitslag van die zo gevreesde bataille, zijnde dezelve op de 11^e van Wijnmaand des jaars 1746 bij Lafeld, niet ver van Luik, voorgevallen.¹² Als wanneer de linkervleugel van ons leger, die meest uit Hollandse troepen was tezamen gevoegd, door de Fransen deerlijk geslagen en gehavend werd, zodat zeer vele Nederlandse huisgezinnen daardoor in rouw gezet werden. Hetgeen onder anderen ook ons mede gebeurde, aangezien wij in deze bloedige bataille iemand onzer naastbestaanden, zijnde geweest een Sous-Luitenant (en daarbij een jongeling van vele verwachting), zeer ongelukkig kwamen te verliezen, wordende hem het hoofd door een kanonskogel afgeschoten, en met hem vielen er in deze slag nog vele andere brave en dappere mannen, van allerlei rang en bediening.

Zo kreeg dit woord, boven aangehaald, van de Heere, zijn vervulling, *en onze mannen vielen door het zwaard en onze helden in de strijd*, zoals het de Heere voorzeggd had, dat geschieden zou. Bij deze gelegenheid heb ik wel eens menigmaal gedacht en opgemerkt, hoe wenselijk en gepast het zou zijn, wanneer men in tijden van oorlog en beroerten zich genoodzaakt zag, om met een leger tegen de vijand uit te trekken, dat men zich dan voorzag van enige vrome en Godzalige christenen, al was het dan ook

¹² Alle naburige mogendheden van de Republiek waren met elkaar in oorlog, terwijl veel Staatse troepen waren gelegerd in de barrièresteden in de Oostenrijkse Nederlanden. Volgens een verdrag met Oostenrijk en het Britse Verenigde Koninkrijk was de Republiek verplicht dit gebied te helpen verdedigen tegen Frankrijk. Omdat Oostenrijk het al zo moeilijk had op andere fronten, streden er meer Staatse dan Oostenrijkse troepen tegen de Fransen. De Britten konden niet voldoende steun bieden en de Fransen boekten het ene succes na het andere. In 1745 werd de slag bij Fontenoy verloren, in 1746 de slag bij Rocourt en in 1747 de slag bij Lafelt. Na de slag bij Lafelt werden Bergen op Zoom en Maastricht belegerd en ingenomen.

De Nederlandse regenten die de scepter zwaaiden in de Republiek in het Tweede Stadhoudersloze Tijdperk, verloren geloofwaardigheid door deze militaire tegenslagen. Het regentenregime kwam in 1747 ten val toen de Fransen de Republiek zelf binnenvielen. Prins Willem IV kwam aan de macht als stadhouder van alle gewesten. Echter het kan de regenten niet verweten worden de defensie verwaarloosd te hebben, aangezien in 1744 het Staatse leger al op oorlogssterkte was gebracht.

maar van enigen, die in ootmoedigheid met hun God wandelden, om door hen in alle gewichtige zaken of ondernemingen, des Heeren aangezicht vurig te zoeken en Zijn mond raad te vragen, met een gedurig bidden en smeken, dat, indien des Heeren aangezicht niet mede zou gaan, de Heere dan ook het volk niet wilde doen optrekken en dat men dan ook zo veel mogelijk was, overeenkomstig met de ontdekking die de Heere geliefde te geven, wilde handelen. O, wat zou dat niet een heerlijke zaak zijn, God in zulke omstandigheden zo te kennen en te zoeken; voorzeker de dingen zouden dan anders behandeld worden, en ook gelukkiger en gezegender uitslag hebben. Maar het schijnt dat deze heilzame manier van doen met Israëls Godzalige koningen, meest is uitgestorven en buiten gebruik geraakt, bijzonder in deze geesteloze en akelige tijd, waarin het Atheïsme zodanig de overhand genomen heeft, dat de meeste stervelingen eerder met zulk een voorstel hartelijk lachen en spotten zouden, dan dat zij het zouden willen proberen en ten uitvoer brengen.

Hoe meer ik nu de gevallen en omstandigheden van deze voorverhaalden strijd onderzocht, hoe meer redenen van jammer en droefheid ik ontmoette.

Want vooreerst merkte ik op, dat de situatie van ons leger al weer zo geschikt en geposteerd zou zijn geweest, dat de rechtervleugel en het centrum, de linkervleugel gedurende het gevecht niet behoorlijk hadden kunnen helpen of ondersteunen, hetwelk ik in de vorige veldslagen al meermalen had opgemerkt. Of dit nu uit gebrek aan goede krijgskunde alzo is toegekomen, of dat men door de overmacht der vijanden de linkervleugel, waar de arme Hollanders vochten, niet heeft kunnen helpen, of dat anders het terrein zulks niet heeft toegelaten, is tot hiertoe nog onbeslist, hoewel sommigen deze nederlaag meest hebben toegeschreven aan het onvoorzichtig beleid van de Vorst van WALDEK, onder wiens bevel en commando de troepen van de staat werden geposteerd en aangevoerd. Maar hoe het hier ook mede gelegen is geweest, zo heeft de Heere daar nochtans zijn hand en vinger in gehad, en dat wel in Zijn toorn en verbolgenheid, om zijn oordelen en bezoeken zo al van tijd tot tijd over ons allen uit te voeren.

Ten tweede merkte ik ook aan, hoe dat het op die dag, waarop de strijd tussen die beide legers is voorgevallen, juist zeer winderig en regenachtig weer is geweest, en dat wel tot groot nadeel voor onze vechtende legerbenden, terwijl zij de wind vlak tegen hadden en het daardoor gebeurd zou zijn, dat zij zeer belemmerd en verbijsterd zijn geworden door de rook, zo van hun eigen geschut als van dat hunner vijanden. Terwijl ik bezig was deze dingen alzo te bezien en te overwegen, kreeg ik dit woord, *dat de Heere, die ons in een vijand verkeerd was, als Zelf tegen onze troepen gestreden had*. Daar zag ik op die tijd zo klaar en zichtbaarlijk de waarheid van, dat mijn hart als toesloot door treurigheid; dit jammerde en bedroefde mij wel het allermeest, dat namelijk de Heere onze God, ons zo in een vijand verkeerd was, van Wie wij anders alle onze hulp, heil en behoud zouden hebben kunnen hopen en verwachten.

Terwijl ik nu met een beklemd en treurig hart het droevig en onherstelbaar verlies van onze mannen en helden betreurde, kwam mij de persoon van de Vorst van WALDEK¹³ eens onder het oog, en bij deze man wat stil staande, zo ontdekte ik, hoe dat de Heere nog nooit enige zaak of onderneming, onder Zijn gebied of orde voorgevallen, gezegend had, maar dat integendeel alle onze oorlogsbedrijven, voor zo veel ik kon nagaan, onder hem, zeer ongelukkig voor onze republiek waren

¹³ Karel August van Waldeck-Pyrmont (24 september 1704 - 29 augustus 1763) was vorst van Waldeck en graaf van Pyrmont en legeraanvoerder in Nederlandse dienst gedurende de Oostenrijkse Successieoorlog.

uitgevallen. Daarenboven merkte ik hem aan als een vreemdeling en loontrekker van de staat, die derhalve, uit die hoofde, dat natuurlijk belang, namelijk, of het ons wel of kwalijk ging, zo niet hebben kon, als wij in onze omstandigheden van een Generaal en opperhoofd, die een inboorling van de staat was, en die daarbij zijn familie en bezittingen in en onder dezelve te verliezen had, zouden kunnen verwachten.

Terwijl dit echter waarlijk dingen zijn, die, wanneer zij op het hart en gemoed van een edelmoedig legerhoofd haar heilzame uitwerkingen kunnen doen, denzelve met een oprechte en zuivere liefde voor de behoud en vrijheid van zijn vaderland en de zijn als omgorden en ten strijde doen optrekken, schikkende en overleggende zoveel in hem is alle zijn zaken, dat dezelve, onder de zegen des Heeren, ten nutte en ter behoud van het lieve vaderland zouden moeten uitvallen, daar integendeel bij een vreemdeling, in welke deze voorverhaalde zaken of besturingen zo gene plaats vinden, de dingen meest onverschillig, harteloos en met minder belang verricht en uitgevoerd worden, als door een rechtgeaarder inboorling. Ofschoon ik anders ook wel weet, dat de glorie of eigen eerezucht, dit gebrek in een vreemdeling enigermate kunnen verhelpen, zo zou ik nochtans genen Vorst of Mogendheid immer raden, in zover het hun eigenen staat aan genen wakkeren en ervaren Generaal of Opperhoofd, die een inboorling van het land is, ontbreekt, dat nochtans een zaak is die zelden gebeurt, of tenminste niet behoorde te gebeuren, een volslagen ongeïnteresseerd vreemdeling in een hachelijke oorlog het opperbewind van het ganse leger in handen te geven, zoals men in deze tijd, maar tot onzer aller ruïne, in de persoon van de vorst van WALDEK gedaan heeft.

Hoewel ik ook ten zijn opzichte graag wil bekennen, dat er buiten zijn schuld in vele opzichten merkelijk onderscheid tussen hem en de Graaf VAN SAKSEN geweest is, die, schoon ook een vreemdeling zijnde, nochtans voor Frankrijk een zeer gelukkig Opperhoofd over deszelfs krijgsmacht geweest is, aangezien deze laatste buiten en behalve een ontzaggelijk leger, van alles wel voorzien, met overvloed van geld, daarenboven ook nog van niemand behoefde af te hangen, dan alleen van de Koning van Frankrijk zelf, maar welks hart hij zodanig wist in te nemen en tot zich te trekken, dat zijn Majesteit meest alle zijn ontwerpen goedkeurde; en door alle Prinsen en heren in zijn leger, van wat geboorte, rang of kwaliteit dezelve waren, onder hem of zijn bevelen te stellen, verkreeg gemelde Graaf hierdoor zo goed als een soevereine macht en gezag, om alles naar zijn goeddunken te beleggen en uit te voeren, waar hij een voorzichtig gedrag en kundigheid of welbedrevenheid in de zaken van de oorlog wist bij te voegen. Daar integendeel de vorst VAN WALDEK, in vergelijking van dit alles, de handen als gebonden waren, want boven en behalve een zwak en klein Leger, dat maar tamelijk van al het nodige voorzien was, zo kon hij daarenboven niets van belang ondernemen, tenzij dan dat de vreemde legerhoofden, die haast ieder over hun hulpbenden het hoogste gezag voerden, het met hem in alles eens waren, of tenminste in de voornaamste omstandigheden. Deze eensgezindheid toch was soms ver te zoeken, want de een wilde de zaak wel eens sus en de anderen zo begonnen en uitgevoerd hebben, en wanneer men dan in genen dele kon overeenkomen, en de ene partij nochtans genegen blijft om wat te ondernemen, zo zal hem nochtans de andere partij daarin niet behoorlijk helpen of ondersteunen, en dat veroorzaakt zelden een goede uitslag.

Derhalve is het geen wonder, dat de Graaf VAN SAKSEN in al zijn ondernemingen, natuurlijker wijze zulke goede progressen heeft kunnen maken, en dat het integendeel de Vorst VAN WALDEK in sommige dingen zo tegen gelopen is, schoon het anders van hem zeker en waarachtig is, dat hij de staat maar om loon gediend heeft, zonder een waarachtig en hartelijk belang in haar behoud te nemen, wat genoegzaam uit

sommige van zijn bedrijven, wanneer dezelve van nabij gezien en overwogen zijn geworden, is gebleken.

Daar ik nu in die tijd al deze dingen, naar mijn geringe bekwaamheid, ernstig mocht overzien en overwegen, zo viel het mij gans niet moeilijk om menselijker wijze te onderstellen dat het bijna een wonder zou moeten zijn, zo indien ons leger eens gelukkig in het strijden was, tegen zo machtige en van alles zo wel voorziene vijanden, als de Fransen in deze ongelukkige oorlog geweest zijn.

Maar boven en behalve deze natuurlijke omstandigheden, zo kreeg ik ook te zien, dat het almede ter vermindering van onze krijgsomstandigheden moest gedijen, dat de Heere geen welgevallen in het gedrag van sommige onzer regenten scheen te nemen, als welke hun eigene oude en ervaren Generaals, maar die nochtans zo oud niet waren of zij zouden de staat nog merkkelijk dienst hebben kunnen doen, zo voor het hoofd stieten, dat zij dezelve wilden noodzaken om onder de Vorst VAN WALDEK, die toch van de troepen gans niet bemind was, te dienen, en daar eniger hunner door ervarenheid in de vorige oorlogen, zelf genoeg in staat waren, om het leger als Opperhoofd te gebieden. Maar welke nu, door die bovengemelde handel, tot de resolutie zijn gekomen, om hun ambt of bediening in de krijgszaken neer te leggen en zich dus de staat te onttrekken, tot groot nadeel van het arme land en volk, dat doorgaans nimmer slechter bewaard en hartelozet verdedigd wordt, dan wanneer het opperste bestuur van het leger in de handen van een ongeïnteresseerde vreemdeling, van wiens krijgskundig beleid men juist de klaarste blijken niet heeft, is berustende.

Deze dingen nu mishagden de Heere en het kwam mij voor, dat de Heere over zulk een doen Zijn zegen nimmer geven zou, en derhalve kon het ons, zolang deze verkeerdheid stand greep, in genen dele wel of voorspoedig gaan.

Deze opmerking bracht mij bij de hoge noodzakelijkheid om het aangezicht des Heeren vurig te zoeken, opdat het Hem behagen mocht zich te ontfemen over de ellendige gesteldheid waarin wij ons bevonden en toch eens zelf als de hand te slaan aan onze vervallen zaken, in al zulken weg en koers als Hem welbehagelijk is, waartoe de Heere door Zijn Geest, mijzelf de weg in het verborgene opende.

Ook ontving ik daarbij een hart om al wederom de Heere deemoedig te smeken voor de overheden die het staatsbestuur in handen hadden, biddende vurig tot de Heere, dat Hij hen toch een hart wilde schenken dat zich ernstig en oprecht aan 's lands behoud en herstelling liet gelegen liggen, en om ter bereiking van dit heilzame oogmerk, de handen eendrachtig ineen te slaan en toch voortaan de tijd met vruchteloze bijeenkomsten en vergaderingen zo niet door te brengen, terwijl ondertussen het arme land verloren ging en zonder steun of helper bleef.

Na het passeren nu van deze ongelukkige bataille bij Luik, is er mijn wetens verder in het overige van het Jaar 1746 niets van belang voorgevallen, aangezien de winter kort op handen was, die wij dan ook hebben moeten beleven, zonder door onze vijanden merkkelijk ontrust te zijn geworden. In welken tijd het mij nu en dan wel eens heeft mogen gebeuren, in het verborgen tot de Heere te naderen en Hem de nare, ellendige en hulpeloze staat of toestand van het land deemoedig voor te dragen, zoekende daarbij wel eens vurig de Heere te verbidden, om toch de plagen van de oorlog niet verder over ons uit te storten. Maar de Heere bracht mij dit woord al wederom op mijn hart: *nog is het einde niet*. Matth. 24:6.

Even op die eigen tijd deed de Heere mij zien en geloven, dat de vijanden zich al gereed maakten, om, zo ras het seizoen zulks zou toelaten, in ons eigen land te vallen, en dat God het zou gedogen en in die weg verheerlijkt worden. Aan welke kant echter zij hun ondernemingen zouden beginnen en op wat wijze de Heere er in verheerlijkt

zou worden, zulks zou God op zijn tijd openbaren. Dus mocht ik deze dingen zo al vast van verre tegemoet zien, vindende ondertussen nu en dan wel eens een hart om in het verborgen de Heere ernstig te zoeken voor die steden en plaatsen, inzonderheid voor derzelver inwoners, die de Heere besloten had in der Franssen hand te geven. Ook zocht ik de Heere vurig voor mijzelf, alzo de vijand mij op die tijd geweldig kwam bestormen en aanhitsen om tegen de wegen en handelingen van de Heere te murmureren, waar ik mijn hart mede zeer geneigd toe vond, als kunnende en willende het niet goedkeuren, dat de Heere ons zo vernederde en integendeel onze vijanden zo groot en ontzaglijk maakte. Indien de Heere mij, zondig aardworm, niet genadig had gelieven te bewaren, zo zou het bedorven deel gewis de overhand verkregen en ik mij zeer tegen God bezondigd hebben.

Terwijl nu ondertussen de winter alzo was ten einde gelopen, kregen wij in April 1747 de bedroefde tijding, dat de Franssen in Staats-Vlaanderen gevallen waren, en zo aanstonds op het horen van die tijding, bracht mij de Heere ten eerste bij het woord, dat ik in deze al ergens heb aangehaald: *de beker zal ook tot u komen*, en deed mij ook daarbij zien, hoe Hij, de Heere, de Drieëenige God, dit woord of deze bedreiging nu al bereids begon te vervullen. Terwijl ik deze dingen aandachtig opmerkte, werd ik bewaard voor ongelovige confusie en slingeringen, die het vernemen van zulk een fatale tijding anderszins in mijn gemoed zouden hebben kunnen veroorzaken, waardoor ik wellicht wederom in de zonden van murmureren en twisten tegen de Heere zou gevallen hebben. Daar ik nu bedaard en onder indrukken van de Heere gehouden wordende, veel vatbaarder was, voor hetgeen Hij door Zijn Geest mij nu verder wilde doen zien en ontdekken, als ik anders zou geweest zijn. Aangezien de ondervinding mij geleerd heeft en het mij nog dagelijks leert, dat geen waarachtig Christen met een beroerd en ongelovig gemoed in staat is, om met enige zaken of geval in zijn hart, hetzij in het openbaar of in het verborgen voor de Heere werkzaam te zijn, maar dat integendeel, al hetgene van hem op zulken tijd of in zulk een onrustige gemoedsgestalte werd verricht, niets anders is, dan een ongelovig en soms vermetel murmureren tegen de Heere, en al is het niet in woorden, tenminste in de praktijk, en ook veeltijds in die beiden, zoals wij ook buiten ons zelf kunnen zien in de profeet Jona, die van een zeer ontrustend en twistend gemoed schijnt geweest te zijn, en die door alle tijden heen zeer vele navolgers heeft gehad, nog overvloedig heeft, en tot het einde der wereld ook wel behouden zal.

Onder het ernstig bemediteren der zo-even aangehaalde gebeurtenis, bracht of leidde mij de Heere verder bij mijn en aller ware vromen Christenplicht, om de Heere in deze smartelijke weg, nochtans stil, gebogen en onderworpen te moeten volgen, onder een gedurig ernstig uitzien en gesmeek, om toch niet in het gerichte met het ganse land te treden en het niet te straffen naar deszelfs zonden, noch te kastijden naar de grootheid van des volks overtredingen, die mij zeer zwaar, langdurig en menigvuldig onder het oog kwamen, zodat ik moest belijden, dat de Heere rechtvaardige redenen had, om ons ganselijk te verwoesten en een voleinding met ons te maken. Daarbij bracht mij de Heere ook onder het oog en op mijn hart, hoe diep ellendig en onbekwaam ik en al de vromen hier te lande waren, ter verrichting van deze zeer zware en voornamen plichten. Ja, ik zag mijzelf als de alleronbekwaamste van allen, waar de Heere mij zeer over vernederde, zodat ik niet tot rust kon komen, voor dat ik verzoening mocht vinden in en door de volmaakte verdiensten van de Heere Jezus. Waarna de Heere mij vervolgens door Zijn Geest niet alleen opwekte, maar ook bekwaam maakte om Zijn aangezicht vurig te zoeken, niet alleen voor mijzelf, maar ook voor mijn medechristenen, opdat het toch de Heere mocht believen al degenen, welke Hij geliefde te

vervaardigen, om voor het arme bedrukte land in de bres te springen, aan te doen met kracht uit de hoogte, opdat ze dus door genade in staat mochten zijn om voor de redding en behoud van een zinkend land en volk de Naam des Heeren deemoedig aan te roepen.

En de Heere liet zich in deze ook niet onbetuigd, maar geliefde mij een kruimpje van de Geest des gebeds te schenken, zodat ik verwaardigd werd om bij iedere plaats, fort of vesting, daar de vijand voorgerukt was, om dezelve te belegeren, stil te staan en het aangezicht des Heeren ten goede voor die belegerde plaats te zoeken. Maar ofschoon de Heere zich dikwijls op een verborgene wijze aan mijn gemoed geliefde te ontdekken, dat Hij dezelve in der Fransen hand zou geven, zo gaf Hij mij ook nu en dan enige grond van hoop, dat Hij echter op Zijn tijd ten nutte van het land een grote zaak zou ondernemen en uitvoeren. Doch, wat het eigenlijk zijn en waarin het bestaan zou, daar bleef ik duister in, maar nochtans werd mij wel eens vergund, lankmoedig uitzierende, stil te blijven wachten op het heil des Heeren.

Ondertussen veroverden de Fransen op de ten Mei de importante vesting **Sas van Gent**, en wanneer ik nu alle dagen deze tijding verwachtte, stond ik bij dit geval stil, en onderzocht zoveel in mij was, hoe het mogelijk kon zijn, dat twee zulke sterke plaatsen als Sluis in Vlaanderen en het even genoemde Sas van Gent, zo schielijk en in zo weinige weken in des vijands hand waren overgegeven. Waaromtrent ik dan ook zoveel onderrichting verkreeg, als ik nodig had, om bij provisie te kunnen opmaken, dat deze vestingen al lichter waren overgegaan, dan vele onzer grenssteden, waarvan ik de redenen dan ook wederom nauwkeurig onderzocht, die mij voorkwamen van zulk alleszins te kwellen, overal afbreuk te doen en bij alle gelegenheden twist en krakeel te zoeken, tot tijd en wijle rankrijk zou menen wel overgrote redenen te hebben, om tegen ons het harnas wederom aan te gespen, ons onder velerlei gezochte voorwendsels eens ontzaggelijk op het lijf te vallen, en zo ons en ons land onder toelating des Heeren ganselijk te overmeesteren, vernederen en als een kostelijke parel aan zijn kroon te hechten, waar de Franse soevereinen al sedert een grote reeks van jaren, zo het mij toegeschenen heeft, zeer begerig naar geweest zijn.

Dit waren nu alsdan mijn vermoedens omtrent de inzichten van Frankrijk en het voorstellen van de neutraliteit aan onzen staat, en hetzij dat mijn vermoeden gegrond is geweest of niet, zo is het echter ten minsten zeker, dat er aan de kant der Fransen, ten aanzien van deze hun voorstellingen, rakende het aannemen van de neutraliteit, zeker bij manier van spreken, een slang in dat gras heeft verscholen gelegen.

Deze dingen nu bij mijzelf dus overwegende en het droevige nadeel vrezende, dat ons, indien de neutraliteit stand greep, in het vervolg van tijd zou kunnen overkomen, geraakte ik met deze zaak bekommerd en verlegen, doordien ik niets ter wereld in het politieke ter verhindering van dit gevreesde kwaad kon teweegbrengen; zo kreeg ik nochtans bedaard te zien en overredende te geloven, dat God alleen machtig was deze zaak te verhinderen en ons krachtdadig te redden, zonder dat wij genoodzaakt zouden zijn onze redding zo dangereus en hachelijk bij Frankrijk te zoeken en als van hem te ontvangen. Waartoe de Heere mijn hart dan ook geliefde te leiden en te bewerken, om hem in het verborgen vurig te smeken, dit werk der neutraliteit niet alleen te willen verhinderen, maar ook ons daarbij door een hart of natuur te zijn, dat ze mij toeschenen eindelijk de weg te zullen banen, om de neutraliteit, daar Frankrijk zo voor ijverde, met dat bedenkelijke Hof aan te gaan.

Daar het mij nu, sedert ik der Fransen heerszuchtige oogmerken, benevens hun trouweloze staatkunde, in de grond had leren kennen, billijk alles zeer verdacht was voorgekomen, wat maar in het minste naar de Franse muskus riekte, zo kwam het mij

hier ook zeer bedenkelijk voor, waarom juist de Fransen er zo op uit waren, om onze Staat tot het omhelzen van de neutraliteit te willen noodzaken, waaromtrent ik echter hun waarachtige oogmerken wel niet heb kunnen ontdekken of te weten komen.

Maar ik vreesde, of dezelve niet wel hierop uit zouden komen:

Vooreerst om ons van alle onze geallieerden en bondgenoten te verwijderen en te vervreemden, en deze, wanneer dezelve op ons territoir geen verblijf meer zouden houden, dezelve allerwegen te vervolgen en te verslaan, en dan te trachten de Keizerin Koningin zo te vernederen en in het nauw te brengen, dat dezelve mocht genoodzaakt worden, de vrede als van de Fransen te smeken, die haar Keizerlijke Majesteit dan genoodzaakt zou zijn op zeer harde en bijna onaannemelijke conditiën aan te gaan, en waarbij het Franse Ministerie die Vorstin, zo niet alle, tenminste het beste en voornaamste gedeelte van de Oostenrijkse Nederlanden, zeker wel zouden afgedwongen hebben, om daar hun heerschappij te vergroten, of anders DON PHILIPPUS in het bezit van dezelve te stellen. Wat beide even nadelig voor onze Republiek zou zijn geweest, alzo dezelve dan genoegzaam door de Franse overmacht en nabuurschap, als aan een band zou geleid geweest zijn, en bijgevolg in alle delen naar Frankrijks pijpen zouden moeten dansen, die dan ook gewis niet in gebreke zou blijven om onze Staat door een andere weg te redden en te verlossen van onze vijanden.

Waarin ik zo lang mocht aanhouden, onder een meer en meer toenemend stil vertrouwen, dat de Heere reeds op weg was om iets ten onzen behoeve te doen gebeuren, totdat ik de tijding kreeg van de verheffing van zijn Doorluchtige Hoogheid **WILLEM KAREL HENDRIK FRISO**, Prins van Oranje, tot Stadhouder over de provincie van Zeeland.¹⁴

Dit heugelijk nieuws ontving ik niet alleen met blijdschap en verheuging, maar ook met waarachtige dankerkentenis tot de Heere, aangezien ik zag en geloofde, dat Hij hier zijn hand en vinger in had, en dat wel in Zijn gunst en genaderijke ontferming. En terwijl ik toen het aangezicht des Heeren zeer medelijdend mocht zien, zo gaf mij dit vrijmoedigheid om te smeken, dat, zo die stadhouderlijke verkiezing de weg of het middel zou zijn, waardoor de Heere het ellendige land zocht te redden, Hij de Heere het dan spoedig geliefde te besturen dat de overige provinciën, inzonderheid die van Holland, zijn Hoogheid op het voetspoor van die van Zeeland mede tot Stadhouder mochten verkiezen. Waaromtrent ik niet geheel zonder vertrouwen op God uitziende bleef tot de 3^e Mei, als wanneer hier enige goede vrienden ten onze huize kwamen, die mij onder anderen verhaalden, dat mogelijk zijn Hoogheid op de volgende dag tot Stadhouder te Rotterdam stond verkoren te worden. Met welke tijding ik zo aanstonds, na het vertrek van deze vrienden, mij in het verborgen mocht begeven, alwaar ik een hart vond om de Heere vurig in Jezus Naam te smeken, dat dit werk voorspoedig

¹⁴ Willem IV, prins van Oranje-Nassau (1 september 1711-22 oktober 1751), geboren als Willem Karel Hendrik Friso, was de eerste erfelijke stadhouder van Nederland. In april 1747 het Franse leger ingevoerd Vlaanderen. In een poging om interne strijd tussen de verschillende facties te onderdrukken, benoemd de Staten-Generaal van Nederland Willem naar de erfelijke functie van Generaal stadhouder van alle zeven van de Verenigde Provinciën. Willem ontmoette hertog Louis Ernest van Brunswijk-Lüneburg in 1747, en 2 jaar later benoemde hem veldmaarschalk van de Nederlandse Staatsleger. Op 4 mei 1747 werd bevestigd als Erfelijke Stadhouder van de Verenigde Provinciën (Nederland). Hoewel hij had weinig ervaring in staatszaken, was Willem populair bij het volk. Hij stopte de praktijk van de indirecte belastingen, waardoor onafhankelijke contractanten in geslaagd om grote sommen te maken voor zichzelf. Toch was hij ook een directeur-generaal van de Nederlandse Oost-Indische Compagnie. Willem diende als Generaal stadhouder van heel Nederland tot aan zijn dood in 1751.

mocht voortgaan en tot heil van de lande gedijen. In welke biddende gestalte ik zolang mocht aanhouden, totdat mij de volgende morgen de tijding gebracht werd, dat zijn Doorluchtige Hoogheid werkelijk ook in de gemelde plaats reeds tot Stadhouder verkoren was, alsmede hoe zulks was toegegaan, en in alle welke dingen ik zeer klaar en onderscheidenlijk de hand des Heeren te zien kreeg, zodat ik met volkomen ruimte kon zeggen: *dit is van de Heere geschied, en het is wonderlijk in onze ogen.*

Verder mocht ik zeer aanhoudend en uitziende zijn, dat de Heere nu dit begonnen werk geliefde voort te zetten, en hetzelfde met Zijn zegen te achtervolgen, biddende daarbij vurig, dat God, om de zonden des volks, die zij in en omtrent deze verkiezing bedreven hadden, Zijn zegen niet wilde terughouden, maar zich liever over die ellendige hoop wilde ontfermen, hen hun ongerechtigheden vergeven en genadig zijn. Waarop ik in het vervolg met veel bewustheid aan mijn gemoed kon geloven, dat de Heere dit werk van de stadhouderlijke verkiezing ten goede over ons aldus had doen komen, en om ons te redden uit de handen onzer heerszuchtige vijanden.

Nadat zijn Doorluchtige Hoogheid nu vervolgens door de ganse provincie van Holland tot Stadhouder was verkoren en geproclameerd, en het gemelde stadhouderlijke ambt ook al bereids had aangenomen, bestuurdte het de Heere in zijn goddelijke Voorzienigheid, dat ik mij op die zelfde dag, waarop de Prins Stadhouder de eerstemaal Rotterdam passeerde, ook aldaar ter plaatse mocht bevinden, zonder dat ik echter de minsten toeleeg bij mij zelf gemaakt had, om op die tijd aldaar te zijn. Terwijl nu zijn Hoogheid die weg moest passeren daar ik mij bevond, vervoegde ik mij buiten het huis, om die Vorst nog andermaal te zien, terwijl ik hem in de vorige tijd anders verscheidene malen te Utrecht gezien had. Als ik hem zag, groette ik hem, met enige vrienden die bij mij stonden. Welke groet van zijn Hoogheid zeer vriendelijk beantwoord werd, terwijl ik op het eerste gezicht van de Prins, een zeer levendige indruk op mijn gemoed kreeg, van de zwaarheid en gewichtigheid der post, waar de Heere hem toe geroepen en gesteld had, en hoe diep machteloos en krachteloos hij in en door zich zelf was, ter waarneming en uitvoering van dat zware ambt, dat de Heere op zijn schouderen gelegd had.

Dit nu veroorzaakte in mijn hart een innerlijk belang in zijn zaak of omstandigheden, zodat ik hem de Heere voor kon dragen als een Vorst, die Hij ons wel ten goede van onzen staat geschonken had, en die ik geloven kon, dat het wel met ons meende, maar die ons evenwel niet zou kunnen redden noch verlossen, tenzij dan dat de Heere hem krachtadig geliefde te helpen en te ondersteunen, gevende hem genoegzame macht, kracht, wijsheid, gezondheid en sterkte, om onze vervallen zaken terecht te brengen, indien het anders maar mogelijk en bij de Heere aldus besloten was. Met zulk een werkzaam hart zagen hem mijn ogen na zover als ik hem met mijn gezicht kon bereiken, terwijl ondertussen het volk, dat bij deze occasie in grote menigte tezamen gekomen was, om die Vorst te zien, mij zeer bedroefde, door die ik klaar en duidelijk uit hun praktijk en gedragingen kon afmeten, hoezeer zij hun hoop op een vleselijke arm stelden, ziende maar alleen op het schepsel en vergetende de Heere de God van hemel en aarde, zonder wiens onwaarderbare zegen, zo in het tijdelijke als ook in het geestelijke geen ding wel begonnen of gelukkig ten einde gebracht kon worden, en dit verfoeilijke kwaad vond ik bij de grote menigte zo uitbrekende en hooggaande, dat ik geheel begon te vrezten, dat de Heere het zien en zoeken zou. Welke vrees en bekommernis mij ook al enige tijd bijbleef, maar waaromtrent mij de Heere evenwel nu en dan verwaardigde, om met dezelve in het verborgen werkzaam te zijn, biddende soms vurig en met veel aandrang en opgewektheid, dat God om de zonden en afgoderijen des volks, die zij zo schandelijk en menigvuldig met de Prins bedreven hadden en nog kwamen te bedrijven, echter het land niet wilde overgeven of ganselijk

verlaten, of de Prins Stadhouder voor de lande onnut en voor zichzelf ongelukkig maken, aangezien zij het alle in hun diepe blindheid en rampzalige onkunde van God en de weg der zaligheid deden, daar Hij de Heere alleen in voorzien en helpen kon, door de ogen van die blinde menigte te openen, opdat zij hun beklaglijke ellende mochten zien, er waarachtig over vernederd worden en verzoening mochten zoeken en vinden in het bloed van de Heere Jezus. Maar hoewel ik in dit werk al enige tijd mocht aanhouden, zo bleef er echter een bekommerde vrees of bewustheid op mijn geest, dat het Nederlandse volk, door hun afgoderij met de Prins, denzelve als voor het land onnut zou maken, en dat de Heere het heil voor land en volk, dat Hij bij zijn aanstelling tot Stadhouder over hetzelfde scheen besloten te hebben, nu niet ter helft zou brengen. Ja, het mogelijk wel geheel achterwege zou laten.

Hieromtrent maakte mij de Heere zeer oplettend en werkzaam in het verborgen, alwaar ik Hem geen rust liet, maar als een waterstroom aanliep, Hem smekende om Zijn zelfs wille, de Prins Stadhouder toch te willen gebruiken tot redding en behoud van land, volk en godsdienst, en te dien einde Zijn zegen over die Vorst te gebieden, die wij allen door onze zonden zo jammerlijk verbeurd hadden. Waarop mij de Heere in Zijn gunst deed voorkomen: *Hij zal voorspoedig zijn, in al hetgene, waartoe Ik hem zenden zal*, Jesaja 5 : 11. Door welk woord de Heere aan mijn gemoed beduidde, dat Hij die Vorst wel niet geheel onnut zou maken, maar hem tot behoud en welzijn van het land hier en daar zou gebruiken, en hem dan ook in die verrichting gelukkig en voorspoedig doen zijn, maar dat God evenwel in het vervolg van tijd zou tonen en openbaar maken, hoe Nederlands volk de beste en voornaamste zegeningen, waarmee Hij hen anders uit zijn grondeloze ontferming zou gezegend en welgedaan hebben, door hun afgoderij met het schepsel, verre van zich geweerd had.

Van welke bedreiging wij in deze tijd, waarin ik dit schrijf, zijnde in December des Jaars 1749, de droevige uitwerkselen al begon te vernemen, blijvende meest alles, wat het politieke, militaire en kerkelijke wezen aanbelangt, in een diep en reddeloos verval, en zonder hoop van enige herstelling. Daarenboven werden de lasten en schattingen telkens meerder en zwaarder, en de pracht, darterheid, weelde en overdaad, namen hand over hand toe, zodat wij door onze droevige en Godtergende ongerechtigheden, de pas herstelde vrede, al wederom drievoudig verbeurd hadden. Het zou mij geenszins verwonderen indien de Heere ons wederom met nieuwe troebelen en beroerten kwam bezoeken; althans, de Heere toonde ons ten overvloede, dat Hij ons die vrede in Zijn gunst niet geschonken had, waar onder anderen een van de overtuigendste blijken van was, die droevige sterfte onder de runderbeesten, waarmee en waardoor God zo deerlijk tegen ons bleef twisten en toornen, maar waar wij echter niet of zeer weinig door verbeterd werden. Dus is er aan de eerste zijde te zien een zeer zondig, hardnekkig en onbekeerlijk volk, en aan de andere zijde een straffend, twistend en vertoornd God, alle welke dingen, indien er aan 's volks zijde geen verandering ten goede zich opdoet, eindelijk van zeer dangereuse en ongelukkige, ja, ruïneuze gevolgen zullen zijn, daar billijk alle ware en oplettende kinderen van God voor vrezen.

Nadat men hier te lande, door de verheffing van zijn Hoogheid tot Stadhouder, in verwachting scheen te zijn, dat de dingen nu wel ten goede zouden beginnen te veranderen, kreeg men juist de tijding, dat er op de 2^e Juli 1747, dus kort na de verkiezing der Prins van Oranje tot Stadhouder, een zeer bloedige bataille was voorgevallen, omtrent of nabij de dorpen Vleetingen en Rosmeer, zijnde een uur van Maastricht, tussen het Franse leger ter een en het geallieerde ter andere zijde, wordende het eerste gecommandeerd door de Koning van Frankrijk LODEWIJK de XVe, en aangevoerd

door de Graven VAN SAKSEN en CLARMOND en het laatste door de Hertog VAN CUMBERLAND, de Graaf VAN BATHIANI en de Vorst VAN WALDEK. In welke bataille wij wederom voor de overmacht der vijanden, die nochtans mede zeer veel volk verloren hadden, niet alleen wijken, maar ons leger, dat voor die slag dus geposteed of gelegerd lag, dat het **Bergen op Zoom** en de daarom heen liggende plaatsen voor alle vijandelijke aanvallen dekte, zich na de voorgevallene bataille genoodzaakt zag, van legerplaats te veranderen en de weg naar Maastricht te nemen. Zodat de streek of koers naar die bovengemelde vesting Bergen op Zoom, daardoor volkomen ter genade van de Fransen werd open gelaten. Die ook geen tijd willende verzuimen, al ten eerste wederom een leger formeerden en daarmede op de 11^e of 12^e van die reeds gemelde maand Juli, die even aangehaalde sterke vesting aan de landzijde, naar de kant van Antwerpen, kwamen berennen en insluiten. Welks bestaan aan de zijde der Fransen met zoveel vlijt werd begonnen en voortgezet, dat zij een dag of drie nadat zij zich voor die plaatsen hadden terneder geslagen, reeds de loopgraven voor dezelve begonnen te openen, geschiedende dit beleg onder commando van de Graaf VAN LÖWENDAHL, terwijl de tijding van hetzelfde, hier te lande en overal, in de eersten opslag geen kleine consternatie onder het volk veroorzaakte.

Doch, zoals het gemeenlijk gebeurt, dat, als bij een blinde menigte de eerste confusie, die deze of gene onverwachte fatale tijding hen veroorzaakt heeft, wat overgewaaid is, om het zo eens uit te drukken, dat zij haar dan doorgaans ten eersten begeven tot het uitdenken of praktiseren van wegen of middelen buiten de Heere, ter afwering van het kwaad, dat zij anders vreesden, en op die uitgedachte middelen dan ook bij gevolg met hun hart vertrouwen, en daar een goeden uitslag van verwachten, ter tijd en wijle het de Heere soms anders en tegen hun verwachting doet uitvallen, evenzo gebeurde het hier onder ons, ten opzichte der tijdingen van de belegering van Bergen op Zoom. Want als het volk van de eerste schrik of consternatie wederom tot bedaren kwam, onderstelde de een dit, de andere dat, maar het algemeenste gevoelen en dat bij de meesten ingang vond, bestond hierin, dat de Fransen denkelijk hun hoofd wel voor deze plaatsen stoten zouden, aangezien dezelve een van de sterkste vestingen der wereld was, en buiten een talrijk garnizoen, dat daar binnen lag en dat men dagelijks kon vermeederen, de Fransen, hoe machtig anders en hoe wel afgericht op het stuk van belegeren, deze vesting nochtans niet geheel omringen, of dezelve aan alle kanten aantasten, ter occasie van haar situatie of gelegenheid, die haar als onoverwinnelijk maakte.

Wanneer men buiten God redeneert, of onkundig is van de wegen en oogmerken des Heeren, en zo stond het hier geschapen, zulke redeneringen hoorde en bespeurde ik dagelijks bij de meeste lieden die ik ontmoette, en daar ik bij mijzelf ook een hart vond, dat zeer genegen was, om almede op zulke onvaste rietstaven te steunen, zo lag ik soms zeer open, om met de grote menigte mij in deze tegen de Heere te bezondigen. Daar ik nochtans door de genade des Heeren zeer tegenin werkte, hoewel het mij soms als overrompelde, door de grote neiging en begeerte die ik in mijn hart ontwaar werd, om die plaats te behouden.

Maar terwijl ik het volk, zoals ik al reeds gemeld heb, omtrent het belegeren van die vesting, zo verkeerd zag handelen, veroorzaakte zulks al wederom een hooggaande vreze en benauwdheid in mijn gemoed, dat de Heere, om het ijdel en vleselijk vertrouwen der blinde menigte te straffen, deze plaats almede in der vijanden handen zou overgeven, met welke vreze en bekommring ik verwaardigd werd, in het verborgen werkzaam te zijn, en het aangezicht des Heeren deemoedig tot behoud van Bergen op Zoom te zoeken. Maar de Heere deed mij klaar zien en geloven, dat Hij bij Zichzelf besloten had, ook deze sterkte in der Fransen hand te geven. Dit gezicht ontroerde en

ontstelde mij zo geweldig, waar de vijand aanstonds zijn hand in zocht te krijgen, dat ik op dat oogenblik in de grootste verzoeking geraakte, om in een weg van murmureringen zeer tegen de Heere uit te breken, die mij immer ontmoet is, aangezien het overgeven van deze plaatsen mij zo voorkwam, alsof het ganse land daardoor in gevaar zou raken van verloren te zullen gaan, en dat derhalve al mijn hoop en vertrouwen op de behoud van het land, maar ijdele en uitgevondene inbeeldingen waren, die de Heere zou doen verstuiven als kaf voor de wind. Maar zoals deze schadelijke en ongelovige inwerpingen haar droevige uitwerkingen stonden te doen, geliefde het de ontfermende Heere Jezus mij tot bedaren te brengen, en door Zijn Heilige Geest mijn gemoed zo te bewerken, dat ik genade verkreeg, om blindelings te kunnen geloven dat de Drie-enige God in het overgaan van Bergen op Zoom in de macht der Fransen moest en zou verheerlijkt worden, alsmede dat ik de redenen, waarom de Heere zulken weg van tegenspoed met ons kwam te houden, na deze zou verstaan.

Daar mocht ik dan in berusten en zo bewaarde mij de Heere, dat mijn voeten niet uitgleden maar dat ik voor die tijd over mijn boos en bedorven vlees, alsmede over de listige en snode aanvallen des duivels, door Zijn genade de overhand kreeg. Welke genade ik door genade wel ogenblikkelijk diende te bewaren, eensdeels om niet wederom in de zonden van twist en murmurering tegen de Heere te vervallen en anderdeels om bewaard te worden van niet roekeloos of lichtvaardig weg te lopen met allerlei slag en soort van voordelige en schoon opgeschikte tijdingen, die mij haast alle dagen ter ore kwamen en waarmee vele mensen krachtig door werden weggevoerd, zodat velen het gevaar klein en gering begonnen te achten en niet konden verdragen dat sommigen er zo bekommerd over aangedaan waren, die vreesden, dat die plaatsen nog voor het onophoudelijk geweld der Fransen zouden moeten bukken. Waar dan ook velen zich tegen kwamen te verzetten, door te willen betogen, dat, indien God deze sterkte niet zocht te behouden, Hij dezelve zo dapper niet zou laten verdedigen en het daarin liggende volk met zulk een heldenmoed niet bekwamen tot een dappere en manhaftige tegenweer, als de Heere nu kwam te doen.

Daar het mij echter niet genoeg was, dat ik dagelijks alle deze dingen hoorde, zonder dat ik dezelve echter kon aannemen of verwerpen, doordien de begeerte om deze plaats te behouden gedurig het hoofd wederom begon op te steken, daar zich de bewustheid, hoewel die soms zeer bewolkt was, dat de Heere dezelve in der vijanden handen zou overgeven, zeer tegen aankantte, zo veroorzaakte zulks menigmaal in mijn gemoed vele tegenstrijdige vreze en beroeringen, daar ik eindelijk in het verborgen voor de Heere Jezus mede mocht werken, Hem deemoedig smekende, om mij van zoveel slingeringen en zondige vreze te willen verlossen, door mij te doen zien, waarom Hij zulk een dappere tegenweer in die belegerde plaats liet doen en of de Heere zelf binnen die sterkte was en het krijgsvolk opwekte en aanspoorde, of dat het ganselijk maar een werk of bestaan was, waarin God noch gekend noch gezocht werd. Zo geliefde de Heere op een zekere morgenstond, wanneer ik op deze dingen peinsde, mijn ogen te openen om mij te doen zien dat God om vele en verscheidene redenen Bergen op Zoom zo liet verdedigen, waarvan deze volgende geen de minste was, namelijk om ons daarmede te beduiden, dat, indien wij de Fransen al ten eersten zo ras zij hun zaken in de Nederlanden, door het belegeren van onze grenssteden, begonnen in het werk te stellen, zo manmoedig het hoofd geboden hadden als wij in alle dergelijke voorvallen verplicht zijn te doen, dezelve op verre na zo voorspoedig niet doorgedrongen zouden hebben als zij nu reeds gedaan hadden. Daarbij kreeg ik ook te zien, dat, zo wanneer wij door onze hulptroepen ondersteund en versterkt, ons in de mogendheid des Heeren Heeren, tegen Frankrijks onrechtvaardig geweld verzet

hadden, Hij de Heere ons dan geholpen en gered zou hebben, en zijn ontferming en medelijden zou op een bijzondere wijze aan ons besteed zijn geworden, wanneer het Nederlandse volk al aanstonds, toen de vijanden hun grenssteden naderden, de Heere in berouw en leedwezen over hun schrikkelijke zonden en ongerechtigheden waren te voet gevallen, zijn aanschijn in ware boetvaardigheid gezocht en zo het boze uit het midden van hun weggedaan hadden. O, dan zou de Heere met ons geweest zijn en onze krijgsbedrijven gezegend hebben! Want voorzeker zal en moet het zulk een leger wel en voorspoedig gaan, daar de God van hemel en aarde met zijn dierbare zegen tegenwoordig is, hoe weinig zulks ook anders van de blinde menigte, die nog nooit geleerd of recht geweten hebben dat de sterkte Godes is, erkend en geloofd wordt. Maar nu integendeel, nu wij niet alleen in onze zonden en onbekeerlijkheid zijn gebleven, maar nog daarenboven onze schuld en afvalligheid groter gemaakt hebben, is de Heere ons niet alleen slechts tegen geweest, maar heeft zelfs tegen ons gestreden en ons voor een gedeelte in de macht onzer vijanden overgegeven, zodat wij waarlijk alle onze rampen en ellende, niemand dan ons zelf te wijten hadden.

Daarbij kreeg ik klaar te zien, dat God zich niet in Zijn gunst binnen die belegerde plaats vertegenwoordigde, maar wel in Zijn toom en verbolgenheid, zo over de zonde van het gehele volk van Nederland in het gemeen, als ook over de zware ongerechtigheid en onbekeerlijkheid van de inwoners en krijgslieden, die zich binnen de vesting bevonden, in het bijzonder. Welker plicht het vooral nu kwam te vereisen, om de Heere in een waarachtig berouw en leedwezen, over hun diepe vervreemdingen van Hem en Zijn weg van zaligheid, dag en nacht met tranen van ware boetvaardigheid te voet te vallen, aangezien de Heere zijn hand in Zijn rechtvaardigen toorn zo zwaar tegen hun had opgeheven, dat het mij toescheen door middel van dit woord, dat God op die tijd op mijn hart geliefde te brengen: *zou Mijn ziel Zich niet wreken aan zulk een volk, als dit is?* Alsof de Heere haar eerlang met hopen ter hel zou zenden. Op dat ogenblik zag ik des Heeren toorn zo tegen de plaats ontstoken, dat Hij Zich scheen aan te gorden en op te maken, om dezelve, met al wat er in was van mensen en beesten, als in een ogenblik te vernielen, het onderste boven te keren en dezelve te stellen tot een gedachtenis van Zijn schrikkelijke toorn en wraak voor het volgende geslacht.

Wanneer ik dit nu alzo zag, viel ik, ten uiterste verslagen, hoewel gans stil en bedaard, als op mijn aangezicht en riep uit: *Heere! Heere! verderft en vernielt die stad en dat volk niet, maar behoud, behoud, o Heere! om Uws grote Naams wil.* Terwijl ik onder dat vurig roepen tot God op een geestelijke wijze de Heere met mijn hart vast- en tegenhield, opdat Hij zijn wraak, na deze zijn bedreiging over die plaats, niet zou uitvoeren. Ja, mijn ziel kleefde aan de Heere, gelijk een gordel kleeft aan de lendenen eens mans, en ik wilde niet loslaten voor dat de Heere zich had laten verbidden ter behoud van die vesting, dat Hij ze niet ganselijk vernielde. Waarop ik met innerlijke aandoening mijner ziel dit woord kreeg, Num. 14 : 20, maar met een woord van verandering: *ik heb ze behouden naar uw woord.* En zoals dit woord tot mij kwam, deed de Heere door Zijn Geest mijn geloof zo vast en zeker daarop vertrouwen en werken, als zijnde gesproken door de mond van een God, die niet alleen getrouw, maar ook onveranderlijk was, dat ik aanstonds een hart ontving, om de Heere al knielende met vreugde en blijdschap te loven en te danken, en dat met zulk een gewisheid aan mijn gemoed, dat deze zaak alzo op Zijn tijd zeker zou bevonden worden, waar ik in het allerminste niet aan twijfelde.

Dus mochten de Fransen dan vrij al hun macht en geweld tegen die vesting proberen, zij zouden dezelve nochtans, inzonderheid haar sterkte, niet geheel verwoesten of vernielen. O neen, de Jehovah, de alleen machtige God, zou hun deze plaats

belangende, omtrent al hun bedrijven perk en paal stellen, waarover zij hun verwoestingen niet zouden vermogen te brengen, aangezien des Heeren oog over deze plaats zou waken.

Daarbij kreeg ik enige verzekering aan mijn gemoed, dat, hoewel de Heere bedreigd had dat Hij die stad in der Franssen handen zou geven, de Heere haar nochtans genadig zou verlossen en van alle geweld bevrijden. En dat ik niet alleen deze gelukkige verlossing zou horen en beleven, maar dat ik zelfs na die dagen in die plaats zou komen en de Heere aldaar met mijn ganse hart loven en danken voor de wonderbare verlossing, welke de Heere zou teweeg gebracht hebben. Ja, dat ik dan niet slechts van anderen alleen zou vernemen, hoe God die plaats nog gered en behouden had, maar dat ik zulks met mijn eigen ogen zou zien en bemerken, en zo door genade de grote en geduchte Naam des Heeren in mijn hart, nog binnen Bergen op Zoom, loven en verheerlijken.

Ofschoon er op die tijd, naar het uiterlijk aanzien, weinig apparentie scheen te zijn, dat ik ooit in staat zou geraken van zulk een moeilijke reis te kunnen doen, daar God mij al, van het begin van de oorlog af, had believen te bezoeken met een bedroefde en *smartelijke maagkwaal*, uit zware en pijnlijke verstoppingen ontstaande, en welke ziekte of kwaal naar geen middelen ter genezing wilde luisteren, maar op het laatst van dag tot dag verergerde, in zover dat ik geen spijsen meer kon verteren, maar alles, zowel bij nacht als bij dag, met grote pijn en geweld uitbraakte, hetwelk mij zodanig verzwakte, dat ik bijna niet meer gaan kon, en er dus, menselijker wijze gesproken, zich voor mij gene andere uitkomst scheen op te doen, dan het einde van mijn zwak en sterfelijk leven. Wat ook sommige van mijn vrienden en bekenden, zo vast verwachtende waren, dat het haast als zeer dwaas, ja, onmogelijk voorkwam, wanneer ik eens verwaardigd werd, niettegenstaande mijn lichaams-ongesteldheid, echter vast te houden aan des Heeren beloften; en dus mondeling te betuigen, dat ik, hoewel dikwijls met vele en zware schuddingen, het nochtans daarvoor houden moest dat ik niet alleen eens weer beter zou worden, maar daarenboven zo gezond, dat ik gemoedigd onder het geleide en bewaring van de Heere naar Bergen op Zoom zou reizen, om daar God te loven voor zijn wonderlijke verlossing en getrouwheid, en Hem tevens te vrezen als een God, wraak doende over de zonden en ongerechtigheden dergenen die Hem niet vrezen.

En o! geloofd, eeuwig geloofd zij de Heere, dat ik ook in deze verwachting niet ben beschaamd geworden, want even voor die tijd, waarop de Franssen die vesting stonden te verlaten en aan de troepen van de Republiek wederom in te ruimen, kreeg ik veel toenadering in het verborgen tot de Heere in Jezus Naam, voor mijzelf vurig smekende, dat God mij niet alleen tot gezondheid wilde herstellen, maar mij ook de medicijnmeester bezorgen, die Hij als een middel tot mijner gezondmaking zou gelieven te gebruiken. Want de Heere had mij alvorens doen zien, dat Hij mij genezen zou, niet onmiddellijk of door een wonder, maar door de ordinaire weg van genezing, namelijk door het gebruiken van een medicijnmeester, wiens middelen de Heere dan omtrent mij bijzonder zou zegenen. En dus bleef ik, vlijtig uitziende en begerig, om dat voorwerp in des Heeren goede voorzienigheid te mogen ontmoeten, met een bewustheid aan mijn gemoed, dat als ik hem gevonden had, ik ook met ruimte zou kunnen geloven, dat de Heere hem gezonden had. Dus zocht ik ondertussen niemand op, en wilde noch durfde niet beginnen, maar bleef uitziende en wachtende op de Heere, in een gedurig gebed.

Zo gebeurde het na weinige dagen, dat iemand van mijn goede bekenden, met een sterke koorts bevangen werd, bij welke de Heere, door toedoen van andere vrienden,

een jongen eerstbeginnende dokter deed komen. Deze heer nu buiten mijn weten van mijn ellendige lichaamsongesteldheid verwittigd zijnde, verzocht mij te mogen zien en spreken, waar ik nochtans een- en andermaal niet toe kon besluiten, doordien ik telkens vreesde, dat ik, verlokkt door de grote begeerte, die ik in mij bevond, om van deze kwaal genezen te worden, lichtelijk buiten de Heere met deze man zou gaan aanleggen, en dat in zulk een weg des Heeren zegen op de middelen alsdan niet zou rusten, maar alles te vergeefs zijn, en de Heere dit mijn doen zich niet zou laten welgevallen. En terwijl ik onder deze vreze en bekommering afkerig en weigerachtig bleef om die dokter bij mij te laten komen, en hij integendeel al bleef aanhouden om mij te ontmoeten, zo stond ik bij deze zaak eens wat stil, en begaf mij in het verborgen om te onderzoeken, of de Heere hier ook zijn hand of vinger in had, waar ik na verloop van twee dagen zo wezenlijk van overreed werd, dat ik niet alleen klaar zag, dat God hierin Zijn hand had, maar dat nog meer is, dat de Heere deze medicijnmeester, in zijn Goddelijke besturing, Zelf tot mij zond, en hem gebruiken wilde tot genezing van mijn ziekte, waarop ik dan ook zo aanstonds in de Naam des Heeren, die heer bij mij liet komen.

Maar toen ik hem zag en bemerkte dat hij nog zo jong van jaren was, zo overviel mij schielijk een sterke vrees, dat hij niet genoeg ondervinding zou bezitten, om zulk een moeilijke en diep ingewortelde kwaal, als waaraan ik onderhevig was, recht en naar vereiste te behandelen, veel minder te genezen. Doch, zoals deze ongelovige vrees mijn hart zocht in te nemen, vertegenwoordigde de Heere Zich aanstonds aan mijn gemoed, en deed mij geloven, dat Hij het hart van deze dokter zou neigen tot al zulke medicamenten, als de Heere voor mij geschikt, of bij Zichzelf verordineerd had, en dat de Heere dan ook die middelen zou zegenen en tot mijn genezing doen werken. Door welke voorkomende genade des Heeren Jezus ik dan ook ben bewaard gebleven, van niet door ongelovigheid te verzinken, welke zonde ons anders zo lichtelijk. Ja, ogenblikkelijk omringt. Deze bewaring was mij ook een middel om los te blijven van het schepsel, en mijn hulp alleen van de Heere te verwachten, hetwelk dan ook zo geschied is. Want nadat ik dan, van die bovengemelde dokter, de voor mij geordineerde medicijnen ontvangen had, begon ik dezelve ten eerste onder een gedurig uitzien naar de zegen des Heeren, nauwkeurig te gebruiken, en wanneer ik dezelve maar drie dagen gebruikt had, bespeurde ik dat het beter met mij begon te worden, en welke beterschap zodanig toenam, dat ik mij ten einde van drie weken, en dat in het midden van de winter, echter volkomen hersteld bevond, tot zeer grote verwondering zo voor mij, als voor anderen, die niet anders dan mijn einde verwachtende geweest waren.

Wanneer ik nu zag dat ik van die langdurende en smartelijke kwaal genezen was, schonk de Heere mij daarbij een hart, om Zijn heilige Naam, nooit genoeg geprezen, deemoedig te loven en te danken en Hem daarenboven vurig en bij aanhoudendheid te smeken, om deze herstelde gezondheid in mij niet alleen te bewaren, maar mij ook te verhinderen, zulke schepselen te gebruiken, die ik bij ondervinding geleerd had, dat mij schadelijk waren, hoe grote lust of begeerte ik anders ook naar dezelve mocht hebben, dat de Heere mij maar om Jezus' wil genade en kracht geliefde te schenken, om mijn lusten en begeerlijkheden te overwinnen en te verloochenen.

En, geloofd zij de Heere! dat ik door zijn goedheid nu reeds een groot jaar met een zeer gezond en welgesteld lichaam heb omgewandeld, hoewel onder vele zwakheden en struikelingen en ook veeltijds onder zware bestrijdingen en aanvechtingen des satans, die mij soms het leven bitter en bang maakte; inzonderheid dan, wanneer de Heere Zijn vriendelijk aanschijn om mijner zonden wil rechtvaardig kwam te verbergen, en soms toeliet, dat mij de duivel met vuisten sloeg en zijn vurige pijlen

gedurig op mij afzond, waardoor mijn ziel of mijn geestelijk leven soms zo gewond en overhoop geraakte, dat ik, - indien de Heere zich mijner niet nu en dan had gelieven te ontfermen, mij genadig te redden en te ondersteunen, - soms in mijn druk allang was vergaan.

Doch, terwijl ik dit schrijf, rijst er in mijn geest deze bedenking op, of namelijk het verhalen van zulke ongestalten, nadat men alvorens zoveel goed en weldadigheden van de Heere geboekt en beleden heeft, voor de blinde natuurlijke mens niet wellicht een steen des aanstoots zou kunnen zijn, die, omdat hun de bevinding der heiligen ontbreekt, daarom ook niet begrijpen kunnen, hoe het wezen kan, dat een waar Christen zo de ene tijd gelovig met de Drieëenige God door genade kan handelen en wandelen, en dan de andere tijd wederom zo ongelovig door de kracht der zonden wordt weggesleept, overmeesterd en van God afwijkt, en God van hem. Dat hij het dan in die staat, door de wijze toelating des Heeren, voor zichzelf zo kwaad krijgt, daar hij het eerst en meermalen in de nabijheid Gods zo goed en wel gehad heeft.

Doch, daar het onmogelijk is, de blinde wereld in deze een recht en geestelijk begrip van de zaken of gestalten der Christenen in te prenten, alzo deze dingen bij bevinding moeten gekend en begrepen worden, zo zeg ik dan maar alleen dit, dat, als ik van zulke ongestalten melding maak, ik dat doe voor de zulken, die door ervarenheid de zinnen geoefend hebben, en die het gegeven is te weten of te verstaan de verborgenheid van het koninkrijk der hemelen, en op wie de zalving der Heiligen rust, waardoor ze alle dingen kunnen leren en dus in deze gene verdere uitlegging of beduidenis nodig hebben.

Het zal, zo ik hoop, niet ondienstig zijn, dat, daar ik zo omstandig geschreven heb van de voorbereiding, die de Heere geliefde te stellen tot het uitvoeren of volbrengen van die beloofde *reis naar Bergen op Zoom*, ik ook als met een woord die reis zelf omschrijf, opdat de Heere toch over alles zou groot gemaakt en verheerlijkt worden.

Nadat ik, zoals reeds gemeld is, ten einde van ruim drie weken, genoegzaam tot volkomen gezondheid gebracht was, kreeg ik ook mijn verlorene kracht en sterkte weder, zodat ik binnen korte tijd in mijn vorige welgestelde toestand naar het lichaam geraakte, als wanneer ik aanstonds enige aandrang op mijn gemoed kreeg, om mij te bemoeien met het volbrengen van die voorverhaalde reis. Waaromtrent ik dus werkzaam mocht zijn, namelijk, dat de Heere mij geliefde te verwaardigen en bekwaam te maken, om dezelve als een waar Christen tot Zijn eer te ondernemen en uit te voeren, en dat de Heere mij derhalve geliefde te bewaren voor alle ijdele inzichten en zondige ongelovige nieuwsgierigheid, welke ik bemerkte, dat vele mensen hier te lande bewoog, om insgelijks zulk een reis te doen, en van welk bestaan op die manier ik zeer afkerig was.

Maar vooral was het mij te doen, dat des Heeren aangezicht mocht meegaan, waaromtrent ik in het verborgen zo standvastig en onbeweeglijk bleef uitzien en aanhouden, dat ik in Christus in een ernstige en kinderlijke vrijmoedigheid voor de Heere kon betuigen, dat ik niet naar Bergen op Zoom zou kunnen reizen, dan in en onder het geleide van zijn vaderlijke nabijheid en goedertieren bewaring op mijn weg, dat de Heere mij hiervan aan mijn hart geliefde te verzekeren, en dan voorts zelf de dag van mijn reis vaststellen en bepalen, waarop ik eindelijk met veel vertrouwen dit woord kreeg: *Mijn oog zal op u zijn*.

Verder bepaalde de Heere de tweede Pinsterdag van het jaar 1749, op welke dag ik ook dan die reis in het gezelschap van enige weinige goede vrienden in de Naam des Heeren heb ondernomen, nadat mij God even tevoren op een klare en overredende wijze door Zijn Heilige Geest aan mijn gemoed had laten betuigen en beloven, dat Hij

mijn uitgang en mijn ingang, gedurende die reis zou zegenen en voorspoedig maken, al hetwelk Hij dan ook getrouw is nagekomen. En dat weet mijn ziel zeer wel, dat heb ik ook zelfs in die beruchte vesting ondervonden. Want terwijl ik daar bezig was met al het merkwaardige, zo in de stad, als om en in de buitenwerken te bezichtigen, vertegenwoordigde de Heere zich telkens aan mijn ziel, inzonderheid wanneer mijn ogen de muren der vestingwerken van binnen en van buiten beschouwden, en onder het bezien alle die gaten ontdekte, welke de Fransen in dat sterk gevaarte overal gemaakt en gegraven hadden, ten einde dezelve, bij hun aftocht van daar, in de lucht te doen springen, maar waarin zij van de Heere zelf zijn verhinderd geworden. Daar, zoals ik reeds verhaald heb en nog verhalen zal, de Heere mij op mijn ernstig smeken beloofd had, dat Hij de vijanden zou verhinderen de werken dier plaats te ruïneren, en waaromtrent ik des Heeren weergalozige getrouwheid, in het nauwkeurig beschouwen van die gemaakte gaten, zo luisterrijk mocht ontdekken, dat haast ieder gat mij toescheen als een mond te zijn, die mij toeriep: *O, hoe getrouw, hoe uitnemend getrouw is de Heere onze God, in het nakomen en vervullen van hetgeen Hij eens beloofd heeft!* Mijn hart verenigde zich met het stomme getuigenis van die levenloze schepselen of voorwerpen, die ik, indien zij van geen kwaad gevolg zouden kunnen zijn, en het in mijn vermogen was, wel tot een helder en altijddurende uitroep van des Heeren nooit genoeg geprezen getrouwheid en waarheid, in die muren der vestingwerken van Bergen op Zoom zou willen laten blijven.

Maar om, na een kleine afwijking, de draad van het verhaal, van hetgeen mij verder is voorgekomen, ten aanzien van de beruchte belegering van die gemelde vesting, en het verdere droevige gevolg van haar overrompeling door de Fransen, wederom aan te knopen, zo zeg ik dan, dat, wanneer de Heere zich zo gunstig ten opzichte van de behoud van Bergen op Zoom, aan mijn gemoed had gelieven te verklaren, God nochtans een weinig na die tijd op welke mij die reeds verhaalde dingen waren voorgekomen, bij gelegenheid dat ik hopende begon te worden, of de Heere ook die plaats zou willen ontzetten; en ik derhalve in deze opzichte des Heeren goedertieren beloften aangaande derzelve behoud alzo moest opvatten, mij wederom voorkwam als een God, die wel barmhartig en genadig, maar ook heilig en rechtvaardig was en die de schuldigen geenszins onschuldig zou houden. Daarom, dat God Zich derhalve ook wreken zou aan die plaats en derzelve inwoners, die Hem voor het grootste gedeelte almede niet kenden noch vreesden, noch zich van hun zonden tot Hem niet wilden bekeren. Ja, ook zelfs in deze ure der verzoeking, die nu reeds over hen gekomen was, naar Hem nog niet wilden vragen, en daarom nu zou de Heere Zich wreken met een grote en gestrenge wraak.

Hoewel ik in en onder dit gezicht, dat mij bitter bedroefde, nog wel eens poogde de Heere tot medelijden over deze ongelukkige plaats en het daar binnen zijnde volk te bewegen of te verbidden, zo vond ik echter de toenadering tot God in deze opzichte zeer vast gesloten, en het kwam mij voor, dat God niet horen zou, al bad ik ook dag en nacht. Ja, dat ik mij, indien ik het bidden nogmaals wilde ondernemen, als een wederspannige tegen God zou aanstellen, en waarvoor ik zeer bang was. Derhalve bad ik vurig tot God, dat Hij mij een onderworpen hart geliefde te schenken, om in al Zijn doen en laten gelovig te kunnen berusten, en hoe het ook met de belegering van Bergen op Zoom zou aflopen, dat ik in alles God maar mocht prijzen en verheerlijken, en zeggen met hart en mond: *Hij is de Heer, Hij doe wat goed is in Zijn ogen.*

Terwijl ik nu, onder vele verwisseling van gestalten, de verdere tijd van die beruchte belegering passeerde, zo gebeurde het, op de 16^e September, zijnde een rustdag, des morgens voor de Godsdienst, dat hier iemand van mijn goede bekenden, schijnende

zeer ontsteld te zijn, in huis kwam, van welke ik verstond, dat de Fransen meester van Bergen op Zoom geworden waren, en die stad bij verrassing hadden ingenomen, en toen ook nog bezig waren met plunderen en doodslaan, dat zeer ellendig en deerniswaardig in zijn werk ging, voegende daar nog een en andere droevige omstandigheid bij.

Door deze schielijke en onverwachte tijding nu ontstelde ik zo geweldig, dat ik aanstonds voor vele inwendige beroeringen en twijfelmoedigheden open lag, het was, alsof mijn hoop en verwachting van de Heere ten goede voor die vesting begon te bezwijken, doordien het rampzalig ongeloof en mistrouwen aan Gods beloften mijn hart zo sterk kwam aan te vallen en te bestoken, dat ik in gevaar was van te denken: *hebben dan des Heeren toezeggingen een einde? heeft God vergeten genadig te zijn?* Maar de Heere, die mijn zwakheden kende en zag, bewaarde en verlost mij van die verzoeking, door mij tijdig dit woord met kracht op mijn hart te drukken: *Het is goed dat men hoop, en stille zij op het heil des Heeren*, Klaagl. 3 : 26.

Door deze woorden bracht de Heere mijn gemoed wederom tot bedaren en deed mij geloven, dat, al had Hij nu die stad volgens zijn bedreiging in der Fransen handen gegeven en bezoeking over de zonden van velen gedaan, ik nochtans met onderwerping aan de weg van Zijn gerichten, in stilheid en vertrouwen op de verlossing dier plaats mocht blijven hopen en verwachten, op grond van Gods beloften, waarin ik voorzeker niet beschaamd zou worden, want dat God op Zijn tijd zijn beloften alzo zeker zou vervullen, als Hij te dezer tijd Zijn bedreiging, voormaals over de vesting gedaan, kwam uit te voeren.

Ook deed Hij mij daarbij zien en bemerken, dat indien Hij Bergen op Zoom uit de handen der vijanden verlost had, Hij de Heere er in het minste niet door verheerlijkt zou zijn geworden, maar geweest zijn Zijne eer aan anderen gegeven te hebben, aangezien meest al het volk hier te lande het behoud van die plaats inzonderheid zouden toegeschreven hebben aan de gelukkige verheffing van zijn Hoogheid tot Stadhouder, alsmede aan het goed beleid en dapperheid van officieren en soldaten. Waardoor de Heere dan wederom grotelijks getergd en onteerd zou zijn geworden, alzo het volk van Nederland, enige weinigen die de Heere vreesden uitgezonderd, van niemand minder de redding of verlossing van deze vesting hopende of verwachtende waren, dan van God. Derhalve Hij zich genoodzaakt vond, al zulke wegen met ons te houden, alhoewel het Hem aan Zijn hart smartte en Hij het als met tegenzin deed, enig en alleen door onze zonden en onbekeerlijkheid daartoe genoodzaakt werd. Daarvan was dit woord, dat de Heere, als zich grotelijks over ons beklagende, een en andermaal op mijn hart drukte, een levendig bewijs: *Ach! dat Mijn volk naar Mij gehoord had, dat Neêrlands Israël in Mijn wegen gewandeld had, in korten tijd zou Ik haar vijanden gedempt hebben en Mijn hand gewend hebben tegen haar tegenpartijders*, Psalm 81 : 13 15.

Terwijl ik deze dingen alzo bezag en bemediteerde, betreurde en beweende ik ondertussen de akelige en verwarde staat van land en volk, waarover God mij, onwaardige, diep vernederde en verlegen maakte, wat er nog eindelijk van zo een reddeloos gestel aan alle kanten worden zoude. Maar in deze verlegenheid, die mij schielijk tot moedeloosheid zou gebracht hebben, kwam de Heere mij te hulp, doende mijn aandacht en opmerking vallen op die woorden, die ik zo-even aangehaald heb: *ach, dat Mijn volk naar Mij gehoord had*, enz.

Hieromtrent merkte ik op, dat God ons nog *Zijn volk* noemde, niettegenstaande wij het zo zwaar en schrikkelijk tegen Hem verdorven hadden, zodat wij van overlang al niet meer waardig geweest waren, Gods volk genaamd te worden, en nu noemde de Heere ons evenwel nog *Zijn volk* en erkende er ons voor, uit hoofde van zijn onbegrijpelijke

trouw en onveranderlijkheid. Waarin de Heere mij op die tijd zo bijzonderlijk geliefde in te leiden, dat ik mezelf verloor in een zeer eerbiedige verwondering over Gods heilige deugden en volmaaktheden, zodat ik van hoogachting voor de Drieëenige God moest uitroepen: *wie is een God gelijk de Heere? Ik ken er geen.*

Zo vergunde mij de Heere zijn Naam te loven en te prijzen en op zijn onveranderlijke en vaderlijke getrouwheid in Christus Jezus, ter behoud van dit land en volk, te pleiten en aan te dringen, roepende gedurig zolang de Heere tegenwoordig was, deemoedig uit: *Behoud, behoud Uw volk o Heere, want Uw liefde en trouw is groot.*

Door deze ontdekking van de Heere, werd mijn gemoed zodanig overreed van de rechtvaardige redenen, die Hem genoodzaakt hadden niet alleen om Bergen op Zoom over te geven, maar ook aldaar de Fransen, bij de overgave zo te laten huishouden, als wij gezien en gehoord hebben, dat ik de Heere daar over in mijn gemoed kon prijzen en verheerlijken. Bij die gelegenheid leerde ik wat van de praktijk van dit woord verstaan: *O God der wrake, o Heere God der wrake, verschijnt blinkende, Psalm 94:1.* Want de Heere God kwam mij voor als een God die strenge wrake geoefend had over Zijn wederpartijders en vijanden, en dat had Hij also moeten doen uit kracht van Zijn vlekkeloze heiligheid en rechtvaardigheid, die als heerlijke en aanbiddelijke deugden en volmaaktheden in God zo luisterrijk uitblonken, dat de Heere mij op die tijd voorkwam, als een *God der wrake*, zo blinkende in heiligheid en rechtvaardigheid, dat mijn ziel vol van heilige verwondering moest uitroepen: *O Heere, Heere, mochten de ellendige blinde en zorgeloze mensen van de wereld U in Christus Uw Zoon eens zo leren kennen als een God der Wrake. Och wat zouden zij U niet vrezen, eren en dienen! Maar nu o Heere! kennen zij U niet, zij weten niet wie en hoedanig een God Gij zijt en daarom kunnen zij U niet vrezen, noch voor Uw woord beven. Och mocht het dan eens Uw heilig welbehagen zijn U aan de arme mensen, inzonderheid aan Uw volk, door Uw Heilige Geest te openbaren en bekend te maken, opdat Uw grote en geduchte Naam meer en meer mocht geprezen en verheerlijkt worden; terwijl Gij o Heere! o volzalige Drieëenige God, alle lof, prijs, eer en heerlijkheid waardig zijt.*

Deze kennis nu van des Heeren wegen en handelingen met Bergen op Zoom is mij in het vervolg tot een bewaarmiddel tegen de murmureringen van mijn boos en verdorven vlees geweest, terwijl dat al gekant bleef staan tegen des Heeren soevereine daden en handelingen en die telkens betwisten en bedillen wilde, maar waar tegen de Heere Zijn heiligheid en rechtvaardigheid alzo krachtig en gepast deed gelden, dat het vernieuwde deel dat uit God geboren is, langs die weg door de genade des Heeren, zich zo manmoedig tegen het vlees verzette dat het daardoor verhinderd werd in deszelfs vijandige gekantheid tegen de Heere uit te breken.

Ondertussen gebeurde het dat ik verwittigd werd, dat de Fransen reeds begonnen waren om de muren der vestingwerken van Bergen op Zoom te ondermijnen, en dezelve dus gereed te maken om ze bij de eerste gelegenheid te doen springen en ons land van een zo voorname sterkte, die wij aan die kant zo nodig hadden, te beroven. Terwijl mij aan deze zaak bijzonder veel gelegen was zo nam ik daar een zo groot belang in, dat ik niet rusten kort voor dat de Heere mij verwaardigde, om deze gebeurtenissen in het verborgen voor de troon te brengen, en Hem vurig te smeken van aan Zijn beloften te willen gedenken, waarin Hij beloofd had, die stad en haar werken te zullen behouden, alsmede dat Hij mijn gebeden die ik door Zijn Geest zo menigmaal voor de behoud dier plaats naar de hemel had mogen opzenden, om deszelfs gebrekkigheid, maar die uit mij was, evenwel niet geliefde te verwerpen, maar dezelve insgelijks gedachtig te zijn. In welke biddende gestalte ik zeer ernstig bleef uitzien en aanhouden naar een genadige verhooring.

Zo geschiedde het op een zekere morgenstond, terwijl mijn hart zeer uitzierende en wachtende was op het heil des Heeren, dat de Heere Jezus mij voorkwam, mijn ogen als opende en ook mijn geloof versterkte, zodat ik op een zeer levendige en klare wijze te zien kreeg dat mijn gebeden en smekingen, welke ik door de genade des Heeren in de vorige dagen voor de behoud van Bergen op Zoom had mogen doen, bij de Heere nog in gedachtenis waren en als zo vele rekestten ten voordele van die vesting in de hemel bewaard werden, tegen welke de Fransen niets zouden vermogen, aangezien dezelve door een onwankelbare belofte van de Heere, als in het cement gelegd waren. Dus zag ik de vestingwerken van Bergen op Zoom zo wel verzekerd en bewaard, dat ik geloven kon, dat, al waren alle de duivels uit de hel bezig om die werken te ondermijnen, ten einde dezelve te laten springen, de Heere haar nochtans allen belachen en bespotten zou, haar oogmerken krachtadig tegengaan en volkomen verijdelen. Daar kon ik het op die tijd gerust en gelovig op laten aankomen, maar de Heere die mij dit geloof en vertrouwen op zijn toezeggingen door Zijn Heilige Geest geschonken had, moest mij ook in hetzelfde bewaren en staande houden, terwijl de vijand mij gedurig kwam bestoken en daardoor tot ongeloof en wantrouwen zocht te brengen.

Waaromtrent hij onder andere deze list gebruikte, namelijk, dat hij mij telkens zocht in te werpen alsof het een schrikkelijke hoogmoed en dwaze vermetelheid van mij was, van te durven denken, laat staan het daarvoor te willen houden, dat mijn onwaardige en ellendige gebeden voor het heilig oor en aangezicht des Heeren Zebaoth zouden gekomen zijn, en daar in de hemel van zo grote kracht en uitwerking zouden wezen, dat God om diens wil, als wonderen van bewaring zou doen, en dat ik mij nog daarenboven verstout had van te durven bidden, dat God, die de heiligheid zelf was, aan zulke onheilige gebeden zou willen gedenken; dat, o dat was een zaak, zeide de duivel, die de allerheiligste mensen niet zouden hebben durven ondernemen of uitvoeren, hoewel zij, voer hij voort, wel honderdmaal Godzaliger waren dan ik, zo hadden zij nochtans veel te kleine gedachten van hun smekingen en gebeden, dan dat zij er zulke grote dingen van verwacht zouden hebben. Derhalve was dit in mij niet anders dan een gruwelijke trotsheid en vermetelheid waaromtrent hij mij met zware oordelen en bezoeken van de Heere dreigde.

Dit wist hij soms zo listig en waarschijnlijk ter verschrikking en beroering van mijn ziel, die al aan de Heere zocht vast te houden, voor te stellen en aan te dringen, dat hij het mij eindelijk zo bang maakte dat ik zeer ernstig tot God riep en smeekte dat de Heere mij doorzoeken en ontdekken wilde, en indien ik niet uit vermetelheid, maar uit een heilig en gelovig vertrouwen alzo gehandeld had en zulks nog zocht te doen, dat de Heere mij dan uit Zijn woord geliefde bekend te maken, dat de heiligen overlang óók zo gedaan en zo gewerkt hadden, opdat ik mijn smader wat mocht te antwoorden hebben. Zo bracht mij de Heere met veel licht en kracht dit woord op mijn hart: *Mijn gebed werd gesteld als reukwerk voor Uw aangezicht, de opheffing mijner handen als het avondoffer*, Psalm 141 : 2.

Door deze woorden bevestigde de Heere zo levendig aan mijn gemoed, dat mijn werk niet alleen in waarheid was, maar dat ook de oude heiligen al over duizenden van jaren, door de werking des Geestes, op zulk een vrijmoedige maar nederige wijze hun gebeden en smekingen bij de Heere hadden voorgesteld en aangedrongen. Hetwelk dan ook een onuitsprekelijke gerustheid en vertrouwen in mijn ziel veroorzaakte en mij ook eensklaps van alle kwellingen en tentatiën des satans voor die tijd verlost. Ik zeg voor die tijd, omdat de duivel van zulk een bestaan is, dat, als hij ziet dat zijn leugens en listen, waarmee hij des Heeren kinderen onophoudelijk plaagt en bestrijdt, door de kracht die zij van boven ontvangen ontdekt en verijdeld worden, dat hij zich

dan wel verschuilt en voor die tijd van hun afhoudt, maar evenwel begeeft hij zich niet ver van hun af, maar houdt hun als het ware van nabij onder het oog, om toch bij de hand te zijn zodra zich maar de minste occasie tot verleiding opdoet. Hieromtrent is de satan zo naarstig en werkzaam, dat hij zichzelf nimmer rust geeft, maar altijd dag en nacht, bij manier van spreken, op de been is om aan het volk en de zaak des Heeren alle mogelijke afbreuk te doen. Want hij is zulk een schrikkelijke vijand van God, dat, al gaf hem de Heere al het volk dat thans op de aardbodem leeft in zijn macht om die naar zijn welgevallen te verleiden en te bederven, en de Heere behield van die ontelbare menigte van mensen maar zes uitverkorenen voor zich, dan zou hij deze weinige de Heere nog misgunnen en zij zouden hem, inzonderheid wanneer zij teder en Godzalig leefden, nog zulk een doorn in zijn oog zijn dat deze weinigen hem op die wijze meer ongenoegen en verdriet zouden veroorzaken, enkel omdat zij God vreesden, als al het genoegen dat die ontelbare hoop door hun slaafse onderwerping zijn helse heerschappij anders zouden kunnen toebrengen. Ja, één enige gelovige ziel kan die helse booswicht soms in de kracht des Heeren zulken spijt en verdriet aandoen, dat hij als razende en verwoed schijnt te worden, en als God het toeliet zo zou hij zulk een Christen wel op staande voet vernielen en van de aarde verdelgen. Om zijn helse boosheid zo te ontsteken en gaande te maken behoeft een Christen niet anders te doen als God door genade teder lief te hebben, te dienen en te verheerlijken en zich zo nabij de Heere te houden, dat als de duivel op haar aankomt om haar te kwellen en tot ongeloof te brengen over de zekerheid van haar aandeel aan Christus, en om een vreze in haar hart te brengen of ze niet nog wel bedrogen zou uitkomen, dat zij hem dan in en door de Heere manmoedig weerstaat en tot hem zegt: 'Wel vijand als ik dan al in de hel zou moeten komen, zo zou de Heere daar bij mij zijn, en dan wilde ik daar niet anders doen dan de luisterrijke heiligheid en rechtvaardigheid mijns Gods voor u en alle hellewichten loven, roemen, prijzen en verheerlijken, en dan zou de hel voor mij gene hel maar veeleer een hemel zijn, al moest ik zelf daar om mijn zonden lijden, zo wilde ik nochtans mijnen God niet vloeken noch lasteren, maar prijzen, groot maken en uitroepen: *Gij Heere God, zijt rechtvaardig en rein en wij verdienen deze straffe om onze ongerechtigheden.*'

O, als een Christen zo kan spreken en de satan zo moedig en gelovig als onder de ogen durft zien, zwelt hij als een pad van spijt en boosheid en het is voor hem als onverdraaglijk dat zulk een ziel de verheffing Gods zo in haar hart en in haar keel heeft. Daar hij God zo dodelijk haat dat hij niet lijden mag dat er een enige ziel naar God vraagt of omziet, veelmin dat zij zo luisterrijk God zou prijzen en verheerlijken

Nadat de Heere dan Bergen op Zoom, zoals reeds gemeld is, in Zzijn toorn also had overgegeven, hebben de Fransen in dat jaargetijde verder niets meer ondernomen of kunnen ondernemen, vanwege de zware inundatie waarmee de landen en plaatsen allerwege, waar zij iets zouden hebben kunnen uitvoeren, bezet waren, hetwelk zeker een droevig ongemak voor de arme landslieden daaromstreeks moet geweest zijn.

Daar de vijanden derhalve niets konden uitvoeren, zo begaf zich de Graaf VAN SAXEN, na op alles goede order gesteld te hebben, naar Frankrijk, waar men ten hove reeds naar zijn komst verlangde, teneinde met hem te overleggen, hoe men best de oorlog met voordeel zou kunnen voortzetten, zo indien men onderwijl voor Frankrijk geen genoegzaam voordelige vrede bedingen kon.

Daar ik zulke zaken tevoren voorzien had en dezelve mij zeer aangingen, geraakte ik zeer ijverig uitzijende bij de Heere en bad vurig, dat Hij mij geliefde te verwaardigen en bekwaam te maken om de raadsvergaderingen, die nu eerlang in Frankrijk tot nadeel van ons en onze bondgenoten stonden gehouden te worden, met mijn hart als

bij te wonen, alsmede, dat de Heere daar insgelijks wilde tegenwoordig zijn en alles zien en horen wat aldaar gedaan en gesproken zou worden. Hierin mocht ik onvermoeid blijven aanhouden, terwijl ik zag, dat het de Fransen maar te doen was om ons of geheel te overheersen, of indien dit anders alzo gemakkelijk nog niet gaan wilde, ons dan echter tot het aangaan van een zeer nadelige vrede te dwingen. Al welke dingen mij dan gedurig de noodzakelijkheid onder het oog brachten, om door genade de Heere als een waterstroom aan te lopen, teneinde het Hem behagen mocht de raadslagen onzer vijanden te verijdelen.

Zo gebeurde het op een zekere dag, waarop ik wist dat in Frankrijk een voorname en grote raadsvergadering stond gehouden te worden, dat God mij verwaardigde dat ik mij op een ootmoedige en nederige wijze in Jezus' Naam mocht afzonderen, en dat in zulk een gestalte, dat ik met mijn hart als het ware bij die raadsvergaderingen in Frankrijk als tegenwoordig was en daar niets deed als vurig bidden dat het de Heere mocht behagen Achitofels raadslagen te verijdelen en teniet te maken, tot eer en heerlijkheid van zijn groten en geduchte Naam en tot redding en verlossing van dit ellendig bedorven land en volk. Dit bad ik te ernstiger, doordien ik zo levendig geloven kon, dat God met zijn alwetendheid in Frankrijk bij die ellendige raadsheren tegenwoordig was alsof ik het met mijn ogen zag, zodat ze niet een woord konden spreken of God hoorde het. Ja, wat meer is, Hij wist ook alle haar verborgen overdenkingen des harten, zodat alles naakt en geopend was voor Zijn ogen. Hoe weinig dit ook van degenen, welke op die tijd die raadsvergaderingen kwamen uit te maken, denklijk is gedacht geworden, zo was het mij echter hier tot ondersteuning en bemoediging in het verrichten van de plicht des gebeds, waarin ik eindelijk alles aan God kon overgeven en toevertrouwen, zijnde in mijn gemoed volkomen overreed, dat onze hulp en verlossing enig en alleen van de Drie-enige God zou moeten komen, of dat het anders in korte tijd met ons gedaan zou zijn.

Terwijl ik nu met mijn hart in deze gestalte mocht blijven staan, gebeurde alhier een particuliere omstandigheid, welke ik, omdat God in het vervolg zich van deze bediende om mij in een tijd van zware verzoeken te ondersteunen, verhalen zal.

Het gebeurde dan, dat in de maanden van *October en November 1747*, dus kort na het overgaan van Bergen op Zoom, het continu sterk en *zwaar begon te regenen* zodat het water hier en daar zeer hoog begon te komen, hetwelk in natte en slappe winters in deze plaats doorgaans een grote ongelegenheid veroorzaakte, doordien haast alles overliep en het water soms op de wegen en in vele huizen kwam te staan, tot groot verdriet en ongemak van diegenen die alhier de laagste huizen en plaatsen bewoonden, waar dan nog bijkwam, dat het water niet weggemalen kon worden tenzij de Heere een oosten- of noordoostenwind liet waaien, die dan zo enige dagen achtereen doorwaaide hetwelk in regenachtige winters nochtans weinig gebeurd.

Met dit gedurig regenen nu kreeg ik in het verborgen werk voor de Heere, Hem vurig smekende dat het Hem behagen mocht, ons voor zware regens en hoog water te bewaren, maar indien het des Heeren heilige en soevereine wil zo niet mocht zijn, dat Hij mij dan een hart geliefde te schenken om stil en onderworpen in Zijn weg te berusten. Want mijn hart is een ding dat elk ogenblik genegen is om tegen de Heere en Zijn heilige wegen en gerichten te twisten en te murmureren, willende noch kunnende niet verdragen dat God Zijn oordelen op de wereld uitzond en oefende. Maar als de Heere zegeningen en goedertierenheden komt te schenken, o daar is mijn verdorven deel vrij wat beter mede tevreden, en zou dat altijd wel willen hebben en genieten, zonder zich in het minste te bekommeren hoe die zegeningen en weldaden veeltijds min of meer misbruikt en veronachtzaamd worden, alsmede hoe dezelve door toeval

van dat zondig misbruiken dikwijls oorzaken zijn van eens Christens zwaar verval en diepe en beklaglijke vervreemding van de Heere zijn God, waar men thans in deze akelige en geesteloze tijd vele en droevige voorbeelden van ziet.

Doch, hoewel ik nu in het verborgen des Heeren aangezicht ten goede voor deze plaats mocht zoeken ten aanzien van het hoge water, zo regende het alle dagen al voort. Ja, het werd eer erger dan beter, in zover dat het maar twee derde van een voet, beneden de straat ter zijde van onze keuken stond. Wanneer ik dit als bij toeval zag, overviel mij schielijk zulk een zware moedeloosheid, dat ik gedachten begon te maken om niet meer voor het ophouden van de regen te bidden. Daar het mij voorkwam dat de Heere het niet zou horen; daarbij dacht ik dat het een volstreckte onmogelijkheid zou zijn het water van de straat te houden, daar het hoe langer hoe sterker begon te regenen. Maar zodra als ik dit dacht kwam dit woord tot mij: *bij de mensen is dit onmogelijk, maar hij God zijn alle dingen mogelijk*, Matth. 19 : 26.

Toen deed de Heere mijn gemoed, dat zeer beroerd was, bedaren en ik kreeg te zien en te geloven, dat God zijn hand en bestuur in deze regen had, alsmede dat er geen druppel meer noch minder zou neervallen, als dat de Heere zou ordineren en toelaten.

Ook bracht de Heere mij onder het oog hoe dat ik door mijn diepe blindheid en ellendig ongelooft, alle deze dingen en zaken, rakende des Heeren soevereine regering en besturing omtrent de schepselen en gebeurtenissen van deze wereld, op verre na zo niet kwam op te merken en gade te slaan gelijk het wel behoorde, teneinde God de Heere over alles geprezen en in alles erkend en verheerlijkt werd.

Hierover vernederde mij de Heere en verwaardigde mij om in de Heere Jezus verzoening te zoeken en te vinden. In wiens Naam ik wederom een vrijmoedige toenadering kreeg tot God mijn Vader, Hem kinderlijk en deemoedig smekende om ons toch genadig, om Zijns Naams eer, voor hoog water te willen bewaren. Waarop de Heere de Jehovah mij dan ook aan mijn gemoed verzekerde door zijn Geest, dat Hij tot het water niet zou zeggen: *overstroomt of loopt over de straat*, maar dat het beneden dezelve zou moeten blijven. Deze toezegging des Heeren geloofde ik op die tijd zo vast en ruim, dat, hoewel het bijna stortregende, ik het echter stil en gerust op Hem kon laten aankomen, van welke ik volkomen geloofde dat niet liegen kon en in wiens mond ik nooit enig bedrog of list gevonden had.

Na deze ontmoeting met de Heere, regende het nochtans de tijd van drie dagen en nachten bijna zonder ophouden, waaromtrent ik door de satan en mijn eigen vlees zeer gekweld en gezocht werd, doordien deze twee gezwoeren vijanden van alle ware rust, vrede en vergenoegen in God, niet wilden aflaten van mij gedurig voor te houden dat ik mij bedriegen zou wanneer ik wilde blijven geloven en verwachten dat het water beneden de straat zou moeten blijven, en dat het maar een simpele inbeelding was het daarvoor te willen houden dat de Heere mij zulks zou beloofd hebben. Want, zo dit een toezegging van de Heere was, de regen dan immers zou ophouden, waar nochtans niet de minste apparentie toe was, terwijl het water ondertussen alreeds zo hoog gekomen was dat hetzelfde noodzakelijk, en dat wel binnen weinige uren, niet alleen over de straat zou lopen maar zelfs ook in huis zou komen. Dit drong hij zo sterk op mij dat mijn lichaam beefde van ontsteltenis en benauwdheid.

Maar hoe meer hij mij kwelde hoe meer ik tot God riep en op Hem en Zijn getrouwheid zocht te hopen. Ondertussen kreeg ik een sterke aandrang op mijn geest om eens buiten 's huis te gaan en te zien hoe het met de hoogte van het water geschapen stond, hetwelk ik om de zwakheid van mijn geloof niet durfde ondernemen, voor en alear ik mij in het verborgen voor de Heere had mogen afzonderen en Hem deemoedig gesmeekt had, dat, als deze aandrang, om naar het hoge water te gaan zien, uit Hem was, Hij de Heere mij dan geleiden, bewaren en ondersteunen wilde, want dat

in mij geen kracht was om de verzoeken des satans en mijn verdorven vlees te weerstaan. Waarop de Heere zoveel vertrouwen in mijn hart werkte dat ik het wagen durfde om in Zijn Naam en kracht naar buiten te gaan, waar ik de juiste hoogte van het water kon zien. En daar ter plaatse komende, onder een gedurig opzien tot de Heere, zo zag ik dat het water nog maar een grote duim breed beneden de straat stond daar het niet over moest lopen, indien de Heere tot mijn ziel gesproken had. Op dit gezicht viel de vijand zo geweldig op mij aan, door mij zeer sterk tot ongelooft te verzoeken, dat hij mij zeker zou overweldigd hebben indien de Heere Jezus mij niet genadig bewaard en geholpen had, door zich aan mijn ziel te vertegenwoordigen en mij dit woord, daar een verborgen kracht van uitging, op mijn hart te drukken: *Geloof alleen, en gij zult de heerlijkheid Gods zien*, Markus 5 : 36. Toen liet de duivel van mij af en ik zag daarop met alle oplettenheid toe wat de Heere zou gelieven te doen of te gebieden.

En zie, de regen begon aanstonds zo te verminderen en binnen een klein uur geheel en al op te houden, waarop het schielijk licht en helder weer begon te worden, de wind keerde zich naar het oosten en begon van die kant wakker door te waaien, dat zo al enige dagen achtereen continueerde, waarop onze poldermolens aan het malen gingen en ons binnen weinige dagen van het meeste water verlost.

Terwijl ik al deze dingen met de uiterste nauwkeurigheid opmerkte en gade sloeg, ontdekte ik daarin zulke wonderen en aanbiddelijke wegen en werkingen van de Heere, waarin Zijn getrouwheid en waarheid mij zo groot en heerlijk voorkwamen dat mijn hart zich niet genoeg over God kon verwonderen, noch Hem naar waarde loven, prijzen en verheerlijken, zodat ik der woorden vol zijnde eindelijk moest uitroepen: *Heere mijn God, uw deugden en volmaaktheden kunnen nooit genoeg gezien, geroemd en geprezen worden, ja, al had ik duizend, duizend tongen, nog was ik niet bekwaam om eens volkomen te danken Uw Naam.*

Terwijl mijn hart zich zo in de Heere verlustigde, verfoeide ik mijzelf over de oneer en belediging, die ik zo menigmaal door mijn droevige en zo zeer nabij liggende ongelovigheid, de heilige Naam des Heeren had aangedaan, hetgeen mij nu zo innerlijk en oprecht leed was, dat ik als wegs smolt in een kinderlijk berouw en veroordelen van mijzelf. Want nu zag ik levendig en klaar dat God niet alleen getrouw en waarachtig was, maar wat nog meer in God uitblonk was dit, namelijk: Hij was de waarheid en getrouwheid Zelf, en dat was onder vele andere deugden en volmaaktheden waaruit de Heere bestaat, ook Zijn aard en natuur. Zodat het niet anders kon zijn, of dat wat de Heere eens beloofd heeft, Hij dat altijd onveranderlijk op Zijn tijd zal volbrengen of uitvoeren, en dit vloeit zo uit de eigen aard en natuur van de Heere. Zodat dit woord wel degelijk en ten overvloede waarachtig is: *Die de Naam des Heeren kennen, zullen op Hem vertrouwen.*

Maar bij deze occasie of gelegenheid kan ik niet voorbijgaan, om met weinige regelen eens op te merken hoe zware post of werk het voor een Christen is, door toeval van de zwakheid zijns geloofs, wanneer de Heere aan zijn ziel iets beloofd heeft en de dingen of zaken daar de belofte over gegaan is nemen een koers of loop die het contrarie van het beloofde schijnt te zullen uitwerken, dan nochtans onder zware bestrijdingen des satans en van het boze vlees, in een levendig en werkzaam geloof aan de getrouwheid en waarheid van de Heere onwankelbaar vast te houden, en het daar maar gerust op laten aankomen. O, tot zulk een werk behoort niets minder dan dat zo een ziel ogenblik in de kracht des Heeren door het geloof bewaard wordt, en zo een oog blijft houden op de onveranderlijke getrouwheid, waarheid en almachtigheid van de Heere, want dan is God haar een Zon en Schild waarop alle de vurige pijlen des satans afstuiten en stomp worden, en haar noch kwetsen noch schaden kunnen. Al probeerde

het de duivel dan ook nog schoon met zeven andere geesten bozer en goddelozer dan hij zelf is, zo zou nochtans die arme ziel nog soms als in triomf aan de Heere vasthouden, en alles gerust op Hem laten aankomen en roepen tegen duivel en vlees met hart en mond juichende uit: *ik vertrouw op God met mijn hart.*

En toch, als het de Heere om wijze en heilige redenen niet behaagt het geloof van Zijn kinderen te ondersteunen en te doen werken, in afhangende van Hem omtrent hetgeen Hij hun beloofd of toegezegd heeft, maar de Heere onttrekt zich maar een ogenblik en laat haar eens aan haar zelf, o! dan is terstond haar sterkte geweken, en zij liggen open om op de eersten vijandelijke aanval de moed te laten zinken, en zich door twijfelmoedigheid en ongelovigheid zwaarlijk tegen de Heere te bezondigen. Terwijl zij hier tegen sterk vrezen, zuchten en zoeken te strijden en in de grond aan de beloofde zaken, dan eens meer, dan eens minder, nadat de kracht der bestrijdingen sterker of flauwer op hun afkomt, blijven vasthouden, en dat niet geheel los kunnen laten, maar pogende veeleer met dat weinige geloof staande te blijven. Ja, door te breken, zo is dit voor hun een allerzwaarst en moeilijk werk in zulk een geval als ik al reeds gemeld heb, en de ziel zou het op die wijze tegen die zware bestrijding niet lang uithouden indien de Heere haar niet op een krachtdadige wijze met Zijn genade en geest wederom voorkwam, ondersteunde en opbeurde.

Dat ondervond mijn ziel in deze gebeurtenis op een klare en overtuigende wijze, en heeft het ook voor deze menigmaal levendig ondervonden, alsmede hoe onuitsprekelijk goedertieren en menslievend de Heere Jezus is dat Hij zulk een ontferming en medelijden oefent met onze zondige zwakheden en gebreken. Want immers wat behoefde de Heere meer te doen als ons de dingen te beloven, aangezien Hij altijd zo getrouw in het volbrengen is, dat wij op Zijn enkel woord gehouden. Ja, verplicht zijn te geloven, en doen wij het niet, de onrust en de kwelling die wij uit die hoofde over ons zelf halen, komt ons rechtvaardig over, en daar kon de Heere ons gedurende ons leven in laten blijven. Maar nee, Hij weet wat maaxsel wij zijn, een zeer broos en ellendig aarden vaatje, daar het een eeuwige onmogelijkheid voor zijn en blijven zal een enige van des Heeren beloften met het hart te geloven en daarop te vertrouwen, tenzij de Heere Jezus zelf door Zijn Geest dat geloof niet alleen in het hart werkt maar ons nog daarenboven in de dadelijke oefening of praktijk ervan genadig beware en ondersteune, want anders ondervinden wij maar al te veel *dat de uitgestelde hoop het hart krenkt*, Spr. 13 : 12.

Nadat mij de Heere nu verwaardigd had om alzo ter verlossing en bevrijding van het hoge water werkzaam te mogen zijn, zoals ik hier gemeld heb, kwam mij al aanstonds ***de toestand van het land*** al wederom onder het oog en op mijn hart, en de Heere deed mij hetzelfde als het ware eens met aandacht overzien, dat is, ik merkte nauwkeurig op wat wij reeds kwijt waren en verloren hadden. En dat verlies kwam mij zo considerabel en aanmerkelijk voor, in vergelijking van de weinige en min verweerbare sterkten die wij nog machtig waren, dat ik daaruit klaar begreep en opmaakte, dat ons land niet vele plagen of stoten, door het geweld der vijanden meer zou kunnen uitstaan, of hetzelfde zou al haastelijk bukken of buigen moeten onder de macht en heerschappij van een vreemd en afgodisch vorst. Daarbij hoorde en vernam ik van alle zijden, hoe druk de vijanden van alle kanten bezig waren om alles in gereedheid te brengen, ten einde ons vroeg in de voortijd maar weer met een ontzaggelijk leger op het lijf te vallen.

In welk geval de Heere mij deed zien, dat het voor hun alzo gemakkelijk zou zijn ons ganse land in te nemen en te overweldigen, als het hoge water onze straat ingenomen en overstroomd zou hebben, indien de Heere het niet goedig en nog even tijdig had

gelieven te verhinderen. Derhalve kwam mij het land alleszins levendig voor als een land en volk dat reeds op de oever van zijn ondergang scheen gekomen te zijn, zonder dat er buiten de Heere nog ergens enige wezenlijke rede en genoegzame hulp tot deszelfs redding en behoud scheen op te dagen. Het is waar, daar werd van onze kant wel mede-gearbeid om de vijanden te keer te gaan en in hun overwinningen te stuiten, maar dit ging zo traag en langzaam, ten aanzien van de dringender nood van het land, dat het mij telkens tot een innige smart was.

Terwijl ik in het doorbladeren van Nederlands vroegere en latere historiën meermalen had opgemerkt, dat het wel meer gebeurd was dat in tijden van oorlog, de dingen of zaken die tot 's lands redding en behoud ten uiterste noodzakelijk waren, zo droevig langzaam in gereedheid gebracht werden dat de vijanden soms al ver gevorderd, Ja, diep in het land gedrongen waren, eer en alvorens men hier te lande met de vereisten tegenstand klaar was, zo mocht ik een waar belang stellen in deze smartelijke zaak, en dat zette mij aan en wekte mijn nieuwsgierigheid op om zoveel in mijn vermogen was, naar de oorsprong van dit kwaad te zoeken en waar hetzelfde wel meest door veroorzaakt werd. Waarvan ik bij vlijtig onderzoek al verscheiden redenen ontdekte, van welke ik alleen hier diegene, welke mijns oordeels wel de allervoornaamste mag gerekend worden, zal melden.

Namelijk, dat men doorgaans hier te lande in een tijd van vrede, niet alleen te weinig troepen op de been had, maar ook nog daarbij het ganse militaire wezen weinig ter hart neemt, waardoor het dan gebeurt dat alles deze aangaande, soms in een zeer diep en reddeloos verval komt, waaruit dan ontstaat, dat, ingeval van een opgekomen oorlog het onze republiek bijna aan alles ontbreekt wat in zulk een zaak vereist wordt, om de vijand moedig af te wachten, of ook wel indien het nodig is buiten de provinciën tegen te trekken. Inzonderheid ontbreekt het ons aan brave en welgeoefende krijgslieden, door die het getal dat men hier doorgaans in tijd van vrede op de been houdt, op verre na nog niet genoeg is om onze grenssteden in tijd van oorlog behoorlijk te bezetten, veel minder het ganse land te dekken, hetwelk dan veroorzaakt dat wij in geval van oorlog, bijzonder met Frankrijk, door onnoemelijke kosten en met veel gesukkel en getalm, ons genoodzaakt zien om onze hulp van elders te doen komen en dat soms wel van zeer verre, gelijk wij daar in de gepasseerde oorlog een vers en klaar bewijs van hebben, in het verdrag of alliantie van onze staat, benevens de Engelse met de Russische Keizerin, ter overneming van 6 á 37.000 mannen om het land te redden, en ware het mogelijk, voor deszelfs gehelen ondergang te helpen bewaren, alle welke moeilijkheden ons zo lichtelijk niet zouden overkomen, indien wij hier te lande beter van krijgsvolk voorzien waren als het tot heden toe geweest is.

Doch, terwijl ik om de draad van het verhaal niet gedurig af te breken, tot hiertoe van *de optocht der Russen naar dit land*, en hoe ik daaromtrent gestaan heb, nog niets heb kunnen verhalen, zo komt het mij nu hier het allergepaste voor, terwijl ik nu zo even harer gedachtig geweest ben. Derhalve zal ik dan vermelden dat de geruchten van een ***onderhandeling tussen de Russische Keizerin, Engeland en onzen Staat***, tot het overdoen van een goed getal troepen, zo vele Jaren door het land gegaan zijn zonder dat er echter iets zakelijks op kwam te volgen, dat het mij bijzonder verveelde en ik niet wel verdragen kon dat er iemand enige de minste verwachting meer van koesterde of enig geloof aan die geruchten sloeg, terwijl ik voor mijzelf poogde nooit meer om die zaak te denken, veel minder om een goed gevolg van dezelve te willen verwachten, aangezien ik onderstelde dat Frankrijk wel zijn uiterste best zou doen, om, was het mogelijk te verhinderen dat deze bovengemelde onderhandeling nimmer tot stand gebracht werd, om reden dat het Hof daar al te veel belang in had om

hieromtrent als met de handen in de schoot te zitten en dat werk zo maar met onverschillige ogen aan te zien en gerust zijn gang te laten gaan.

Doch, hoezeer ik poogde en werkte om deze zaak uit mijn hart en gedachten te verbannen, het was mij volstrekt onmogelijk, terwijl dezelve mij bij- en, hoe meer haar vervulling nabij kwam, als op zijde bleef, zodat ik eindelijk begon te denken of hier voor mij ook enige aanwijzing of beduidenis in mocht opgesloten liggen, daar de Heere mij wat uit leren wilde.

Maar terwijl ik op mijn hart niet mocht vertrouwen, zo vreesde ik of ik niet wel heimelijk buiten de Heere met deze zaken zocht weg te lopen, om van deszelfs goeden uitslag de redding of verlossing van het land te verwachten en dus vlees tot Zijn arm te stellen. Terwijl ik hieromtrent duister gehouden werd en derhalve niet wel kon onderscheiden om wat redenen mij deze zaak zo bijbleef, mocht ik eindelijk met dezelve in het verborgen werkzaam worden, de Heere gedurig smekende dat het Hem behagen mocht mij te ontdekken waarom mij telkens de geruchten van een onderhandeling van die natuur, zoals ik alreeds gemeld heb, tevoren kwamen, biddende daarbij dat de Heere die gedachten wilde wegnemen, opdat ik toch geen kwaad gebruik van dezelve mocht maken.

Integendeel, de Heere deed mij zien en geloven, dat er waarlijk aan het Russische Hof onderhandelingen op het tapijt waren ter overneming van een goed getal troepen, alsmede hoe het mijn en aller ware Christenen plicht was, deze onderhandeling door vurige gebeden te ondersteunen en te bevorderen, opdat het akkoord in des Heeren gunst en tot heil van de lande mocht getroffen en gesloten worden, want dat God anders almede in deze voornemens en raadslagen zou blazen en dezelve alle zou kunnen verijdelen en voor ons onnut maken. Dit gezicht bleef mij zo continu bij, dat het mij ten volle overtuigde van de noodzakelijkheid om de Heere in deze ernstig te zoeken, waartoe de Heere mijn hart dan ook krachtdadig overboog en bewerkte waardoor ik dan een bewustheid aan mijn gemoed kreeg, dat God deze zaak eindelijk zou doen gelukken, en alles, alles dat van een andere kant werd aangewend om die beruchte onderhandeling te dwarsbomen, volkomen verijdelen zou, waarmee ik bijzonder blijde was.

Ook zo trok ik mij te dezer tijd de verwarde toestand van het **Zweedse land**, met allen ernst en ware belangneming aan, terwijl ik zag en bespeurde dat in dat rijk almede een krachtig geweld en gewoel veroorzaakt werd door dezulken, die reeds het beste gedeelte der wereld in een jammerlijk moordtoneel veranderd hadden, om, ware het mogelijk, de Zweden in dit gruwzame spel met de Russische Keizerin ook aan de dans te helpen.

Over alle welke dingen ik het aangezicht des Heeren zou vurig mocht zoeken, dat, al was Zweden mijn eigen Vaderland geweest, zo zou ik toch niet hartelijker en inniger mij met deze zaken hebben kunnen bemoeien. Want ik vreesde zeer, dat, als Zweden met Rusland op een lichtvaardige wijze, zoals het mij toescheen, in oorlog kwam, de Heere hetzelfde aan haar zijde niet zou zegenen of voorspoedig doen wezen. Daarbij oordeelde ik het van groot belang, niet alleen voor de Zweden maar ook voor de Denen, om met de Russen in goede vrede en verstandhouding te leven en door onderlinge verbintenissen elkander de balans en macht van Europa, die reeds al veel te sterk aan de Bourbonse zijde begon over te hellen, zoveel in hun vermogen is nog in het evenwicht te helpen houden en bewaren, waaromtrent ik dan zeer uitzierende mocht zijn dat de Heere beide de partijen, indien er Zijn Naam door verheerlijkt kon worden, geliefde te bewaren van tegen elkander in een wrede oorlog uit te breken, hetwelk de Heere aan hun lieden tot hier toe verhinderd heeft, en zo ik hoop, nog verder

verhinderen zal.

Maar om nu nog een woord van de Russen te melden, voor zoveel de zaken ons betroffen, zo mocht ik daaromtrent van dag tot dag, hoe langer hoe klaarder zien en geloven, dat het zeker des Heeren weg zou worden zich ter onzer hulpe van deze volkeren te bedienen, en daaromtrent ben ik ook geenszins bedrogen geworden, aangezien de Heere die langdurende onderhandeling eindelijk zo heeft gelieven te besturen dat alle de daarin belanghebbende partijen het in alles eens zijn geworden. Wanneer nu verder al hetgeen dat daaromtrent nog te doen en te verrichten was, gelukkig ten einde was gebracht, zo hebben al aanstonds deze overgenomen manschappen, ten getale van tussen de zes á zeven en dertig duizend, (37.000) de mars naar deze landen aangenomen, zijnde dit geschied in het begin van het **Jaar 1748**.

Omtrent welke optocht ik wederom twee dingen onder mijn oog en op mijn hart kreeg, waaromtrent ik des Heeren hulp wederom nodig had.

(1) Het eerste van deze twee dingen had zijn betrekking op de doormars der Russen, door de rijken en staten van de andere mogendheden, waaromtrent ik vreesde dat zij enige zwarigheden zouden ontmoeten, of ten minste dat zekere woel- of wargeesten, die vanwege een heerszuchtig Hof aan alle hoven en staten van Europa gezonden worden, om nauwkeurig acht te geven waar en bij wie enige goede maatregelen genomen worden, om het evenwicht van Europa in balans te houden en zulke heilzame dingen met al hun aanhang en vermogen tegen te gaan en te verijdelen, zeker trachten zouden om tegen deze doormars alle hinderpalen in de weg te werken, zoveel hun enigszins doenlijk was, om, al konden zij de doormars zelf niet verhinderen, nochtans maar te werken en te woelen om dezelve hier en daar op te houden en te belemmeren, ten einde teweeg te brengen dat dit vreemde volk voor de redding en behoud van het land van weinig of geen nut kon zijn. Derhalve kwam het mij ten uiterste noodzakelijk voor de Heere ook in deze weg te kennen en Hem deemoedig te smeken, dat Hij deze mannen, die Hij nu tot onzer hulpe had doen optrekken de nodigen doortocht, overal waar zij door moesten passeren, geliefde te bezorgen, door de harten der Vorsten tot een gunstige toestemming te neigen of over te buigen, alsmede om al hetgene dat door de vijandelijke partij tot stuiting en belemmering van deze doormars mocht opgeworpen of berokkend worden, door zijn Goddelijke kracht te verijdelen en uit de weg te ruimen, en omtrent welke dingen ik in het verborgen zeer mocht aanhouden en uitziende zijn.

(2) Aangaande nu de tweede zaak waarmee ik veel te doen kreeg, dezelve betrof zo wel mij in het particulier als al het volk hier te lande in het generaal, en bestond hierin, dat ik in mijzelf een hart vond dat gedurig haar vertrouwen buiten de Heere, op deze nu in aantocht zijnde manschappen wilde stellen, en hieromtrent vreesde ik daarbij, dat vele inwoners van Nederland zich grotelijks tegen God zouden bezondigen, en deze zonde dus wellicht weer een middel mocht worden waardoor de Heere vergramd wordende, deze middelen, die Hij onder anderen bijzonder tot onze redding scheen geschikt te hebben, wederom als uit zijn hand te werpen en vruchteloos te maken. Terwijl mij dit ten hoogste aanging maakte mij de Heere bijzonder waakzaam en oplettend over deze plaag van mijn eigen hart, waaromtrent ik gedurig wederhoudende kracht en genade des Geestes nodig had. Ook zo waakte ik soms in de gebeden tot de Drie-enige God, omdat Hij toch niet om de zonden der blinde menigte hier te lande mocht resolveren, al de aangewende middelen ter onzer redding weg te werpen, en ons en het ganse land maar in zijn grimmigheid en rechtvaardigen toorn in de handen der vijanden over te geven, zoals wij sedert lang verdiend en waardig

geweest waren.

Wanneer nu verder dit bovengemelde volk op reis was, mocht ik nu en dan als het ware met mijn hart eens bij hun komen en God voor hen smeken dat Hij hun geleiden, bezorgen en bewaren wilde, alsmede dat God haar gelukkiglijk wilde doen komen ter plaatse, daar Hij hun gebruiken wilde. Hieromtrent werd ik verwaardigd in het verborgen des Heeren aangezicht te zoeken, of namelijk deze troepen ergens in Frankrijk zouden vallen of inrukken, dan of dezelve hier te lande zouden aankomen. Maar het kwam mij voor dat dit gestelde geen van beiden des Heeren weg zou zijn, en wat wel eigenlijk des Heeren oogmerk in deze mocht wezen, daar geliefde mij God geen inzien in te geven. Derhalve bleef ik daaromtrent duister, evenwel mocht ik vast geloven dat God haar tot redding dezer landen zou gebruiken, en dit was mij op die tijd genoeg, wordende verwaardigd om blindelings en onderworpen in des Heeren soeverein bestel te berusten, en kunnende de Heere, zonder de minste begeerte om te mogen weten hoe het gaan zou, al zijn welbehagen laten doen.

Het is vervolgens bij de uitkomst gebleken dat de mars der Russen naar deze landen niet tevergeefs is geweest, want, hoewel dezelve wederom terug hebben moeten trekken wanneer zij omtrent halverwege genaderd waren, heeft nochtans deze hun optocht aan Frankrijk veel werk gegeven, en dat Hof wat handelbaarder gemaakt om wat williger het oor te lenen aan de vrede-voorslagen die door de Bondgenoten te dezer tijd aan hetzelfde gedaan werden, schoon ik daarbij niet ontkennen wil dat deze handelbaarheid der Fransen, ten aanzien van het maken ener vrede, ook ten dele veroorzaakt is door het groot gebrek aan granen en vele andere ellenden, waar de onderdanen van Frankrijk door de langdurigheid en algemeenheid van deze oorlog, mede gedrukt werden, niettegenstaande al de roemruchtige maar onrechtvaardige voorspoed van hun wapenen en oorlogsbedrijven.

Ik voeg hier nog bij, dat de voorslagen van de vrede zelf, nu ook beter naar de smaak van Frankrijk ingericht en opgesteld waren, doordien de Koning van Engeland kwam te resolveren, zich te laten gezeggen om **Kaap Bretton** aan de Fransen terug over te geven, zonder welke overgave zij van te voren menigmaal betuigd hadden van geen vrede te zullen aangaan. Maar dat niettegenstaande de optocht der Russen hun een doorn in het oog was is onder andere hieruit gebleken, namelijk uit de ernstige verzoeken die zij aan de oorlogende tegenpartijen telkens lieten doen, om die gemelde troepen niet verder voort te laten trekken maar halt te doen houden; hetwelk hun dan almede geaccordeerd en ingewilligd is. Want de Heere had nu reeds Zijn oogmerk met derzelver optocht ten meesten dele bereikt, en derhalve was het niet nodig dat zij verder avanceerden. Wel is waar dat dit Russische krijgsvolk, Engeland en Holland anders ook onbedenkelijke geldsommen zou komen te kosten, edoch, dit verlies of deze schade moeten wij geduldig en lijdzaam zoeken te dragen.

Onder andere beweegmiddelen om dit heilzame oogmerk te bereiken, zou ook kunnen dienen, dat wij ons zelf veel zochten voor te stellen, hoe het immers veel beter en dragelijker voor ons is dat wij deze menigvuldige gelden verliezen, dan dat wij het ganse land en alles, alles daarbij verloren hadden.

Ten andere, zou ware het grotelijks te wensen dat dit geval van de overneming der Russen in onzen dienst of soldij, zoals die zaak in haar gans beslag gelegen heeft, benevens de moeilijkheden die daaraan verknocht zijn geweest, een middel mocht worden om onze hedendaagse regenten, en bijzonder zijn Doorluchtige Hoogheid de Heere Prins Erfstadhouder levendig te overtuigen van de grote noodzakelijkheid, om in tijd van vrede meer troepen op de been te houden dan tot hiertoe geschied is, en dezelve door bekwame subjecten in alle militaire zaken en vereisten wel te laten

onderwijzen en tot de krijgsdienst bekwaam te maken, opdat, wanneer de Heere ons in het vervolg wederom met de plaag van de oorlog wilde bezoeken, dat nochtans ernstig af te bidden is, wij ons evenwel in zulk een geval dan niet wederom genoodzaakt mochten zien, van met zo zware moeite en kosten onze hulp van elders te doen komen, maar dezelve, menselijker wijze gesproken, in ons eigen land bij de hand hebben.

Maar hiertegen zullen zeker de meeste van onze Nederlandse inwoners onder andere in te brengen hebben, dat het op de been houden van een goed getal militie in een tijd van vrede, maar overtollige kosten voor het land en voor de burger zijn, terwijl men dan genoodzaakt is een grote partij lediggangers, en die het land geen voordeel toebrengen, te onderhouden en aan de kost te helpen, en dat daarenboven 's lands schatkist zodanig uitgeput is dat het genoegzaam onmogelijk is, vele troepen op de been te houden.

Maar op alle deze zwaarigheden zou men kunnen antwoorden, dat, om in de eerste zaak of tegenwerping zo veel doenlijk te voorzien, zo zou men diegenen die onder de soldaten of ruitery een ambacht geleerd hadden, op halve soldij of iets meerder kunnen stellen, en haar daarbij permissie geven om naar gelegenheid uit te zien om hun ambacht zo goed zij konden te oefenen, mits dat zij zich echter op de gezette dagen of uren bij de ingestelde krijgsexercitiën, zonder mankeren, lieten vinden. Hoewel ik anders ook niet onbewust ben, dat deze voorslag aan de kant der gilden van allerlei ambachten, vele zwaarigheden zouden ontmoeten. Degene nu daarentegen, welke geen ambacht of beroep verstonden, zou men op heel soldij gesteld hebben en overal daar het nodig was, aan 's lands dijken en werken kunnen laten arbeiden, een ieder naar zijn kracht en bekwaamheden, en ik houd mij verzekerd, dat, wanneer men bij mogelijkheid dit omtrent de troepen alzo in het werk wilde stellen, dezelve voor de lande gans niet tot schade, maar eerder zeer nuttig en profijtelijk zouden zijn.

Wat nu de tweede tegenwerping aanbelangt, namelijk *de slechten staat van 's lands schatkist en financiën*, daarin zou men ook al kunnen voorzien; vooreerst: door het afschaffen van een partij overtollige en onnutte lasten en bedieningen; ten tweede door het verkopen van de ambten tot profijt van het land, alsmede door het besnoeien en beteugelen van een partij kostbare en dartele verteringen die maar op pracht en overdaad uitloopen, en dan ten laatste door een goede en geregelde huishouding, zoveel doenlijk is, in te voeren, omtrent alle de dingen of zaken die tot 's lands heil en welvaren moeten behartigd, geregeerd en bestuurd worden.

Ziet, dit zijn zo al de voornaamste wegen, die men onder de zegen des Heeren zou kunnen inslaan, om onze vervallen zaken weer wat op de been te helpen of te herstellen en onze verloren achting bij onze naburen, zo vrienden als vijanden, enigermate wederom op te richten, en in alle voorkomende gelegenheden, meer of minder te doen gelden, dat evenwel niet licht gelukken zal tenzij dan dat wij ons naar de mens gesproken, door het op de been houden van een goed getal wel geoefende krijgsknechten, zoveel ons doenlijk is, ontzaggelijk en gevreesd doen maken. Zo er ooit een tijd geweest is waarin onze republiek deze krachtige voorzorg ten hoogste nodig gehad heeft, zo is het in deze tegenwoordige tijd die wij thans beleven, in welken wij dat sedert enige jaren zo machtig geworden Frankrijk zo gans dicht al aan onze zijde gekregen hebben, dat hetzelfde zeer gemakkelijk bij de eerste voorkomende gelegenheid, met een sterk leger, waar men in dat land altijd rijkelijk van voorzien is, over een partij half geruïneerde grenssteden heen marcherende, ons lichtelijk in ons eigen land wederom een onaangenaam bezoek zou kunnen geven, indien wij niet wel daartegen gewapend en op onze hoede zijn willen, dat al wederom zonder het op de been houden van een goede hoop militie niet geschieden kan.

Hoewel het anders wel waar is, dat de vrede en vriendschap van de Pruisen en Engelsen onze naburen, benevens de goede en gewichtige alliantie of verbintenis tussen onze Staat en enige der Zwitserse cantons, om, in geval van oorlog elkander te helpen of zoveel troepen over te doen, van veel nut en noodzakelijkheid voor ons Gemenebest is, zo kan nochtans de schielijker inval van een machtige vijand, alle deze anderszins zo heilzame middelen, in weinig tijd gans onnut en vruchteloos maken, zo door de passen overal te bezetten waar langs deze troepen zouden moeten passeren, als wel inzonderheid doordien doorgaans zeer veel tijd voorbijloopt eer alles in gereedheid kan gebracht worden, wat tot het optrekken en marcheren van een leger al vereist wordt, en behoort in acht genomen te worden.

Maar om eens wederom tot mijn vorig verhaal te komen, aangaande *de bedroefden toestand waar ik het land in de maand December des Jaars 1747* in mocht beschouwen, zo ten aanzien van ons smartelijk verlies en de overmacht der vijanden, als wel inzonderheid omdat ik onder al deze oordelen bijna niemand ontmoette die dezelve recht ter hart zocht te nemen, of zijn zondige wegen zocht te verlaten, terwijl ik voor mij zelf ook zo diep ellendig was dat ik moest uitroepen, dat, *als de Heere met mij in het gerichte wilde gaan, ik niet een van duizend zou kunnen beantwoorden*. Zo verviel ik door dit gezicht, daar ik door genade niet recht mee kon werken, in zo grote en zware moedeloosheid dat ik bij mijzelf voornam, niet meer om de behoud van het land te bidden, aangezien ik vreesde, dat de Heere niet alleen niet zou horen, maar dat meer is, zelfs roken tegen mijn gebeden en smekingen, en dus zou alles maar vruchteloos zijn.

In deze zondige ongestalte, daar de vijand grotelijks zijn hand in had, gaf ik mijzelf zodanig toe dat ik alles liet lopen, en daarenboven al mijn vorige bevindingen en toezeggingen of beloften des Heeren diep in twijfel trok, vrezende maar allerwegen dat ik mij bedrogen had, aangezien het mij toescheen dat de Heere zulk een zondig en rampzalig volk, dat Hem zo grotelijks getergd en vertoornd had en als nog geen afstand wilde doen van ongerechtigheid, niet zou willen redden of verlossen. Want, dat het bij ons alzo gelegen was, dat, als God deze grote verlossing, die wij zo onwaardig waren, aan ons wilde doen of te weeg brengen, wij de afval dan maar te meerder zouden maken. Derhalve dacht ik, en wilde het nu in de uiterste vertwijfeling er maar voor houden, dat er voor ons nu niets anders te verwachten was dan een schrikkelijke vergelding des loons, waar ik het dan nu maar op aan moest laten komen.

Ziet! Zo moedeloos kan een Christen dikwijls het hoofd, hart en handen laten hangen wanneer de Heere zich maar wat onttrekt en hem aan zichzelf overlaat. O, als dit gebeurd verliest een Christen aanstonds zijn kracht en sterkte in de Heere, en het ellendig ongeloof komt zo sterk op de been en oefent zulk een geweld op die arme onvermogene zielen, door een zware vloed van schuddingen en twijfelingen tegen haar vorige bevindingen en de grond van haar hoop en vertrouwen op te werpen, dat het haar onmogelijk is door de kracht der hebbelijke genade, deze stoot te verduren of staande te blijven onder zulke verzoekingingen, maar zij worden soms al ten eerste overweldigd en ter neder geworpen, en schijnen nu maar alles te zullen opgeven en loslaten. Ofschoon zij anders in de grond en wortel der zaak, nimmer enige waarachtige bevinding kunnen of willen overgeven of loslaten, want God laat nooit de kracht van ongeloof zover over Zijn kinderen de overhand nemen, dat zij de wortel der zaak overweldigd en wegwerkt. Want indien dit gebeurde zou een waar Christen van de genade wederom kunnen vervallen, dat in alle eeuwigheid niet gebeuren zal. Maar hoewel een oprecht Christen nu wel in de grond aan de Heere en de dingen die

hem van God geschonken zijn, onder de zwaarste verzoeken volstandig blijft vasthouden, zo zet hem zulks in de ure der verzoeking geen troost, kracht of moed bij, tenzij dan dat de Heere door een verborgene ondersteuning, voorkoming of bewerking, die onmachtige ziel helpt, bewaart, ondersteunt en opbeurt, en hetwelk zij dan naderhand, als de hitte der verzoeking wat geweken is, met dankbaarheid ziet en erkent en God in Christus, naar de genade die zij daartoe van de Heere ontvangt, zoekt te prijzen en te verheerlijken. Ook ontdekt haar dan de Heere waarom Hij al zulke weg met haar gehouden en ingeslagen heeft, namelijk om haar zelf aan haar diepe onbekwaamheid en machteloosheid meer en meer te ontdekken, opdat zij toch niet hoog gevoelend zouden worden van haar zelf, waar een Christen veel voor open ligt. Bijzonder dan, wanneer de Heere hun eens hier of daar toe verwaardigd of in opmerkelijke zaken of gevallen boven anderen komt te gebruiken, als middelen en werktuigen, waardoor de Heere over zulk een zaak of geval, de zegen en de vrede gelieft te vermenigvuldigen. O, dan heeft een Christen wel eens daarbij enige vuistslagen des satans benodigd om zijn hoogmoed en zelfsoeking in te binden en te beteugelen, terwijl die zonde alle kwaden bij de minste voorkomende gelegenheden, zo nabij en voor de deur ligt en zo heimelijk en listig in onze harten sluipt en daar zoekt te vernachten, dat wij, - indien de Heere ons door zulke en diergelijke wegen, hoewel zij smartelijk zijn, niet gedurig tegenhield en bewaarde, - telken reize in gevaar zouden zijn om ons zwaarlijk tegen de Heere te bezondigen. Daar het integendeel onvergelyklijk beter voor ons is, in een gezonde zin genomen, door vallen en opstaan wat onderwezen te worden in de praktijk van dit woord: *Niet dat wij van ons zelf bekwaam zijn iets te denken als uit ons zelf, maar onze bekwaamheid is uit God*, 2 Cor. 3 : 5.

Nadat nu deze ongestalte in weinige dagen op zijn hoogst gekomen was, zodat mij niets anders was overgebleven dan een innerlijk treuren en zuchten over de ongerechte werken die ik zag en hoorde dat onder de zon geschieden, zo geliefde de Heere zich mijner te ontfermen en mij in Christus voor te komen met Zijn genade en barmhartigheden, en die ik zag dat zeer groot en vele waren, en het kwam mij voor alsof de Heere van Zijn kant genegen en bereidwillig was, om in de rijkdom Zijner barmhartigheden ons van onze vijanden te verlossen, zich nogmaals aan ons bekend te maken, en dat op een wonderbare wijze.

Maar terwijl ik zag hoe wij door onze zware en langdurende zonden alle goedertierenheden en genade verbeurd hadden en de kracht van het ongeloof daarop zeer sterk werkte, zo kon ik niets aannemen of geloven, maar zeide in mijn hart: niemand, niemand in de ganse lande is 's Heeren genade of barmhartigheid waardig, hoe toch zou ik dan durven hopen dat de Heere ons zou willen genade bewijzen.

O, dacht ik, dit te willen denken zou niet anders dan zondige vermetelheid zijn, en zoals ik dit gedacht had kwam dit woord met kracht op mijn hart: Ik doe het niet om uwentwille, maar om Mijn heilige Naam, Ezechiël 36 : 22. Daarop deed de Heere mij zien, dat, als Hij met de verlossing van het land wachten zou totdat een enige ziel onder de mensenkinderen zulks waardig was, Hij dan nimmermeer die verlossing over hetzelfde zou kunnen brengen, terwijl alle vlees zijn weg verdorven had. Derhalve kon niemand onder de zon, in en door zichzelf, uit hoofde van de ganse verdorven natuur, iets anders bij God die zo gans heilig was, verdienen of waardig zijn dan tijdelijke en eeuwige plagen en oordelen, en dat, zo wanneer de Heere integendeel zegeningen en genade aan het verdorven mensdom kwam te schenken, Hij zulks enig en alleen deed om zijn zelfs wille, en om gene andere redenen wilde of zou de Heere iets goeds ten onzen opzichte over ons gebieden en uitvoeren.

Maar terwijl mij de toestand van het land hier wederom zo ellendig en reddeloos

onder het oog kwam, zo kwam mij deszelfs behoud door de verbazende kracht van het ongeloof bijna onmogelijk voor. Maar de Heere ontfermde zich ook in deze en kwam mijn zwakheid genadig te hulp, door het geval van het hoge water, dat ik even zo omstandig verhaald heb, mij onder het oog en op mijn hart te brengen. Waaromtrent ik deze dingen op- en aanmerkte, namelijk, hoe onmogelijk het mij toegeschenen had, dat de Heere machtig was om het water te verhinderen over de straat te lopen, daar het zo op het punt geweest was van zulks te doen, de Heere het nochtans boven mijn verwachting gedaan had, en dat op zo een wondere en aanmerkelijke wijze.

Toen deed de Heere mij daarbij zien en geloven, dat het voor Hem niet minder mogelijk was het zinkende en ellendige land alzo voor ditmaal voor deszelfs gehelen ondergang te bewaren, als Hij onze straat voor de overstroming bewaard had. Maar God zou het alleen doen om Zijn Zelfs wille, en daar mocht ik toen in berusten en aan Zijn macht en goedertierenheid in Christus geloven, en toen berouwde het mij hartelijk dat ik de Drie-enige God door mijn schandelijke ongelovigheid, in mijn verkeerde bevatting of duister en ongelovig misverstand van de uitstorting van Zijn weldaden en barmhartigheden zo grotelijks onteerd en beledigd had; waaromtrent ik niet tot rust of verruiming kon komen, voordat de Heere mijn ongerechtigheden om Christus wille vergeven had. Terwijl ik nu vervolgens op de verlossing en redding van het land hopende was en uitziende bleef, zo gebeurde het op een zekeren morgen, terwijl mijn hart op de Heere peinsde, dat mij met kracht dit woord voorkwam: de Heere is opgestaan, en wanneer ik van blijdschap niet ten eerste kon geloven, kwam mij nog krachtiger ten tweeden male voor: *de Heere is waarlijk opgestaan.*

En ik zag toe, en ziet, de kracht des Heeren om te verlossen stond als het ware tussen Antwerpen en Bergen op Zoom, en wel op een plaats alwaar een zeer groot konvooi van velerhande levensmiddelen, waar de Fransen, om alles bijeen te krijgen, lang aan gearbeid hadden, moest voorbij passeren. Daar hetzelfde geschikt was voor het Franse garnizoen dat binnen Bergen op Zoom in bezetting lag en aan al het nodige gebrek begon te lijden. Toen was ik zeer biddende en uitziende in het verborgen, dat het de Heere behagen mocht het zo te besturen, dat dit konvooi geslagen en verstrooid mocht worden opdat het des te klaarder mocht blijken, dat Hij de Heere waarlijk ter onzer hulp was opgestaan, en het kwam mij zo voor alsof de Heere mijn smekingen gehoord en om Jezus wille had aangenomen, zodat Hij bereid scheen om de begeerde zaken alzo te laten geschieden. Waaroever ik mij dan bij voorbaat in Hem mocht verheugen, wachtende stil en lijdzaam naar deze heugelijke tijding, die ik ook weinige weken daarna vernam, en hetwelk mij geen kleine blijdschap veroorzaakte, als zijnde voor mij een zeker bewijs, dat de Heere zich waarlijk over ons had beginnen te ontfermen, en nu niet verre was, maar zich opmaakte ter onzer hulpe.

Toen schonk de Heere mij een hart om Zijn heilige Naam in het eenzame te loven en te prijzen, en Hem deemoedig smekende om niet toe te laten dat Nederlands inwoners het door hun zonden wederom zo zwaar kwamen te verderven, dat Hij de Heere genoodzaakt werd om het even opgedaagde heil van de lande wederom af te weren en een haastig verderf over hetzelfde te doen brengen, waar ik gedurig voor vreesde. Terwijl ik dagelijks zag en bespeurde, tot mijn innerlijke droefheid en kwelling, hoe verhard en diep onbekeerlijk ik het volk hier te lande allerwegen aantrof, zodat de Heere hun geworden was als een vreemdeling.

Nadat ik nu enige dagen hopende geweest was op enige verlossing van de hand onzer vijanden, zo gebeurde het op een zekeren avond, dat ik in mijn afzondering zijnde, de Heere zich aan mijn ziel ontdekte en mij op mijn hart bracht hoe Hij het land wel wilde redden en verlossen, *maar dat Hij er van de huize Jacobs om gebeden wilde*

zijn. En dit voorstel vond ik zo goed en betamelijk, dat ik daar niet mijn ganse hart en ziel in toestemde, en niet alleen dat, maar ik begeerde en bad dat de Heere Zelf voorbidders voor het land geliefde uit te kiezen, op te wekken en bekwaam te maken. Zo kwamen mij enige voorwerpen onder het oog die ik de Heere in mijn gebed voordroeg, maar waar Hij geen keuze in scheen te doen, maar mij bij mezelf bracht en mij levendig vertoonde hoe duur ik verplicht was om een recht voorbidder voor het arme land te zijn, hetwelk ik met mijn ganse hart moest toestemmen.

Daarbij beleed ik met diepe schaamte voor de Heere hoe diep onmachtig en onbekwaam ik was ter verrichting van deze grote plicht. Ja, dat er geen ellendiger, onwaardiger voorbidster in het ganse land gevonden kon worden dan ik. Derhalve smeekte ik ten tweede male tot de Heere, dat het Hem behagen mocht andere bekwaamer Christenen, dan ik ellendige mij bevond, tot dit werk op te wekken en te verkiezen. Maar zodra als ik ophield met dit verzoek te doen, kwam dit woord tot mij, Job 22 : 2 en 3, *Zal ook een man Gode profijtelijk zijn? Maar voor hemzelve zal de verstandige profijtelijk zijn; is het voor de Almachtige nuttigheid, dat gij rechtvaardig zijt? of gewin dat gij uw wegen volmaakt?*

Zo deed de Heere mij klaar en ordentelijk zien, dat Hij door de bekwaamheid van Zijn volk niets ter wereld kon ontvangen, integendeel, daar Hij bij mijn ellendige onbekwaamheid, waar ik mij zeer over schaamde, ook niet in het allerminste kwam te verliezen, aangezien Hij in en door zichzelf zo alles in alles was, en op de allervolmaaktste wijze bezat, dat Hij niet nodig had van mensen handen gediend te worden als iets behoevende. Waarna ik zoveel van Gods volmaaktheid en algenoegzaamheid in Christus te zien kreeg, dat ik op die tijd een weinig van dit woord leerde verstaan, Jeremia 23 : 24: *Vervul Ik niet de hemel en de aarde? spreekt de Heere.*

Ondertussen zonk mijn ziel als weg in mijn eigen nietigheid, laagheid en alleszins diepe onwaardigheid. Ja, ik kon het niet genoeg bewonderen, hoe die hoge en allervolmaakste God zich als het ware zo vernederde van met zo een worm zo gemeenzaam om te gaan, en die in Christus met zoveel goedertierenheden en ontferming te behandelen en voor te komen. Zodat mijn ziel moest uitroepen: *Hoe dierbaar zijn mij Uw goedertierenheden, o Heere! dies de mensenkinderen onder de schaduw Uwer vleugelen toevlucht nemen; zij worden dronken van de vettigheid Uwer huizen, en Gij drenkt ze uit de beken Uwer wellusten.*

Ondertussen bleef mij al gestadig de verplichting bij, daar ik onder lag, om voor een zinkend land en volk des Heeren aangezicht ten goede te moeten zoeken, waartoe ik nog temeer werd opgewekt en aangedrongen, wanneer ik vernam dat de Graaf VAN SAKSEN wederom te Brussel was teruggekeerd en zich daar nu alleszins bevljigtigde, om alles te ordineren en in gereedheid te brengen, wat maar enigszins dienen kon om ons hoe langer hoe meer te benauwen. Ja, was het mogelijk, geheel ten onder te brengen. Bij die gelegenheid kreeg ik te zien wat een ongelukkig en beklaglijke voorwerp die Graaf VAN SAKSEN was, en benevens hem ook dat andere instrument van verwoesting, de Graaf VAN LÖWENDAHL. Want, hoewel het anderszins waarheid was, dat de Heere deze beide Graven als een gesel in zijn hand gebruikte om ons en anderen te kastijden, zo was deze gruwel der verwoesting uit hun, terwijl zij uit eigenbelang en eer zich lieten gebruiken, om de onrechtvaardige heerszucht der Fransen te dienen en voort te zetten. En dat door zulke bloedige en geweldige wegen en middelen, dat dezelve niet genoeg verfoeid en betreurd konden worden, wagende maar allerwegen, en dat op een lichtvaardige wijze, zo om hun geweldig oogmerk te bereiken, alsmede om hun achting en gezag bij het Franse Ministerie niet te verliezen, het leven der arme krijgslieden en derzelve mindere officieren, alsof zij niet meer als

honden of zwijnen waren, zonder eens te denken, dat zij ten enenmale voor het minste droppeltje bloed, dat zij als met gehele stromen hadden doen vergieten, voor de Rechter van hemel en aarde aansprakelijk zullen zijn. Ja, dat de Heere het leven van de allerminste krijgsknecht, die door hun toedoen aan zijn einde gekomen is, van hun handen eisen zou.

Dus zag ik verder met beving en ontzetting, wat een vreselijk oordeel die beide Graven, inzonderheid de Graaf VAN SAKSEN, met wie ik het meeste te doen had, treffen zou, wanneer zij in hun zonden kwamen te sterven, en daar vreesde ik zeer voor, terwijl God, bijzonder over de laatst gemelde Graaf, dit woord als een dreigement uit de hemel scheen te zenden, namelijk: dat Hij hem zijn weg op zijn kop zou geven, 2 Kron. 6 : 23.

Maar ofschoon ik nu hoe langer hoe meer aandrang en overreding op mijn hart kreeg van de noodzakelijkheid om des Heeren aangezicht te zoeken, zo was ik daar uit mezelf in genen dele toe bekwaam, maar de Heere ontdekte mij, dat Hij gene bekwaamheid in mij eiste, maar dat Hij mezelf door Zijn Geest tot alles wilde bekwaam maken, en daarin bewilligde mijn ziel en gaf ik mijzelf, zo diep ellendig en ledig van alles goeds, aan de Heere Jezus over, om uit zijn volheid genade voor genade te ontvangen. En ik was tevreden dat de Heere maar alles door Zijn Geest in mij kwam te werken en uit te voeren, terwijl ik dit woord kreeg: *Een krachtig gebed des rechtvaardigen vermag veel*, Jak. 5 : 16.

Daarna deed de Heere mij zien, hoe dat een enig waar Christen, door de Heilige Geest ter voorbidding toegerust of bekwaam gemaakt zijnde, in staat was om een leger van meer dan honderdduizend mannen, in de mogendheid des Heeren Heeren tegen te staan en te weerhouden, zodat zij hun verderfelijke voornemens tot ruïne van het land niet konden ondernemen of uitvoeren. Daarom was het gebed van zulk een bidder waarlijk van grote kracht, want de geest des gebeds, die op zulk een tijd krachtig in hem werkt, doet hem juist met een gelovige onderwerping datgene bidden en begeren, hetwelk de soevereine God al van eeuwigheid bij Hemzelf besloten heeft, dat in zulk een tijd, op zijn gelovig bidden zal gegeven of geschonken worden.

Dus nog eens, het kan niet anders zijn, of het gebed des rechtvaardigen is waarlijk van grote kracht en het zal in deze opzichte veel bij God vermogen, zo om hetgeen ik alreeds heb aangemerkt, als ook omdat zulk een Christen op die tijd daarbij naar des Heeren wil biddende is, en zulks doet in de naam van de Heere Jezus en door de Geest zijns Gods. Vervolgens ging mijn hart vurig in smeken en begeerten naar de Heere Jezus uit, Hem biddende, dat het Hem behagen mocht van mij also biddende te maken, opdat ik onwaardige een goede grond van hoop mocht hebben op een genadige verhooring.

Ondertussen behaagde het de Heere, de beloofde verlossing niet alleen nog wat uit te stellen, maar wat meer is, in deze zaak eveneens te werk te gaan als in de gebeurtenis van het hoge water, hier voren gemeld, daar de Heere zulk een weg hield, alsof het einde der zaak met zijn belofte niet overeenkomstig was of zou zijn.

Want nadat God nu zoveel blijken gegeven had, dat Hij het land verlossen zou en derhalve de vijanden, zoals men mocht verwachten, in hun verdere ondernemingen stuiten en tegen gaan, geliefde de Heere echter toe te laten, dat de Graaf VAN SAKSEN, naar mijn beste geheugen in het laatst van Maart 1748, met een leger van omtrent honderdduizend man, uit de Oostenrijkse Nederlanden opbrak en zijn weg naar **Maastricht**¹⁵ nam, met het voornemen om hetzelfde te belegeren, zoals hij ook

¹⁵ De belegering van Maastricht vond plaats in april-mei 1748 tijdens de Oorlog van de Oostenrijkse

gedaan heeft, verdelende zijn leger in twee partijen, om die vesting aan twee kanten aan te tasten, stellende de een partij onder de order of het gezag van zijn compagnon de Graaf VAN LÖWENDAHL, en behoudende het grootste gedeelte onder zijn eigen bevel.

Wanneer ik dit nu alzo hoorde en vernam, kreeg ik daar in het verborgen mee te werken voor God, Hem in Jezus' Naam deemoedig smekende, dat het Hem behagen mocht, deze geweldigen vijand, op wiens aannadering al onze troepen die nog hier en daar geposteed lagen om Maastricht te dekken, moesten opbreken en naar elders retireren, zelf te stuiten en te weerstaan. En naar mate mij de Heere het gewicht der zaak op mijn hart legde en mij daaromtrent ernstig en uitzierende maakte, mocht ik hem gedurende de optocht van het Franse leger naar Maastricht telkens als een waterstroom aanlopen om toch tot onze hulp tegen de Graaf VAN SAKSEN op te staan, waarop ik, aler hij voor Maastricht nog gekomen was, dit woord kreeg: *Ik zal mijnen haak in zijn neus leggen*, Jes. 37 : 29. Dit mocht ik op die tijd zo vast en zeker geloven en vertrouwen, dat het scheen alsof ik reeds voor mijn ogen zag gebeuren, dat de Heere de Graaf VAN SAKSEN op een schielijke wijze in zijn ondernemingen kwam te stuiten, zonder dat ik echter in het allerminste kon te zien krijgen, hoe of langs wat weg God deze grote omkering zou verrichten. Maar het was mij genoeg, dat de Heere het beloofd had, en zolang het mijn ziel daar kon houden, bekommerde ik mij met de uitvoering niet, maar ik zag toe en merkte nauwkeurig op, hoe God alles toeliet en bestuurde, en wanneer mij enige verzoeken tot ongelovigheid wilden overrompelen, kon ik die in de kracht des Heeren vrijmoedig tegenstaan, zeggende telkens met hart en mond, *de Heere zal alles naar zijn beloften besturen en doen uitvallen, want Hij is geen God dat Hij liegen zou*.

Maar daar de satan, hoewel hij door de kracht des geloofs een- en andermaal, ja, veelmalen weerstaan en afgezet mocht worden, zijn verzoeken evenwel niet kan nalaten, maar dezelve eerder verdubbeld en sterker aandringt, hetzij door list of geweld, nadat hij een van beiden met voordeel denkt te doen gelukken, zo stelde hij ook omtrent mij gedurig het een of ander middel in het werk, om, ware het mogelijk, mij weer overhoop te werpen, hetwelk hem bijna gelukt was. Want wanneer de Fransen nu werkelijk bezig waren met de belegering van Maastricht, kwam ik te vernemen met welk een vurig geweld zij die vesting dag en nacht bestormden en benauwden, zodat dezelve het onmogelijk langer zou kunnen uithouden. En dit ontstelde en beroerde mij zo geweldig, dat ik in grote verzoeking kwam om in twist en murmurering tegen God uit te breken. Maar Hij weerhield en bewaarde mij voor deze afval, door mij dit woord op mijn hart te brengen: *Laat ze tot hiertoe geworden*, Lukas 2 : 51 midden gedeelte.

Daarna deed de Heere mij zien, dat de vijanden niet alleen voor Maastricht doende en werkende waren, maar dat God daarmee tegenwoordig was om al hun doen en laten nauwkeurig gade te slaan en hetzelfde zo te besturen, dat ze niet een stap verder

Successieoorlog . Een Franse leger onder de algemene leiding van Maurits van Saksen belegerde en veroverde de Nederlandse barrière fort van Maastricht in de laatste paar maanden van de campagne in de Lage Landen. Na een relatief lange belegering het garnizoen van Maastricht capituleerde en marcheerde hij uit met de eer van de oorlog. Maastricht was verlost, samen met de Franse veroveringen in de Oostenrijkse Nederland volgens het Verdrag van Aix-la-Chapelle ondertekend in 1748.

Onder de verdedigers waren de Oostenrijks-Belgische Regiment van Los Rios, onder bevel van de kolonel Jean Charles Joseph, graaf van Merode, markies van Deynze , Charles, 5de Hertog van Arenberg

mochten komen, dan de Heere bij zichzelf besloten had. Bij welke gelegenheid ik mij zeer bemoeide om het lot van deze plaats te onderzoeken, terwijl mijn hart dag en nacht in vurige smekingen voor deszelfs behoud tot de Heere uitging.

Maar God deed mij dit woord wederom voorkomen, *dat Hij deze vesting insgelijks in der Franssen handen zou geven*, hetwelk wederom een slag op mijn hart was, waar ik onmogelijk onder zou hebben kunnen buigen, indien de Heere mij niet bedaard had doen zien en geloven, dat Hij door de overgave der stad moest groot gemaakt en verheerlijkt worden. Ja, dat ik zelf op zijn tijd Hem daarover nog prijzen en verheerlijken zou, wanneer de Heere de duisternis voor mijn aangezicht tot licht en het kromme recht gemaakt zou hebben. Bij deze overreding werkte de Heere Jezus door een verborgen kracht aan mijn hart en boog het over, dat ik verwaardigd werd, om in des Heeren soevereinen weg en bestel te berusten, kunnende mijn eigen zin en wil, die de vesting liever ontzet en verlost wilden hebben, verloochenen en tegengaan. Dat vond ik op dat ogenblik zo betamelijk, dat, al moest God in de overgave van het ganse land groot gemaakt en verheerlijkt worden, o! dat zou zo wel en zalig zijn, terwijl de Heere toch alles gemaakt heeft om Zijn Zelfs wille. *Ja, ook de goddeloze tot de dag des kwaads*, Spreuken 16 : 4.

Ofschoon ik echter nu om des Heeren wil Maastricht had kunnen overgeven en los laten, zo bleef het mij echter, benevens het ganse land, als op zijde, en ik kon van geen van beiden afkomen of ontslagen worden. En dit deed mij gedurig vrezende, dat mijn werk niet in waarheid geweest was, maar dat mijn arglistig en bedrieglijk hart mij bedrogen en misleid had, hoewel ik nochtans niet kon vinden dat ik ontrouw noch bedrieglijk met de Heere gehandeld had of zulks zocht te doen. Derhalve bracht ik deze zaak in het verborgen en stelde die de Heere voor, Hem om Jezus' wil smekende mij te doen zien of het uit Hem was, dat mij die plaats zo bijbleef, alsmede wat de Heere mij daarmede wilde leren of te kennen geven.

Nu bracht mij de Heere onder het oog, hoe jammerlijk en vreselijk Hij in het voorleden jaar die schone en sterke vesting Bergen op Zoom in der Franssen hand had overgegeven, en dat Hij nu als een soeverein God en een grimmig Wreker zulk een schrikkelijke verwoesting ook over Maastricht zou kunnen brengen, daar het volk van die plaats almede door hun zonden, benevens de inwoners van het ganse land, zulke oordelen dubbel waardig waren. Dit deed mij de Heere zo klaar en overredende zien, dat ik met mijn ganse hart moest toestemmen, dat de Heere rechtvaardig zou zijn, indien Hij alzo met die belegerde plaats, Ja, met het ganse land kwam te handelen, gelijk Hij met Bergen op Zoom gehandeld had.

Daar ik alzo God kon rechtvaardigen, kreeg ik daarbij zulk een ontferming met het volk van die benauwde stad Maastricht, dat het mij ten uiterste noodzakelijk, ja, hoogdringende voorkwam om des Heeren aangezicht ten goede voor hun en hun stad te zoeken, opdat Hij om Zijn Zelfs wil zich over die plaats en haar inwoners zou gelieve te ontfermen en haar genade te doen vinden in de ogen van hun vijanden, wanneer die binnen haar muren gekomen zouden zijn. Hetwelk de Heere zeker zou toelaten, en waar ik een bijzonder belang in nam, hetwelk mij dan ook dag en nacht uitzierende en werkzaam deed zijn om het aangezicht des Heeren te ontmoeten.

Maar Hij bracht mij op mijn hart, hoe ik tot dit werk, alsmede ten aanzien van de redding van het ganse land, een gehele dag moest afzonderen om op denzelfde met oprecht vasten en bidden mij voor de Heere in waarheid te vernederen en tevens Zijn aangezicht in Christus vurig te smeken en te zoeken, om de behoud van land, godsdienst en volk.

Daarbij deed de Heere mij zien, hoe duur ik tot dit werk gehouden en verplicht was, alsmede hoe heilig en oprecht ik hetzelfde moest verrichten, indien het de Heere

aangenaam en behagelijk zou zijn. Toen ontdekte mij de Heere aan mijn diepe ellende en dodelijke onmacht ter verrichting van dit werk, zodat ik daar tegenop begon te zien, doordien ik vreesde dat ik door dit vasten en bidden de Heere te meer tot toorn en grimmigheid zou verwekken. Evenwel bleef en was het mijn plicht en als ik die om mijn ellendigheid zocht te ontlopen, was ik niet waardig in dit land meer te leven of de naam van een Christen te dragen, en de Heere zou dan ook zijn aangezicht voor mij verbergen en mij aan mijzelf, aan de zonde en de wereld overgeven, en daar was ik dodelijk bang voor. Want God heeft mij bij bevinding geleerd dat er geen ellendiger en bedroefder toestand voor een Christen in dit tranendal bedacht kan worden, dan onder zware en gevoelige verberging van Gods aangezicht aan zichzelf, alsmede aan de zonde, de satan en de wereld overgegeven te zijn, en dat niet op een zorgeloze, maar zeer gevoelige en kwellende wijze, zodat men meer of min een gezicht heeft van onze ellendige en zware ongestalte, én er wel tegen worstelt en diep onder gebukt gaat, en nog daarbij met een roepen en smeken tot de Heere in het verborgen om genadekracht en verzoening in Christus. Maar alles is te vergeefs, men blijft in zijn zonden en ellenden en die overweldigen ons soms, niettegenstaande alle onze goede, maar arme en krachteloze voornemens, hoe langer hoe meer. Zodat het wel gebeurt dat een Christen als door een stroom van zonden en verdorvenheden, hoewel ten opzichte van het genadedeel, tegen zijn wil zodanig wordt overrompeld en weggesleept, dat hij wel eens in de uiterste angst en vreze komt uit te roepen: *er is geen vrede in mijn beenderen, vanwege mijn zonden*. Alsmede als onheilen zonder getal hem omringen. Maar hoe hij roept en klaagt, daar doet zich geen redding noch hulp voor hem op, de toenadering tot God in Christus is gesloten en de Heere heeft Zich als met een wolk bedekt, daar geen oog Hem zien kan, en dit verzwaart het lijden der ziel, ja, maakt er het voornaamste van uit. Dan ondervindt en leert die arme gelovige wat die woorden te kennen willen geven: *Ik ben doodbrakende*, alsmede: *ik draag uw vervaarnissen*, en dan nog daarenboven wat het zeggen wil *aan de pijnigers overgegeven te zijn*.

Deze twee uitersten nu, namelijk: het ontlopen van de plicht, waar de Heere mij nochtans, zoals ik hierboven gemeld heb, aan gebonden hield, en de volstreckte onmogelijkheid die ik in mezelf ontdekte om ze gelovig te verrichten, brachten mij zeer in de engte en ik vernederde mij voor de Heere, welke mij verwaardigde met een oog van genade en onferming aan te zien, zodat ik een geopende weg kreeg om mijzelf, zo ellendig als ik was, aan de Heere Jezus over te geven en kwijt te worden, Hem deemoedig smekende, dat Hij de Heere mij niet alleen tot dit grote en voorname werk geliefde te roepen, maar er mij door zijn Heilige Geest ook bekwaam toe te maken.

Zo ook begeerde en bad ik dat de Heere zelf hiertoe een dag geliefde te stellen en uit te kiezen, en dat Hij daarop ook horen wilde naar het gebed, dat ik door Zijn Geest dan voor de troon zou brengen, alsmede dat de God en de Vader van de Heere Jezus om Zijntwil zich dan in het openbaar en in het verborgen wilde laten vinden in Zijn gunst als mijn verzoend God en Vader in Christus, mij mijn zonden niet toerekenende, maar dezelve genadig om Christus' wil vergevende.

En de Heere hoorde mijn stem uit de hemel en bracht mij de dag van de **11^e April** op mijn hart, met een geestelijke en inwendige bewustheid, dat het zijn welbehagen was om dezelve tot *vasten en bidden af te zonderen*, terwijl dit juist de dag was waarop de jonge Erfprins, daar haar Koninklijke Hoogheid Mevrouw de Prinses VAN ORANJE, even te voren, namelijk de 8^e Maart van in het kraambed bevallen was, plechtig stond gedoopt te worden. Bij welke gelegenheid het meeste volk van Nederland zich weer voorbereidde om een deel zondige en ijdele bedrijven tegen de Heere uit te voeren,

waarover ik mij zeer kwelde en bedroefde. Terwijl ik bespeurde hoe grotelijks zulk een doen de Heere zou mishagen en vertoornen. Ja, het kwam mij voor dat de Heere, om het zo eens uit te drukken, berouw scheen te hebben over het goede dat Hij dit volk gedaan had en dat zij door hun zonden al wederom verbeurd hadden. Dit deed mij grotelijks vrezen dat God de Heere zich opnieuw tegen ons zou verbitteren en Zijn zegeningen in oordelen en bezoeken veranderen, indien wij Hem niet in waarachtige ootmoed en vernedering te voet vielen; daar ik klaar zag, dat al het volk van het land daartoe verplicht en verbonden was, en daar de Heere hen zo lang door de mond van Zijn knechten had laten toeroepen en nodigen zonder dat zij nochtans, bijzonder de grootste menigte, zulks tot dezer uur in waarheid en oprechtheid hadden willen doen.

Terwijl het mij voorkwam, dat er gene verwachting zich opdeed om de blinde menigte tot boetvaardigheid in het verborgen te bewerken, daar de meeste van hen God in Christus niet kenden, zo mocht ik hen alle als het ware dan daar laten en mij maar meest bemoeien vurig te smeken dat het Hem behagen mocht ten minste Zijn eigen uitverkoren erfdeel op te wekken en bekwaam te maken, om insgelijks met vasten en bidden in deze ijdele en boze tijd zijn aangezicht deemoedig te zoeken. Maar inzonderheid bad ik voor mijzelf, aangezien ik het allermeest vanwege mijn gehele ledigheid, des Heeren hulp, Geest en genade nodig had. Ook smeekte en begeerde ik zeer, dat God mij om Zijns Naams wil geliefde te bewaren, opdat ik het door mijn zonden voor en op die solemnele vastendag, welke de Heere nu zelf tot dit gebruik had afgezonderd, niet mocht bederven maar mij in Christus zijn Zoon geliefde te heiligen tegen Zijn komst. Want het kwam mij levendig voor, dat de Heere op dezelve als het ware van de hemel zou neerkomen, om het land te doorzoeken naar een man of mens, die voor zijn aangezicht in de bres stond, opdat Hij hetzelfde niet in zijn rechtvaardige toorn kwam te verslinden en zijn zondige inwoners niet deed uitspuwen, terwijl zij toch alle afkerige en rebellerende kinderen waren. Ja, een weerspanning huis die niets in hun diepe blindheid deden, dan de Heilige Israëls door hun zonden en ijdelheden tergen en tot toom verwekken. Over alle deze dingen mijn ziel zeer neergebogen, zuchtende en uitziende mocht zijn naar de Heere en Zijn Geest, houdende vooral een oog op mijzelf, totdat die bovengemelde dag kwam verschijnen of doorbreken. Waarop dan ook mijn eerste werk was om dezelve geheel voor God af te zonderen, en dat onder een stil en bedaard uitzien naar de Heere zelf.

Zo gebeurde het omtrent tien ure 's morgens, dat de Heere zich aan mijn ziel op een luisterrijke, ja, vreselijke wijze vertegenwoordigde, terwijl ik als op mijn aangezicht voor Hem neerknielde, en durvende mijn ogen niet opslaan naar de hemel, vanwege mijner en aller inwoners van Nederland diepe onwaardigheid en schuldigheid voor God, zo zei de Heere tot mij: *Staat op, waarom legt gij dus neder op uw aangezicht, Nederlands Israël heeft gezondigd*, Jozua 7 : 10, 11. Toen deed de Heere mij zien waarin de zonden des volks bestonden, en hoe hooggaande en gruwelijk dezelve waren. Inzonderheid zag ik met veel aandoening van droefheid, hoe onbetamelijk het was, dat Nederlands volk op deze dag zich zo te buiten ging in een deel ijdele en zondige vreugde, daar het hun als Gereformeerde belijders vrij wat beter zou gevoegd hebben, terwijl het Heilige Sacrament des Doops aan hun jonge Prins stond bediend te worden, zich in het verborgen voor de Heere af te zonderen en daar God in de Geest vurig te bidden, dat het Hem behagen mocht dit jonggeboren kind in Christus te heiligen, om hetzelfde in Zijn genadeverbond aan te nemen, opdat dit Heilige Sacrament niet tevergeefs aan hetzelfde mocht bediend worden en het jonge schepseltje dan verder de Heere voor tijd en eeuwigheid opdragende en aanbevelende.

O, dat zou de Heere zo aangenaam en welbehaaglijk geweest zijn, daar Hij nu integendeel zulk een mishagen toonde aan des volks zondig gedrag, dat Hij zich daarover grotelijks vertoornde en in zijn grimmigheid dreigde door te breken, om die ongerechtigheden streng te bezoeken en te straffen. Toen mocht ik terstond met de zonden van het ganse land te doen krijgen, en ik werd op een geestelijke wijze gesteld tussen de Heere en het volk van Nederland, en smeekte en bad zo vurig, dat Hij toch niet zou doorbreken om dit ganse land en volk te verderven, en het was waarlijk alsof ik de Heere tegenhield en Hij zich ook liet tegenhouden, en scheen te willen horen wat ik Hem verder had voor te dragen.

Zo kreeg ik vooreerst die bedrukte en belegerde stad Maastricht onder mijn ogen en op mijn hart, en bracht dezelve met al de levende zielen, die zich daar binnen bevonden voor de troon, biddende zo vurig, dat, hoewel de Heere in zijn hart besloten had die plaats in des vijands hand te geven, die overgave nochtans niet mocht geschieden in zijn rechtvaardigen toorn, zoals de Heere dat arme Bergen op Zoom had overgegeven, maar dat het een dragelijke overgang voor die benauwde stad mocht zijn. Ja, dat de Heere uit soevereine genade nu eens ten opzichte van Maastricht wilde tonen dat Hij des ontfermens nog niet moede was. Mijn smeking drong ik in Jezus Naam zo eerbiedig en onderworpen aan, dat ik des Heeren gunst voor Maastricht verwierf en dit antwoord van Hem kreeg: *het geschiede gelijk gij wilt*, Matth. 15 : 28, middengedeelte.

Toen boog zich mijn hart voor de Drie-enige God en ging zeer tot Hem uit in waarachtige dankbaarheid, liefde, hoogachting en nederige blijdschap, en ik stapte als het ware zo aanstonds tot het ganse land en volk over, want de tijd was mij zo gunstig en dierbaar, terwijl de Heere Zijn oren neigde om mijn smekingen te horen, dat ik niet een ogenblikje van dezelve wilde laten verloren gaan. Tevens werd het mij vergund God vurig te bidden om verlost te worden van de hand onzer vijanden en de plagen van de oorlog en ons de vrede in Zijn gunst geliefde weer te geven.

(1) Maar de Heere zei, dat, ‘indien Hij het land van de vijanden verlostte, het dan schijnen zou alsof ik en enige andere Christenen benevens mij, welke gedurende de plaag van de oorlog nu en dan vrezende daar gestaan hadden of niet wel het einde aller dingen zeer nabij was, doordien alles naar zijn ondergang scheen te hellen, toen ter tijd met een leugengeest beziel geweest waren en wij om die reden in het vervolg niet anders dan hoon en smaadheid zouden ontmoeten van degenen die Sion gram waren. Ja, dat ons mogelijk na deze niemand meer achten of geloven zou.’

Maar hierop mocht ik de Heere antwoorden, dat wij, ellendige aardwormen geen eer en achting in onszelf waardig waren, want dat al onze roem uit Hem was, en dat Hij de Heere op Zijn tijd in het vervullen van die dingen, die wij nu en dan voorzeggd hadden, Zijn heilige Naam wel zou weten te verheerlijken, als wanneer wij onze verloren achting ook in Hem zouden wedervinden, al waren wij dan ook allang ontslapen en heengegaan de weg van alle vlees. Dat was mij op die tijd genoeg en ik kon met alle verruiming voor de Heere betuigen dat als Hij het land en volk maar geliefde te behouden, dat ik getroost was alle smaad en laster om Zijn Naam, in Zijn kracht gewillig te dragen en te ondergaan.

(2) Ten tweede zo stelde mij de Heere al verder voor, ‘dat, als Hij het land kwam te verlossen, het volk zich maar wederom te meer zou verstijven op de droesem van hun ongerechtigheden, en ook dat verre de meeste hun God noch de minste eer, noch waarachtige dankbaarheid zouden bewijzen, voor zulk een grote verlossing als de Heere dan zou moeten te weeg brengen.’

Dit stemde ik de Heere met mijn ganse hart toe en kon Hem rechtvaardigen, indien Hij het land om alle deze in der vijanden handen overgaf. Maar ik zei: ‘O Heere, o Heere, kunnen al deze ellendige mensen, die U tot zaligheid niet kennen, uit zichzelf wel anders doen dan hetgeen U mishagen moet? En kan er wel, in hemel of op aarde, iets hen van deze hun rampzalige ellende, die zij zelf niet zien, noch daaraan niet geloven, willen ontdekken en verlossen, dan de rommelende ingewanden Uwer barmhertigheden? En daarom Heere, liggen die ellendigen voor Uw troon. Belieft het U een Geest des levens te blazen in deze dorre doodsbeenderen, dan zal Uw Naam in hun bekering verheerlijkt worden; en belieft het U niet, verheerlijk Uzelf dan, hetzij hier, hetzij hiernamaals, in hun toe te voegen de rechtvaardige vergelding des loons, omdat zij ten einde toe geweigerd hebben zich tot U te bekeren. En dan, o Heere Heere! zult Gij immers ontvangen de eer Uws Naams en verheerlijkt worden in Uw heiligen en wonderbaar in allen die geloven.

(3) Maar nog zei de Heere ten derde male, dat, ‘indien Hij het land kwam te verlossen, zijn eigen uitverkoren volk, die naar zijn Naam genoemd waren en van welke Hij nog een overblijfsel naar de verkiezing der genade, in dit land had overgelaten, Hem de Heere daar ook niet hartelijk over danken, prijzen en verheerlijken zouden, aangezien velen van hun in deze geesteloze tijd, almede zeer verre van Hem waren afgeweken en hun harten gegeven hadden aan dingen beneden de Heere.’ En het beklagelijkste en droevigste van allen, wat de Heere grotelijks mishaaagde, was inzonderheid dit, dat het volk des Heeren Hem zo missen kon en onder dat gemis zo ongevoelig en zorgeloos daarheen leefde, en de wereld zo gelijkvormig waren geworden, dat het was alsof zij de Heere een scheidbrief gegeven hadden. Dat het derhalve te duchten was, dat, zo wanneer de Heere het land kwam te redden, zij, de tijd die zij nog overig zouden hebben, in plaats van Hem te dienen en te vrezen met hun ganse hart en ziel, integendeel de wereld meer en meer zouden inlopen en gelijkvormig worden en dat het derhalve beter zou zijn, dat de Heere, door het land in der vijanden handen te geven, haar kwam brengen tot haar verbetering in de smeltkroes der ellendigen, om hun te louteren gelijk men het zilver louterde, dan, dat de Heere zich nog langer liet onteren door hun lagen, geesteloze en ijdele wandel. Dit deed mij de Heere in die tijd zo klaar en onderscheidenlijk in mezelf en in het meeste volk des Heeren zien, dat het waarlijk alzo jammerlijk met ons gesteld was, dat ik in vernedering en schaamte voor de Heere als wegzonk en ondertussen kon ik het met mijn ganse hart billijken, indien de Heere alzo met het land kwam te handelen om bezoeking te doen over de zonden Zijner kinderen welke Hem zo trouweloos verlaten hadden.

Maar ook hierover mocht ik de Heere te voet vallen, en Hem in Christus deemoedig aanspreken en zeggen: ‘O Heere, Heere! Gij rechtvaardige en heilige God, Uw toorn is billijk tegen Uw eigen volk ontstoken, want wij dwalen allen als schapen en een iegelijk van ons keert en wendt zich naar zijn eigen weg. Ook is het waarachtig dat niemand onzer door het behoud van het land in het minste zal veranderd of verbeterd worden, of Uw heilige Naam voor die grote weldaad de verschuldigde eer toebrengen, veel minder die heugelijke verlossing Godzalig en Christelijk beleven, tenzij dan dat gij, o Heere, Heere! van uit de hemel met ogen van genade en ontferming op Uw uitverkoren erfdeel neerziet, en Uw Heilige Geest meer en meer over ons uitstort en door denzelve krachtadig in onze harten komt werken, om die te reinigen van alle besmettingen die de zonden, de wereld, de satan en het boze vlees daar in menigte in gebracht en veroorzaakt hebben. En indien Gij, o Heere! dit werk als macht hebbende maar eens aan Uw kinderen wilt beginnen, terwijl Gij intussen blaast in hun gewenste dingen, zo durf ik U verzekeren, alwetend God, dat Gij het winnen zult en dat Gij ze

allen te machtig en te sterk worden zult. Ei, probeert het zo eens aan de Uwen, o Heere! Trek ze maar eens en ziet eens of ze U niet zullen nalopen en aan al hun boelen een scheidsbrief geven. Zo krijgt Gij dan hun ganse hart en ziel weer in Uw zalig geweld en kunt er dan immers de zonde de wereld en alle onreinheid en besmetting des vleses buiten houden. Zo kunt Gij Uzelf dan in haar leven en sterven groot maken en verheerlijken, want geen een van hen, die gij aldus gelieft aan te slaan en te bewerken, zal U kunnen weerstaan of het tegen U uithouden. Neen, o neen! o Heere, Heere! maar gij zult het winnen en triomferen over uw volk.'

Hiervan verzekerde ik nogmaals de Heere en mocht toen op dat ogenblik zulk een heilig geweld op de Hemel doen, dat ik voor de Drie-enige God eerbiedig betuigen kon, dat ik niet van die plaats, alwaar ik mij bevond, zou kunnen opstaan, voordat Hij, de volzalige God, mijn smekingen gunstig gehoord en beantwoord had. Waarop ik dit woord als uit de mond van de Heere aan mijn hart mocht horen en ontvangen: *Gij hebt overmocht*, Gen. 32 : 28.

Hierbij werkte de Heilige Geest zulk een klare en vaste zekerheid aan mijn gemoed, dat de Heere het land zeker redden en verlossen zou uit de handen der vijanden, dat mijn hart al in het verwachten van die heugelijke tijd, de Naam des Heeren kon loven, prijzen en verheerlijken, onder een gedurig gebed dat het de Heere toch om Christus wille mocht behagen, mij en Zijn geheel ellendig volk uit vrije genade te vergunnen die wonderbare verlossing heilig en Godzalig te beleven, gevende God de eer.

Ook bad ik vurig tot God voor die dwaze en zondige menigte van mensen, welke al druk bezig waren om zich in de ijdele vermaken, welke de wereld aan haar liefhebbers geeft, te verlustigen, en waarover ik zeer vreesde dat Gods toorn wederom zou ontsteken en zijn oordelen en bezoeken als het ware wederom gaande maken. Waarvan het beginsel wel mocht zijn, dat de Heere die jonge Erfprins, om wiens wil alle deze ijdelheden werden aangericht, door de dood kwam weg te nemen, hetwelk God rechtvaardig zou kunnen doen. Maar welke geboorte ik anders als een zegen van de Hemel ten goede van het land mocht aanmerken, aangezien het mij voorkwam, dat onze Republiek, immers voor zoveel ik in de historiën en de latere gebeurtenissen heb mogen opmerken, nimmer beter geregeerd en in tijd van nood manmoediger beschermd is in de gunst des Heeren, dan onder een stadhouderlijke regering, en dat de Heere daarom, van de eerste opkomst van onzen Staat tot op deze huidige dag, altoos zorg gedragen had dat het ons land nooit aan Prinsen VAN ORANJE ontbroken heeft.

Zo lang God in deze voorzorg aanhield, scheen het mij toe alsof Hij het land nog wilde sparen en staande houden bij deszelfs dierbare vrijheid en kostelijke zuivere godsdienst, indien wij ons deze hoge gunst door onze hand over hand toenemende zonden en ongerechtigheden maar niet gans onwaardig maakten. Waar ik zeer voor vreesde, terwijl ik zag en bemerkte, dat al de plagen en oordelen, die de Heere van tijd tot tijd over ons had uitgestort, geen de minste beterschap onder de grote menigte van Nederlands inwoners hadden kunnen teweeg brengen. Daarbij werden alle des Heeren zegeningen en weldaden door het blinde volk grotelijks misbruikt.

Want de Heere gaf ons, wanneer het nu met het land op het uiterste scheen gekomen te zijn, gans onverwacht een verlosser aan zijn Doorluchtige Hoogheid WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, Prins van Oranje Nassau, onzen thans zeer waardige Erfstadhouder. Al aanstonds misbruikte men echter deze goedheid des Heeren, door genoegzaam ganselijk met het schepsel weg te lopen, en er, met voorbijzien van de Heere, zijn vertrouwen op te stellen en alle heil en hulp van te verwachten. En God gaat, o wonder van verdraagzaamheid! desniettemin in Zijn weldadigheid voort, met ook nog een jonge Vorst tot 's lands welzijn als het ware bij voorbaat te doen opdagen.

Ook deze zegen maakten wij ons nu ter tijd door onze zondige en onbetamelijke ijdel- en wellustigheden, zo diep onwaardig, dat ik het niet genoeg bezien, betreuren en bewenen kon, en er zeer zuchtende onder bleef, totdat het uur aankwam waarop men alhier de bedestond zou beginnen. Waarop ik mij ten huize Gods begeven hebbende, aldaar belijdenis mocht doen voor de Heere van al het geesteloos, vruchteloos en ijdel bedestond houden, hetwelk hier ter plaatse en het gehele land door gedaan was. Voorts vurig biddende, dat God het diep-zondige daarvan genadig geliefde te vergeven, alsmede dat de Heere in Zijn gunst en genade tot deze plaats en het ganse volk van het land wilde wederkeren.

Daarbij mocht ik de Heere in mijn hart danken, loven en prijzen voor de wonderbare verlossing, die God weldra zou teweeg brengen en waaraan ik toen zo vast kon geldoven, alsof het reeds een gebeurde zaak was. Maar vooral was het mij te doen om de meerdere en overvloedige uitstorting van des Heeren Geest, tenminste over Zijn eigen uitverkoren volk, die het waarlijk zo nodig hadden en welke ik op die tijd de Heere nogmaals zo kon voordragen en aanbevelen als een enig man, zonder nochtans mezelf te vergeten of over het hoofd te zien.

Alzo mocht ik deze dag eindigen gelijk ik die begonnen had, en de Heere was mij wonder nabij. Ja, in zoverre, dat het was alsof ik van mond tot mond met de Heere sprak, tot Wie ik in Christus zulk een vrijmoedige toenadering vond, als mij in lang niet gebeurd was. Ook was mijn hart zo opgetogen in de Heere en in de heerlijkheid Zijner sterkte, dat mij de gehele wereld als ontvallen was, voor zoveel het zondige misbruiken van dezelve aanbelangde. Anderszins had ik met het ganse land en volk bijzonder veel te doen, en het was alsof de Heere verbeden wilde zijn en het Hem in Christus zeer aangenaam en welbehaaglijk was, dat ik zo ernstig aanhield in het pleiten om genade en verlossing voor een zinkend land en onwaardig volk. En dit maakte mij zo kinderlijk eerbiedig en vrijmoedig. Ja, wat zeg ik, de Heere gaf mij zelfs kracht en wijsheid, want het werd mij alles gegeven en in de mond gelegd, wat ik biddende en smekende voortbracht.

In deze omstandigheid heb ik iets geleerd wat het is, voor een zondig land en volk in de bres te staan en die toe te muren, en hoe dat in zijn werk gaat. Alsmede hoe een gelovige met hart en mond op zulk een tijd met de Heere voor het ganse land in onderhandeling is. Ook hoe de Heere tot dat einde als het ware van de hemel neerkomt en zich op een geestelijke wijze aan de ziel vertegenwoordigt. Zo ook wat het is geestelijk met de Heere te worstelen, en dat zo zeker alsof Hij waarlijk te tasten of te voelen was en Hem niet los te laten, voor dat Hij ons gezegend heeft. Geschiedende alle deze dingen niet uiterlijk of zichtbaar, maar inwendig aan mijn ziel dat in Christus in een levendig geloof en vertrouwen op en met de Heere werkzaam is, en met God spreekt en omgaat en dat zonder de minste beroering, angst, vreze of ontsteltenis voor God, die zo heilig en rechtvaardig is. Want zij is dan in Christus ook zo heilig en rechtvaardig voor God, dat hij geen vlek of rimpel van zonden en ongerechtigheid in haar ziet of zien kan. Zulk een toestand is zo zalig en bevindelijk voor de ziel dat het niet met woorden of letteren kan uitgedrukt en beschreven worden, en men daar geen denkbeeld aan kan geven, zelfs niet aan die kinderen welke de Heere nog nimmer tot zulke dierbare werkzaamheden heeft gelieven te verwaardigen. Maar dit kan ik er van zeggen, tot eer en heerlijkheid van een algenoegzaam drieëinig Verbonds-God, dat aan mij de allerminste van alle de heiligen, deze genade geschied is. Ja, dat ik mij menigmaal niet genoeg heb kunnen verwonderen hoe het de Heere toch heeft kunnen gelusten, zulk een ellendig en onbekwaam voorwerp te verkiezen om voor Zijn aangezicht in de bres te staan en die door zijn medewerkende kracht en genade toe te

muren. Ik heb daar nooit andere redenen voor kunnen vinden dan de hoge onnaspeurlijke wijsheid van God, die soms, en dat wel onder Zijn eigen volk, *iets voor zijn wijze en verstandige uitverkorenen komt te verbergen en hetzelfde aan de kinderkens onder hen openbaart*. Dit doet de Heere opdat het des te meerder en te klaarder blijken mocht, dat alle goede gaven en volmaakte giften zijn van Boven afkomende van de Vader der lichten, opdat de Heere voor Zijn werk Zijn eer krijgje, die Hem niet zelden onthouden wordt, wanneer het gebeurt dat men van uitnemende bekwame en onder het volk geachte Christenen iets bijzonders ziet verrichten of gebeuren.

O, wat ligt men dan niet open om in onze praktijk de dingen of zaken veel aan hun wijsheid, gaven en bekwaamheid toe te schrijven. Ja, ons zeer over hun te verworderen, met voorbijzien van God; daar integendeel, wanneer ons iets uitnemends in de weg van God voorkomt in of omtrent voorwerpen onder de ware vromen, die zo geacht en gezien niet zijn, en waar men op verre na zoveel niet mede op heeft, dan zullen wij zo ligt niet door dat kwaad worden weggesleept maar eer en meer een oog op de Heere krijgen, om Zijn genade in zulk een voorwerp te zien en te erkennen, en langs die weg meer vatbaar te zijn voor de rechte praktijk van dit woord: *Geeft Gode de eer en weet dat deze mens een zondaar is*, Joh. 9 : 24.

Nadat God dan zulke weg met mij gehouden had, zo bleef mij een zeer wachtende en uitzierende gestalte op de vervulling van zijn genadige toezegging bij, en ik hield bijzonder mijn oog op Maastricht, verbeidende het einde van die bedroefde belegering, waaromtrent ik niet kon nalaten de Heere gedurig en met veel ontferming over het daar binnen zijnde volk te smeken om dezelve naar Zijn belofte te doen uitvallen, wordende nu en dan tot versterking en ondersteuning van mijn geloof en vertrouwen omtrent deze zaak, door de Heere aan mijn hart vergewist of verzekert dat bij Hem gene verandering of schaduw van omkering plaats had, daar ik het dan op zulke tijden gerust op kon laten aankomen. Hoewel het ook soms gebeurde dat dit werk door duisterheid en ongeloof zeer bewolkt en verdonkerd was, zo kon ik echter in de grootste duisternis daar nog iets van vasthouden, waaromtrent mijn geloof en vertrouwen, hoe zwak anderszins, in een aanklevende weg nog enigszins kon werkzaam zijn. Dat is bij mij naar die geringe mate van kennis en bevinding, welke God aan mij onwaardige van Zijn wegen en handelingen met zijn uitverkorenen heeft gelieven te schenken, een vast en zeker bewijs dat die zaak of waarheid, waaromtrent een Christen weleer met een levendig geloof en vertrouwen op God in Christus heeft kunnen werken, waarlijk door de Heilige Geest in zijn hart zijn gewrocht, en dat hij het zichzelf niet lichtvaardig of roekeloos heeft ingebeeld, daar hij evenwel op de minste bestrijding of overrompeling van de vijand, of als hij maar even aan zichzelf overgelaten is, zo voor open ligt, van al zulk een verkeerd oordeel te vellen over Gods werk in hem. Daar is hij door zijn blindheid en onkunde in het dierbare woord des Heeren, niet zelden de oorzaak van, want als hij door de genade Gods in een tedere en Godzalige wandel veel zijn werk maakte om de wegen en handelingen, welke God van alle tijden af met Zijn volk gehouden heeft, naarstig en onder een gedurig uitzien naar des Heeren licht en geest te onderzoeken en dezelve na te sporen als verborgen schatten. O, dat zou hem zo behulpzaam zijn, om in zijn eigen weg vaste treden en gangen te maken, en hij zou zo licht niet als een weerloos blad door alle wind van bestrijdingen en twijfelingen als ginds en herwaarts geslingerd en gedreven worden, hetwelk helaas zo dikwerf komt te gebeuren. Waardoor de Heere van al Zijn genadewerk, dat Hij in de ziel van een uitverkoren zondaar gewrocht heeft en hetwelk de poorten der hel niet zullen overweldigen, niet weinig onteerd en tot een leugenaar

gemaakt wordt.

Terwijl ik nu, naar de mate der genade die de Heere aan mij geliefde te schenken, uitzierende en wachtende was op het heil des Heeren, zo gebeurde het op een middag dat ik zeer onverwachts de tijding kreeg van het tekenen der preliminaire artikelen, dezelve waren even van tevoren op de 30^e April deszelfs jaar getekend tussen de Ministers der Hoven van Frankrijk, Engeland en de Republiek van Holland, welke als toen, benevens meer andere Ministers van buitenlandse Hoven te Aken vergaderd waren. Welke artikelen eigenlijk tot een goede grond waren gelegd, om daarop in het vervolg, onder de zegen des Heeren, een duurzame vrede te bouwen.

Maar terwijl aan deze zaak nog zeer veel ontbrak, en het daarbij lichtelijk kon gebeuren dat het houden van onderlinge bijeenkomsten, om over het vredewerk te handelen, wederom werd gestuit of wel schielijk afgebroken door het een of ander misverstand, zo waren deze aanmerkingen voor mij een middel waardoor de Heere mij bewaarde, dat ik buiten Hem niet te schielijk met deze voorverhaalde tijding kon heenlopen, maar dat het mij aanzette om mijzelf in het verborgen voor de Heere af te zonderen, alwaar ik een geopende weg vond om de Heere al hetgeen ik gehoord, gevreesd en opgemerkt had, nederig voor te dragen, alsmede om te onderzoeken of de Drieënige God dit reeds begonnen vredewerk met een voorspoedige voortgang en een gelukkig einde zou gelieven te bekronen, waarop ik dit woord kreeg: *God van de hemel, die zal het ons doen gelukken*, Nehemia 2 : 20 middengedeelte.

Toen deed de Heere mij zeer klaar zien en geloven, dat niets ter wereld deze zaak verijdelen zou, en al ware het dat Frankrijk ook een heimelijke toeleg mocht hebben de onderhandelingen over de vrede, om tijd te winnen, op de lange baan te schuiven, en ondertussen zijn land van koren en velerlei behoeften te voorzien en dan vervolgens alles in de war te helpen, of zulke onaannemelijke pretenties op te werpen, waardoor alle onderhandelingen wederom in duigen zouden kunnen vallen, de Heere nochtans in alle hun voornemens zou blazen en dezelve verijdelen, en het vredewerk met een machtige arm doorzetten en naar Zijn raad doen uitvallen, en daar beruste mijn ziel in en zei, *amen, het zij zo*.

Nu was bij het tekenen der preliminieren onder anderenook bedongen dat de vesting Maastricht binnen weinige dagen aan de Franse troepen zou worden ingeruimd, en integendeel het daar nog in zijnde krijgsvolk, dat gemelde vesting onder het beleid van die wakkere heer Baron VAN AYLVA zo dapper verdedigd had, met alle militaire eertekenen daaruit zou trekken, zoals ook geschied is op de 10^e Mei 1748. Welke gebeurtenis ik als het ware met mijn hart bijwoonde, niet zonder enige pogingen van mijn verdorven vlees om tegen dit werk te murmureren, maar nochtans stil en onderworpen aan de wil des Heeren naar de geest.

Maar terwijl ik in het vervolg over deze gebeurtenissen, en zelfs van ware Christenen, hoorde spreken en redeneren, op een wijze die genoegzaam ontdekte, dat zij deze zaak, zoals dezelve zich nu had toegedragen, niet kwamen te billijken, maar liever gezien zouden hebben dat de Fransen van voor Maastricht waren opgebroken en afgetrokken en deze plaats in onze macht gebleven was, doordien mijn verdorven deel almede van dit concept was, maar zijnde anders klaar overtuigd dat God in die weg moest verheerlijkt worden, zo vreesde ik nochtans zeer, dat het vlees door het verder horen en overdenken van zulke gesprekken te veel zou uitbreken, en dus de overhand krijgen over de geest, dat ik mij derhalve daar lichtelijk wederom zeer zwaar tegen de Heere zou kunnen bezondigen, te twisten en te murmureren tegen Zijn soevereine wegen en handelingen, waar ik mijzelf die eerste beginselen, welke de Heere tot het leggen of maken van een gewenste vrede pas had laten opdagen, al aanstonds onwaardig zou maken.

Zo mocht ik zeer uitzierende worden in het verborgen, niet alleen om door genade van deze verzoeken tot zonde bewaard te worden maar ook dat het de Heere in Christus Naam mocht behagen, volgens Zijn vorige belofte, aan mijn gemoed te ontdekken waarom de dingen alzo moesten geschieden.

Zo geliefde de Heere mij te brengen bij mijn eerste werkzaamheden, omtrent de optocht der Fransen naar de Oostenrijkse Nederlanden, hier voren gemeld, hoe onderzoekende ik toen was of de Heere deze gemelde optocht ook zou begunstigen, waarop ik dit woord kreeg: *al wat hij doet zal wel gelukken*, Psalm 1 : 3. Toen deed de Heere mij bij vernieuwing zien en opmerken hoe de Fransen, uit kracht van dit woord, nergens voor enige stad of vesting hun hoofd mochten stoten, want hierop scheen dit woord inzonderheid betrekking te hebben, *dat God geen man was dat Hij liegen zou, of een mensenkind dat Hem iets berouwen zou; zou Hij het spreken en niet doen?* O, dat kon nimmermeer in God vallen want dan zou de Heere, met eerbied gesproken, aanstonds ophouden van meer een heilig, waarachtig en onveranderlijk God te zijn, en derhalve ons ellendig zondig mensdom gelijk worden, hetwelk nochtans in aller eeuwigheid niet gebeuren zou.

Dit zag en geloofde ik op die tijd niet alleen zeer klaar, maar ik was daarom zo innerlijk verheugd en blijde, dat onze God, die wij naar ons krank vermogen zochten te eren, te dienen en te vrezen, zulk een getrouw onveranderlijk en standvastig God was, dat ik alles voor Hem over had en liever gezien zou hebben dat het ganse land, ja, de gehele wereld verging, indien het de eer Gods vereiste, dan dat ik gezien zou hebben dat Hij iets van Zijn Goddelijke deugden en volmaaktheden zou verliezen of in Hem verloochenen. Toen kon ik die heerlijke deugden in God zo aanbidden, loven en prijzen dat ik er Maastricht rijkelijk voor overhad.

Daarbij berouwde het mij ten hoogste, dat er ooit de minste gedachte in mijn hart was opgekomen, om die plaats te willen behouden, daar ik hier met diepe schaamte te zien kreeg, hoe ik in deze tegen des Heeren eeuwig besluit, eer en heerlijkheid gezondigd had, waarover ik ernstig in Christus verzoening mocht zoeken. Maar welke zonden wij anders door de regel wel honderdmaal bedrijven zonder zulks recht te zien, of er een ogenblik bij stil te staan. Inzonderheid ligt een Christen het allermeest voor dit kwaad open wanneer hij in vervreemding van God leeft en veel aan zichzelf is overgegeven, want dan heeft en maakt hij buiten God vele voornemens en overleggingen of schikkingen des harten, welke hij dan vervolgens op allerlei tijd en wijze zoekt op te volgen en uit te voeren. Wanneer het dan eens gebeurt dat de Heere hem in de uitvoering van het een of ander voornemen tegenwerkt, direct openbaart zich in hem een diepe en beklaglijke opvolging van eigen zin en wil, en dit veroorzaakt aanstonds een twisten en murmureren tegen Gods weg en besturing in zijn hart, dat niet zelden in zijn gedrag komt uit te breken, bijzonder als zulk een Christen nog daarenboven dit gebrek in zijn natuur heeft, namelijk een stijve eigenzinnigheid of bedroefde halsstarigheid, waarom hij niet lichtelijk een ding zal loslaten of voor God of voor de mensen overgeven.

Nog bezwaarlijker is zo een Christen soms van zijn Atheïstische verkeerdheid te overtuigen, daar de verdorven natuur de overhand in hem hebbende, dit van deze uitwerking is dat hij alleszins naar bedekselen van schande en naaktheid zoeken zal, en hier, alsmede in zijn andere menigvuldige ijdele en zondige bedrijven, woorden en gedachten, handelt hij doorgaans als een botte duif zonder hart, ziende het kwade en God ontterende van zulk een bestaan weinig of niet, tenminste zo niet, dat het hem tot een waarachtige schaamte en inkering brengt. Terwijl hij in zulk een afgezakte toestand duizenden van zonden op elkander hoopt, en daar nog meeste tijd blind en zorgeloos overheen loopt, is het geen wonder, dat, wanneer de Heere zulk een diep en

lang verdwaalde ziel eens wederom opzoekt en bij haarzelf brengt en bepaalt, haar dan haar wegen en handelingen eens ordentelijk voorstelt en doet zien dat zij niet goed waren, dat zulk een ziel dan al ten eerste overvloedige redenen vindt om in deze bittere klacht uit te barsten: *Mijn ongerechtigheden gaan over mijn hoofd, en mijn etterbuilen stinken, o, wee! wee! mij, dat ik zo gezondigd heb.*

Want het gebeurd niet zelden, dat, als een kind van God zijn tijd gehad heeft waarin hij met enig schijnogenoegen vreemde Heeren gediend en nagelopen heeft, en ondertussen naar God zijn Maker weinig en dan nog gans niet hartelijk heeft omgezien, de Heere, die in Zijn onbegrijpelijke lankmoedigheid over dit alles zich stil gehouden heeft, evenwel ook zijn tijd krijgt dat Hij haar het afzwerven bitter komt maken en haar de smarten van de zonde doet gevoelen, door haar enigermate de snoodheid, gruwelijkheid en onbetamelijkheid van de zonden en het zondige te doen zien, en in haar harten een hijgende begeerte werkende om er van verlost en gereinigd te worden. Terwijl de Heere haar echter onder diepe en zware verberging van Zijn aangezicht, even alsof Hij haar in een vijand verkeerd was, onder de kracht en geweld der zonden laat leggen en als gebonden houdt, en Hij ondertussen blaast in hun gewenste dingen en daar het schijnogenoegen of de zwijnendraf van wegneemt, zodat dan die arme verlatene en benauwde ziel, die toch in de Heere, omdat zij de weg door haar zonden gesloten heeft, haar heul en troost niet vinden kan, eens om- of uitziert naar haar gebroken bakken om enig genoegen, lafenis of verkwikking te erlangen, zo kan zij het daar nochtans niet vinden gelijk in de vorige dagen; want de vurige pijlen des Almachtigen zijn nu in haar, welks dodelijk venijn haar geest uitdrinkt. Waar dat zij ook is, zich went of keert, haar ellende volgen, kwellen en veroordelen haar overal, de vijand slaat haar met vuisten en maakt haar bijkans alles even verdrietig, akelig en verschrikkelijk, zodat zij wel eens jammerlijk uitroept: *Banden des doods omringen mij, angsten der hel verschrikken mij.*

Zulk een droevige toestand kan soms al een geruime tijd duren en een Christen bijblijven, niettegenstaande al zijn roepen en kermen om er van gered en uit verlost te worden, aangezien de Heere wel eens in Zijn hart besloten heeft om zo een stout en ongehoorzaam kind nu eens zo zwaar en langdurig onder de roede te doen doorgaan dat het hem vervolgens, wanneer hij gered en verlost is, nog lang mag heugen, en deze geheugenis in de hand des Heeren een middel zijn om hem gedurende de overige tijd zijns levens, voor zulk een diep verval en zware en langdurige afwijking en vervreemding van zijn God te bewaren. Welke weg de Heere al soms eens met Zijn kinderen houdt om hun te leren, dat zijn oordelen een diepe afgrond zijn, alsmede hoezeer hij de zonden in Zijn kinderen haat en afkeurt, waarom Hij liever resolveert door zeer strenge en zware kastijdingen, de zonden in haar te verbreken en uit te werpen, dan toe te laten dat zij tot het einde in dezelve zouden voortgaan te zondigen. Maar zij zijn gelukkig, die de Heere door hun slordige en geesteloze regel van leven, niet noodzaken, zulke akelige weg van bezoeking over hun te brengen.

Nadat nu vervolgens het door de *Fransen bedongen akkoord om de vesting Maastricht aan haar troepen in te ruimen*, ten haar gevallen, aan onzen kant volbracht was en ik door de genade des Heeren Jezus in deze weg had kunnen berusten, zo berokkende of verwekte mij de duivel weer een verdrietig geval, hetwelk hierin bestond, dat namelijk mij hier iemand kwam aanzeggen, dat de Fransen bij het innemen van Maastricht veel plundering en moedwil hadden bedreven, en daar nu en dan al eens in uitbraken. Over welke tijding, die mij met een groten schijn van waarheid aangediend werd, ik zeer ontstelde, terwijl ik begreep dat zulke dingen regelrecht aanliepen tegen des Heeren genadige beloften, daar ik het even van tevoren

zo gerust op had durven laten aankomen, hoewel ik anders ook wel onderstellen kon dat in zulk een geval, als deze plaats nu had moeten ondergaan, alles juist zo net en precies niet in zijn werk gaat maar dat het lichtelijk kan gebeuren, dat in zulk een fataal geval hier of daar enige onordentelijkheden komen te geschieden, waarin men altoos zo niet voorzien kan of dezelve zo terstond verhinderen en doen ophouden. Maar evenwel wilde de vijand het daarvoor gehouden hebben, dat dit geweld, hetwelk hij nog daarbij krachtig vergrootte, een klaar bewijs zou zijn van mijn ijdele hoop en verwachting. Want het scheen alsof hij nu en dan, gedurende mijn bevindelijke werkzaamheden, zeer sterk op mij losgelaten werd om mij te kwellen en gedurig mijn geloof en hoop op de Heere te ondermijnen, en was het mogelijk te doen vergaan. Ook is hij mij soms, recht tegen zijn boze oogmerken aan, wel eens een middel geweest om mij nader bij de Heere te brengen, en meer versterkt en bevestigd te worden in de dingen of zaken die in het verborgen tussen de Heere en mijn ziel verhandeld waren, en op welke volbrenging ik hopende en wachtende was.

Zo ging het ook hier, want door de bekommering van mijn gemoed, die ik niet langer dragen kon, zocht ik zeer in het eenzame om de weg geopend te krijgen om de Heere deze zwaarigheden voor te dragen en bekend te maken, waarin de Heere mij dan ook genadig te hulp kwam, zodat ik al mijn bekommelingen voor de troon kwam te brengen en in Jezus Naam kon zeggen en met hart en mond uitroepen: *Heere, Heere, goedertieren God en Vader, waarbij zou het nu toch blijken of openbaar worden, dat ik genade gevonden heb in Uw ogen voor deze plaats, indien Gij nu toe wilde laten dat onze vijanden daar zo schandelijk en baldadig huis hielden.*

Maar de Heere, die niet verre was, deed mij zien en geloven dat deze dingen geenszins geschieden zouden, en al was het nu dat de Fransen meester van die vesting geworden waren, zij nochtans onder het bedwang van de Heere stonden en als gemuilband waren, terwijl de ogen des Heeren dag en nacht ten goede over die plaats waken en zulks ook tot het einde doen zouden, zodat wanneer de Heere omtrent het vredewerk alles zou voleindigd en uitgevoerd hebben, wat nu nog aan hetzelfde ontbrak, de Fransen het land ontruimd en de inwoners van Maastricht dan redenen van erkentenis en dankbaarheid zouden hebben, dat de Heere haar niet alleen wederom zo genadig van de vijanden had gelieven te verlossen, maar hun ook gedurende het aanwezen van die vreemde volkeren zo goedig bij hun leven, goederen en godsdienst gespaard had, zodat zij met weinig schade en verlies deze anders zo ruïneuze gebeurtenissen hadden ondergaan.

Om deze dingen nog vaster aan mijn gemoed te bevestigen, dat het binnen Maastricht zeker aldus zou toegaan, zo bestuurde het de Heere, dat ik binnen weinige dagen zekere berichten ontving van de opschudding, daar ter plaatse voorgevallen, dat die van weinig belang geweest was, alsmede dat dezelve ten eerste gestuit waren, en dat het daar vervolgens alles in rust en stilte gekomen was en der Franse Oversten een goede orde en tucht deed onderhouden.

Nadat nu de loop der zaken tot hiertoe gekomen was, zo bemediteerde ik soms ernstig op sommige gebeurtenissen, met betrekking op deze oorlog aan de zijde des Heeren. En daaromtrent kwam mij onder anderen levendig onder het oog, hoe dat dit woord: *al wat hij doet zal wel gelukken*, Ps. 1 : 3, en onder welks banieren de Fransen als het ware, in de weg van Gods besluit en toelating, alleen gestreden en geoorloofd hadden, hier bij Maastricht nu zijn einde en vervulling gekregen had. Zodat de vijanden nu niets meer mochten ondernemen, en indien zij echter dit wilden doen, zo zouden zij in hun bedrijf nochtans niet meer voorspoedig zijn, aangezien de Heere haar ter dezer tijd nu niet meer als gesels voor deze landen wilde gebruiken. Maar indien de Heere met dit zo-even gemelde woord, als met een richtsnoer het ganse land ten verderve

gemeten had, zo zou geen menselijk vermogen in staat zijn geweest, om de voortgang van de Franse wapenen te stuiten. Ja, al had zelfs zijn Doorl. Hoogheid onze zeer geachte en dierbare Erfstadhouder, in eigen persoon zich aan het hoofd van ons leger gesteld en met alle nodige wijsheid het krijgsvolk aangevoerd, zo zou toch alles vruchteloos geweest zijn, aangezien de Fransen toch het ganse land zouden ingenomen hebben, waarnaar zij zo vele jaren vurig verlangd hadden en waaromtrent zij op hun tijd, als des Heeren toelating weer daar is, nog wel eens weer een kansje wagen zullen, en of zij dan gelukkiger hun oogmerk bereiken zullen, is de Heere alleen bekend.

Dit is echter zeker en gewis, dat, hoewel dit woord reeds over Nederlands toestand gekomen is: *het einde aller dingen is nabij*, 1 Petrus 4: 7, de Heere het nochtans zolang voor vreemde overheersing zal bewaren, tot Hij eindelijk in Zijn toorn, als het volk zich niet bekeerd, dit vreselijk woord over Nederland zal uitspreken: *Het einde is gekomen over Mijn volk Israel, Ik zal het voortaan niet meer voorbij gaan*, Amos 8 : 2 O, wanneer het zo ver met ons gekomen is, dan zal het einde van Nederlands vrijheid en godsdienst niet ver meer af zijn. Och, dat wij dit mochten opmerken en ter hart nemen, en ons tot Hem bekeren, eer dat Hij ons slaat dat er geen genezen aan zij.

Ondertussen is het nu zo ver met ons gekomen, dat de ***vrede tussen alle de in oorlog geweest zijnde mogendheden gesloten is***, en Frankrijk een begin gemaakt heeft om de steden door hem veroverd, wederom te ontruimen. En schoon dit nu van de zijde des Heeren ten goede over ons bestuurd is, zo is nochtans het land daarmee niet volkomen gered. O, daar ontbreekt nog zoveel aan, dat het niet om uit te spreken is. Derhalve heeft een rechtgeaard Christen, welke het welzijn van het land zoekt, al is hetzelfde nu van buiten in vrede, evenwel op verre na nog geen gedaan werk, aangezien de Heere nog vurig, zo in het openbaar als in het verborgen, dient gezocht en gebeden te worden, om toch hetzelfde te verlossen van alle de nog drukkende oordelen en bezoeken, welke God nog zo menigvuldig op ons laat rusten. Alsmede dat het Hem behagen mocht 's lands overheden te bezielen met een ijver, om deszelfs welvaren te behartigen in alle takken van bestuur, welke naar uitkomst reikhalzen.

Hoewel wij met dankbaarheid erkennen mogen, dat God ons in zijn Doorl. Hoogheid onze dierbare Erfstadhouder een opperhoofd geschonken heeft, die het hartelijk wel met ons lieve vaderland schijnt te menen, en wiens onvermoeide ijver ter verlossing van deze eertijds zo ontzagelijke republiek, de Heere reeds zover gezegend heeft, dat daardoor de dierbaren vrede, waarnaar men hier zo lang verlangd heeft, gesloten is. O, mocht het nu ook eens in zijn hart opkomen om met ijver aan *de vervallen staat van 's lands financiën te arbeiden*, om dezelve almede op die voet te brengen, waarin dezelve van meer nut voor de lande mocht zijn, dan *die gehate pachterijen*, welke de Heere op zulk een vreselijke wijze heeft doen eindigen.

Voor al is het de plicht van alle ware Christenen, om de Drie-enige God vurig te smeken, dat het Hem behagen mocht, het hart van die brave vorst zo te bewerken, dat hij er zich met ernst en vlijt op toe legt, om de menigvuldige zonden en ongerechtigheden, waarvan dit land als overloopt, zoveel in hem is te stuiten, door al zulke wegen en middelen als zijn Doorl. Hoogheid het bekwaamste zou oordelen, ter bereiking van dit heilzaam oogmerk. Want het is zeker, en de mensen van de wereld mogen het zo weinig achten als zij willen, dat, zolang echter alle goddeloosheid hier te lande zo menigvuldig in zwang gaan, des Heeren oordelen en bezoeken, die nog zo zwaar op hetzelfde rusten, vooral niet verminderen, maar eer vermeerderen zullen. Ja, dat God dit land en volk mogelijk wel zo zwaar zal bezoeken, dat wij van deze vrede de gewenste vruchten op verre na niet zullen plukken. Daarbij zal de ondergang van

Nederlands vrijheid en godsdienst maar te meer verhaast worden, indien het volk hun zonden en ongerechtigheden ongestoord blijven aan de hand houden.

O, die zonden hebben de Fransen zo machtig en voorspoedig gemaakt, en ons daarentegen zo jammerlijk voor het oog van al de volken van Europa vernederd, dat het niet om uit te drukken is. En willen wij dan evenwel nog onboetvaardig in dezelve blijven voortgaan, zo zal het gewis niet lang aanlopen, of wij zullen van alle kanten vernemen, dat Frankrijk zich weer wakker in staat begint te stellen om hier of daar weer een bloedig oorlogstoneel te openen.

Terwijl het een onbetwistbare waarheid is, dat zij in al hun ondernemingen twee zaken bedoelen, namelijk,

- Vooreerst het verzwakken, zo niet verdelgen van het Oostenrijkse huis, opdat dit doorluchtige en eertijds zo ontzaggelijke lichaam voortaan niet meer in staat zou zijn, om het evenwicht van Europa in balans te houden, en aldus te beletten, dat de Franse heerszucht op een onrechtvaardige wijze niet meer landen en plaatsen komt in te zwelgen, welke hij weliswaar op zijn tijd, wanneer de bezoekende hand des Heeren over dat koninkrijk eens zal opgeheven zijn, als onrechtvaardig ingezwolgen brokken, schielijk wederom zal moeten uitspuwen.
- Ten tweede, het overweldigen der Zeven Provinciën, of tenminste het beste en voornaamste gedeelte derzelve, dat hun zulks tot hiertoe niet heeft willen gelukken, hetwelk hun voorzeker niet zeer aangenaam geweest is. Want indien God in Zijn rechtvaardigen toorn hun het oogmerk, dat zij in deze bedoelen, eens lieten bereiken, zo zouden deze overwinningen voor hun van het uiterste gewicht zijn. Want behalve dat genoegzaam al de Oostenrijkse Nederlanden, die thans zo jammerlijk ontmanteld zijn, als van zelf in hun handen zouden moeten vallen, zo zouden zij bij de verovering van een rijk en wellustig landschap, haast van alle kanten volkomen meester ter zee zijn, en de Engelsen niet alleen krachtig in hun koophandel belemmeren, ja, bederven, maar hun nog daarenboven zo goed als op hun eiland insluiten, door hun vloten of schepen overal, waar zij dezelve maar ontmoeten konden, het uitlopen naar vreemde gewesten te beletten, om dus de koophandel van de gehele Europese wereld aan zich te trekken. Zo mogen wij derhalve wel billijk vrezen, dat als zij zich wederom ten oorlog beginnen toe te rusten, zulks zeker ons of de landen van de Keizerin Koningin wederom gelden zal.

Dat ik nu deze dingen aangehaald en beredeneerd heb, is om geen andere reden van mij geschied, als om de volstrekte noodzakelijkheid aan te tonen, dat, willen wij verlenging van onze vrede genieten, en de oordelen van de Heere van over ons land zien afgekeerd, wij dan noodzakelijk en zonder tijdverzuim het boze uit het midden van ons moeten wegdoen, of dat het anders te vrezen is, dat des Heeren toorn nog al heviger tegen ons ontsteken zal, en niet eer uitgeblust wordt, voor dat wij gans verteerd zullen zijn.

Het is daarbij ten hoogste noodzakelijk, dat alle oprechte Christenen hier te lande in deze dingen een waarachtig belang nemen, want voorzeker daar kan geen droeviger vertoning zich opdoen, dan wanneer men ziet, dat een Christen in deze hachelijke en bekommerlijke tijd zijn dagen in een geesteloos leven doorbrengt, zonder zich te bemoeien met de Jammerlijken en bedorven toestand van land en volk.

O, zulk een Christen is waarlijk onnut voor zichzelf en voor anderen, en als tweemaal verstorven en ontworteld en is bijgevolg, zolang deze geesteloze ongestalte op hem rust, niet in staat om veel en ernstig voor de behoud van het land te bidden, wat nochtans de plicht van alle ware vromen is. En hoe onwaarschijnlijk het hem ook al

mocht voorkomen, dat de Heere nog eenmaal in Zijn gunst en genade tot dit volk zou willen wederkeren, aangezien zich alles nog al meer en meer ten verderve begint te schikken, nochtans neemt dit de plicht van een Christen ter voorbedding geenszins weg, maar maakt dezelve meer noodzakelijk, en dan vooral wanneer er nog een klein straaltje van dit woord op het land schijnt te rusten: *Wie weet, Hij mocht zich wenden en berouw hebben, en Hij mocht een zegen achter Zich over laten*, Joël 2 : 14. Daarom mag, noch moet een Christen het onderworpen en gelovig bidden voor de behoud van land, volk, vrijheid en godsdienst niet eer afbreken, voor dat de Heere zelf de weg komt sluiten, en dit bevel van de hemel aan het hart van Zijn volk doet horen: *Gij dan bidt niet voor dit volk, en heft geen geschrei noch gebed voor hen op, want ik zal niet horen*, Jeremia 11 : 14.

O, hoe grotelijks ware het niet te wensen dat Nederlands Christendom wat geestelijker, wat hemelsgezinder mocht wezen, als velen hunner heden ten dage wel zijn! O, dan zouden hun harten op verre na zo veel niet met de aardse dingen ophebben, als nu helaas zo menigvuldig gezien wordt, maar dan zouden zij meer naar God en Christus staan en uitzien en de Heere door genade meer vrezen, en het zonder Hem niet stellen kunnen. Wat zouden zij dan niet nuttig zijn, zo voor hun zelf als voor het ganse land. O, wat zouden er dan onder hun niet vele en getrouwe voorbidders gevonden worden, die hun harten en handen voor deszelfs behoud zouden opheffen tot God, Die in de hemel woont.

Want voorzeker als men deze zaak wel en grondig inzielt, dan zal men bevinden, dat het niet geheel en al de schuld is van het diep verdorven volk hier te lande, dat zo vele Christenen thans ijverloos ter voorbedding zijn. Ook zo is het daar almede niet te zoeken, dat de Heere niet meer zou willen horen, daar God mij, sedert de verkiezing van Z. K. H. tot Stadhouder over de Zeven Provinciën, telkens heeft doen geloven hoe Vaderlijk de Heere alle 's lands zaken kwam te regeren, zodat ik in verwondering over de goedertierenheden des Heeren wel eens uitriep: *o land! o volk van Nederland! De Heere meent het waarlijk zo wel met u!* O, onze God is er tegenwoordig zo op uit om u het goede te doen zien, ach! werkt de Heere door uw zonden maar niet wederom tegen, en jaagt Hem niet weer weg, nu Hij pas Zijn hand ten goede over heeft u beginnen op te heffen en uit te breiden.

Dit zag ik soms aan de zijde des Heeren wel eens zo klaar, dat ik moest zeggen: 'Heere! Gij goedertieren en lankmoedig God! het zal voorzeker Uw schuld niet zijn zo wanneer dit land en volk in het vervolg van tijd niet meer gezegend noch gelukkig is. Ja, wanneer het in zijn kostelijke en zuivere godsdienst en dierbare vrijheid eens ganselijk te gronde gaat, want Gij Heere hebt ten overvloede getoond en toont het nog gedurig, dat Gij waarlijk dit Nederlandse volk, niettegenstaande hun hoogklimmende en hemelgerende zonden en ongerechtigheden nochtans genadig wilt zijn. Derhalve zal het volk van deze lande aan niemand de oordelen en ellenden, die in het vervolg over hun komen zullen, te wijten hebben dan aan hun eigen verschrikkelijke zonden en onbekeerlijkheid.'

En daarom zeg ik nog eens, dat het geenszins aan de kant van de Heere te zoeken is dat Nederland heden ten dage zo weinig goede en gelovige voorbidders heeft, en het afzwerven nog zo bemint en aan de hand blijft houden, dat het genoegzaam alle levendige opwekkende en werkzame genade in de ziel verwoest en uitdooft. Hetwelk dan vervolgens teweeg brengt, dat hun hart en wandel zeer aards en geesteloos begint te worden, zodat men aan haar veeltijds ontdekken kan dat zij geen vermaak meer hebben in de wet Gods naar de inwendige mens, hetwelk nochtans al het sieraad van een Christen uitmaakt en in welke de Heere al Zijn lust en welbehagen heeft. Maar van welke zalige en beminnelijke toestand de ziel dan niet alleen zeer ver af is, maar

ook is zij dan ten hoogste onbekwaam. Ja, soms zelfs onwillig om haar eigen ellende te willen overzien om daar in het verborgen diep beschaamd mede te werken. Zo weinig als ze derhalve zich met haar zelf bemoeit, alsoz bekommert ze zich over land en kerk, maar zij is daaromtrent en over alles wat door genade geestelijk moet betracht worden, waarlijk als een botte duif zonder hart. Zolang deze ongestalte op haar rust is het haar volstrekt onmogelijk een waar belang te nemen in de zinkende toestand van land en kerk.

Wanneer zij door de beschuldiging van hun consciëntie, die hen hun plicht wel eens onder het oog brengt en hun nalatigheid scherp verwijt, en daar onder met Gods oordelen en bezoeken dreigt, aangezet worden om dat werk al eens te willen beginnen, zo welt het hart doorgaans hun eigen schande op, en hun zonden getuigen tegen hen en sluiten aanstonds mond en hart, zodat hun die weinige opgewektheid al ras weer begeeft en zij soms zo benauwd van hart beginnen te worden, dat hun de eenzaamheid in hun binnenkamer als tot belemmering en verschrikking wordt en zij dezelve maar hoe eer hoe liever weer verlaten, en dan niet zelden weer vervallen tot hun vorige geesteloze manier van leven, waarin zij het dan soms lang kunnen uithouden zonder zich met land, volk en godsdienst te bemoeien.

Ziet! dat is naar mijn gevoelen de voornaamste oorzaak waardoor heden ten dage zo vele Christenen in een diep verval zijn gekomen, en welke derhalve voor zichzelf en het ganse land van weinig nut en voordeel zijn en meest hun dagen doorbrengen in een onrustige, dodige en afzwervende ongestalte. Die heeft bij sommigen reeds zo zeer de overhand genomen, dat ik met verzuchting tot God moet betuigen, dat, zo wanneer de Heere Zijn volk niet krachtadig komt aanslaan en bewerken, ik niet kan hopen dat iemand van hen ware lust en begeerte zal krijgen om het hoofd weer op te steken, en door wederkeren daarin ondersteund en bevestigd te worden.

Maar dit heb ik wel eens mogen zien en geloven, dat het afzwerven van de vromen de Heere zeer begint te verdrieten en derhalve vrees ik zeer dat Hij zich haast zal opmaken, om onze weg met doornen te betuinen. Daarom gebruikt de Heere soms zulke vreemde en ontzaggelijke wegen en handelingen, dat het wel gebeurt dat Hij sommige van Zijn kinderen helse tormenten in hun ziel doet gevoelen, gevende de duivel totdat einde macht en bevel, om ze deerlijk te havenen en met vuisten te slaan, door velerhande bestrijdingen en verschrikkingen over hen te brengen en aan te voeren, zodat de fundamenten van geloof en hoop zodanig beginnen te schudden, alsof het met alle genade en bevindingen gedaan was. Waardoor het dan gebeurt, dat zulk een christen wel eens zeer akelig en als zieltogende uitroept: *mijn hoop is vergaan en mijn sterkte van de Heere afgeweken.*

Hoewel de duivel dan al geen macht krijgt om smart aan te doen, gelijk hij eertijds aan Jon gedaan heeft, zo weet hij nochtans onder de goddelijke toelating, het gemoed des mensen zo te binden met verschrikkelijke banden der ellenden, dat deszelfs jammerlijke zwarigheid, noch door woorden uitgedrukt, noch door de pen beschreven kan worden. Hoewel het een eeuwige waarheid is, dat de Heere Zijn kinderen nooit boven vermogen komt bezoeken, zo komen de wateren nochtans wel eens aan de keel en zinken zij in een grondeloze modder van zware angst en verzoeken, zodat het soms schijnt dat zij daar de een of andere tijd eens door zullen omkomen.

Zulk een weg slaat de Heere soms met Zijn kinderen in om hen te leren, wat een heilig en rechtvaardig God Hij is en hoe schrikkelijk Hij de zonden haat en niet gedogen of verdragen wil. Dan leren zij in zulke wegen wat het eigenlijk is en zeggen wil, onder de roede te moeten doorgaan, en gelouterd te worden in de smeltkroes der ellenden.

O, dat is zulk een ellendige toestand, dat ik alle christenen uit de grond van mijn hart

wel zou willen toeroepen: *geeft eer de Heere, eer dat Hij het duister maakt.*

Tot dusverre nu heeft de Heere mij onwaardige in alles wat ik in dit werk geschreven heb, goedgunstig gelieven voor te lichten en in de zaken of gebeurtenissen in te leiden, ook mijn geheugen, omtrent sommige dingen die mij in die eersten tijd zeer vergaan of vergeten waren, zodanig vernieuwd en opgeklaard, dat ik soms de hand des Heeren in deze weg zeer klaar kon bemerken en onderscheiden. Anderszins was het voor mij volstrekt onmogelijk geweest om de loop van die zaken, gedurende acht á negen jaren achter elkander zo in te zien en te verhalen, als ik in dit werk gedaan heb, alzo ik geen enige zaak of werkzaamheid ooit had aangetekend of voor mezelf opgeschreven, als geen gedachten ter wereld hebbende of immer vermoedende, ***dat het des Heeren weg zou worden om alle deze gebeurtenissen in geschrift te moeten brengen.***

Hoe ik nu daartoe gekomen ben staat mij nu nog kort te verhalen, opdat het toch alleszins mocht blijken en openbaar worden, dit ik dit werk niet lichtvaardig of uit hoogmoed of zelfzoeking heb ter hand genomen, waar een Christen anders zo listig en lichtelijk voor open ligt en ook gedurig uit zwakheid invalt, indien de Heere hem niet ogenblikkelijk bewaart en daarvan terug houdt.

Nadat het dan met de zaken der voorleden oorlog reeds zover gekomen was, dat de vrede stond getroffen te worden, verlevendigde de Heere mijn meeste en voornaamste werkzaamheden omtrent die gebeurtenissen aan mijn gemoed, dat het voor mij maar niet anders was, alsof ik dezelve door de genade des Heeren zo-even verricht of bewerkt had. Deze opgeklaardheid van sommige zaken bleef mij een geruime tijd en genoegzaam dagelijks bij, hetwelk mij echter veeltijds niet aangenaam en gevallen was. Daar ik gedurig vreesde dat door toedoen van mijn verdorven natuur, het herdenken van deze dingen voor mij een struikelblok zou worden waardoor ik wel lichtelijk in de hoogte zou geraken, en zo des Heeren dierbare genade jammerlijk misbruiken en dezelve mij ook in het vervolg onwaardig maken. Derhalve werkte ik zeer die weg uit, om alles uit mijn geheugen weg te krijgen, maar alle mijn pogingen waren vruchteloos, aangezien de zaken mij niet alleen bijbleven, maar ook telkens werden aangedrongen en opgeklaard, waarover ik zeer verlegen en bedroefd werd.

Zo geliefde de Heere mij op zekere tijd eens op mijn hart te brengen, dat het bijblijven van deze dingen een andere beduidenis had dan waar ik voor vreesde en dat ik derhalve die zaken in het verborgen moest onderzoeken, aangezien de Heere mij daar iets mede wilde leren of ontdekken, waar ik tot die tijd blind en duister in gestaan en verkeerd en zondig in gewerkt had. Dit maakte mij in het verborgen zeer begerig en uitzierende om de wil des Heeren te mogen weten en verstaan, zodat de Heere eindelijk dit woord met kracht op mijn hart kwam te brengen: *schrift dit ter gedachtenis in een boek*, Ex. 17 : 14.

Toen deed de Heere mij klaar zien, dat het Zijn heilige en soevereine wil was, dat ik tot eer en heerlijkheid van zijn grote en geduchte Naam, mijn werkzaamheden, welke mij de Heere in het verborgen bekend gemaakt had, zou vermelden. Tegen welk werk ik echter zeer begon op te zien, eensdeels ter oorzaak van mijn diepe onbekwaamheid en tevens omdat mij vele zaken, waarmee ik het werk diende te beginnen, zo uit het geheugen gegaan waren, zodat ik daarvan niet anders bezat dan een verward en onvolkomen denkbeeld, waarmee ik onmogelijk een goede schrijforde of een ordelijk verhaal van zulke aanmerkelijke zaken kon beginnen.

Voor deze verhindering en belemmering dan, bleef ik al een wijle tijd staan, pogende ondertussen nu en dan deze post te ontlopen. Maar de Heere bracht mij levendig onder het oog, dat ik verplicht was mij aan Zijn wil te onderwerpen, en beloofde mij, dat Hij

mij tot alles zou bekwaam maken, en mijn gebrek genadig vervullen, in mij alles te schenken wat ik nodig zou hebben om zulk een werk uit te voeren.

Toen boog de Heere mijn wil en genegenheden zo krachtig over, om Hem ootmoedig en nederig te gehoorzamen, dat ik uit hartelijke gewilligheid voor Hem moest uitroepen: *Ziet hier ben ik, Heere, Heere! om door Uw medewerkende geest Uw wil te doen tot heerlijkheid van uwen heilige Naam.* Van die tijd af bleef er in mijn hart een stil en onderworpen voornemen om bij de eerste gelegenheid dit werk te beginnen.

Op een zekere rustdag dan, niet al te wel gesteld van lichaam zijnde, waardoor ik genoodzaakt werd die gehelen dag in huis te blijven, en zoals ik mij alleen bevond, geliefde de Heere mijn gemoed krachtdadig op te wekken en aan te zetten om met deze zaak in Zijn Naam en kracht te beginnen. Waartoe ik mij ten eerste dan ook begon te schikken, onder een ernstig opzien tot God om de nodige hulp en bijstand van Zijn Geest. En de Heere geliefde zich niet onbetuigd te laten, maar vertegenwoordigde zich zo aan mijn ziel en klaarde mijn geheugen zodanig op, dat het mij zeer wonderlijk voorkwam, en ik met alle ruimte kon geloven dat de Heere op een klare wijze zijn hand en vinger ten goede in dit werk had. Ook zo had ik het die ganse dag bijzonder goed voor mijzelf, Daar ik mijn zalig en verruimd aandeel aan God in Christus door een levendig en ootmoedig geloof van toe-eigening en vertrouwen op de verdiensten van Christus zo zeker en vast kon opmaken, dat ik er al juichende, indien het de wil Gods geweest was, naar de eeuwigheid op zou hebben kunnen gaan. In en onder zulke levendige invloeden van Geest en kracht heb ik dit werk mogen beginnen en voleinden, hoewel veeltijds onder een gedurige tegenstand van de vijand, die mij op allerhande wijze zocht te belemmeren, over welke hinderpalen de Heere mij gedurig heenhielp, en anders zou ik het werk nooit hebben kunnen ten einde brengen.

Maar tot wat einde de Heere mij tot dit werk geroepen en bekwaam gemaakt heeft, of waartoe ik het heb moeten schrijven, is voor mij tot deze ure nog een diepe verzegelde verborgenheid, om welke in te zien ik evenwel in mij gene de minste nieuwsgierigheid bevinde. Maar dit heb ik wel eens kunnen geloven, dat de Heere na deze, in deze weg nog zou verheerlijkt worden, en dat was mij dan genoeg, ook zou de Heere alsdan mijn arbeid gedenken en genadig zegenen. Ondertussen zou het mij tot een dierbaar voordeel zijn, indien de Heere mij na deze nog al meer geliefde te verwaardigen en bekwaam te maken, om ten nutte van dit bedroefde land en volk, alsmede voor mijzelf, des Heeren aangezicht te zoeken, opdat Hij ons genadig zij en nog eenmaal met Zijn Geest tot ons wederkere.

Och! hoe grotelijks ware dit niet te wensen en te hopen, en wat moest daar niet veel door Nederlands ware en oprechte Sionieten om gezucht en gebeden worden, terwijl het anders deze lande nimmer meer wel zal kunnen gaan. Wat er anders nog al mag worden aangewend om 's lands vervallen zaken buiten de hulp des Heeren te mogen herstellen, zo zal het toch alles vruchteloos zijn, de Heere zal onze aller-heilzaamste voornemens zelfs verijdelen en tot niet doen lopen.

Nu, de Heere die machtig is meer als overvloedig te doen boven alles wat wij bidden of denken kunnen, doet nu in deze wat goed is in zijn ogen, en Hijzelf gelieve mijn gang te richten, tot het einde van mijn zwak en vergankelijk leven, tot eer van Zijn Naam, tot zaligheid van mijn ziel en tot nut en voordeel, tijdelijk en geestelijk, van het land en volk waarin en onder ik woon en waar mijn sterfelijk deel, als de aflegging mijns tabernakels daar is, misschien ook rusten zal in hoop. Want ik durf met alle vrijmoedigheid en stille verruiming des harten wel voor de gehele wereld getuigen en belijden *dat de Heere de Drieëenige God, uit vrije genade mijn rechterhand tot zaligheid gevat heeft.* Hem zij derhalve van alle deze dingen de eer, kracht en heerlijkheid tot in alle eeuwigheid. AMEN! JA, AMEN.

TOELICHTING

Eva van der Groe werd begin februari 1704 geboren in het Zuidhollandse dorpje Zwammerdam. Zij als oudste dochter van Ds. Ludovicus van der Groe (1675-1711) en Johanna Laats (ca. 1680-1760). Ook haar grootvader en ooms van moederszijde, waren predikant in de Nederlands Hervormde Kerk. Twee broers van Eva - Theodorus (1705-1784) en Simon Ludovicus (1707-1779) werden eveneens predikant. In 1711 stierf vader Van der Groe. Zijn weduwe vestigden zich in Leiden, waar de beide zoons konden studeren.

In oktober 1725 trad Eva in de Leidse Pieterskerk in het huwelijk met de koopman Jan Pluymejoen (1701-vóór 1758). Hij was afkomstig uit Haarlem, waar het echtpaar ook ging wonen. Het jaar daarop beviel Eva van een zoontje, Jan genoemd, dat na vier maanden overleed. Het huwelijk bleek helaas een grote mislukking. Jan was lui en leefde er op los, zodat er voortdurende spanningen ontstonden die reeds in juli 1727 uitliepen op een echtscheiding.

Eva trok weer in bij haar moeder in Leiden en vervolgens in 1729 in de pastorie van het naburige dorp Rijnsaterwoude, de eerste standplaats van haar broer Theodorus. Tot een tweede huwelijk is zij niet meer gekomen. (Biografische gegevens gedeeltelijk ontleend aan F.A. van Lieburg)

In 1735 kwam Eva tot bekering, en een half jaar later haar broer Theodorus. (Zie haar eigen geschreven bekeringsweg)

In de zomer van 1740 werd de pastorie van Rijnsaterwoude verwisseld voor die van Kralingen bij Rotterdam.

In dezelfde tijd werd Eva belangstellend naar de politieke gebeurtenissen in Nederland. Vooral de Oostenrijkse Successie-oorlog, die duurde van 1740 tot 1748 en waarin vanaf 1744 ook de Republiek betrokken was, volgde zij op de voet. Veel hoop had Eva niet voor de toekomst van ons land, gezien het algemene godsdienstige en zedelijke verval. Zeker zou God in deze oorlog, door middel van het imperialisme van de Rooms-katholieke Franse koning, de zonden met Zijn oordelen bestraffen.

In deze jaren werd Eva bedeed met enige mate van de Geest der profetie. Bij allerlei gebeurtenissen in het buitenland voelde ze zich betrokken. Waren in Frankrijk de vorsten der aarde bijeen, dan lag zij in de Kralingse pastorie te smeken om de verijdeling van 'Achitofels raadslagen'.

In 1747 begroette Eva de tot algemeen stadhouder verheven prins Willem IV, toen deze in Rotterdam zijn intocht maakte.

Sterk leefde ze ook mee met de belegering van Bergen op Zoom, en zij zag het als een verhoring van haar gebed dat er in december van genoemd Jaar een partij levensmiddelen voor de Franse soldaten aldaar verloren ging.

(Later - met Pinksteren 1749 - maakte ze een reis om de ruïnes van de Brabantse vestingstad met eigen ogen te aanschouwen.)

Intussen was in 1748 de oorlog tot een einde gekomen, maar volgens Eva moest dit wel Gods laatste genadeblijk over *Neêrlands Israël* zijn. Bij een volgende bezoek van het vaderland zou het met de vrijheid van de staat en van de godsdienstuitoefening ongetwijfeld gedaan zijn.

Eva van der Groe 'mocht deze zaken en werkzaamheden, waar de Heere mij door Zijn Geest toe verwaardigd heeft' niet alleen beleven, zij kreeg ook een Goddelijke opdracht om ze op schrift te stellen. Dit gebeurde in december 1749, met als resultaat

een uitvoerige verhandeling onder de titel: *Een eenvoudig en echt verhaal over oorlog, kerk en staat van Eva van der Groe; zuster van Theodorus van der Groe; laatst predikant te Kralingen*. Uitgegeven bij J. Boden; Zwijndrecht 1844.

Daarna maakte een verslag van haar bekeringsweg, dat wil zeggen van haar levensloop tot ongeveer 1736. Zij geloofde, na biddend zelfonderzoek, daarmee de eer van God te dienen en mogelijk anderen tot nut en stichting te kunnen zijn. Vooral op het punt van *de rechtvaardigmaking voor God door het geloof is Christus*, waren er grote verschillen in de opvatting van voorgangers en gelovigen uit de gewone man. Het schijnt dat Eva een krachtige persoonlijkheid was en daardoor heeft zij wellicht meer invloed op haar broer Theodorus uitgeoefend dan wij weten.

Eva schreef haar bekering toen ze ca. 45 Jaar was. Een Jaar of 14 na haar bekering. Haar geschrift is vol onderwijs en geestelijke lering. Het toont ons aan hoe verkeerd velen werkzaam zijn met de belangen van hun ziel en hoe verkeerd en schadelijk velen zielen behandelen. Och, of men hierop toch acht wilde slaan!

Aan de andere kant mogen we opmerken dat persoonlijke ondervinding geen maatstaf is voor andere mensen. Wanneer wij een woestijnreis gemaakt hebben van 40 of meerdere Jaren en op de reis naar het hemels Kanaän de talloze onderscheiden werkingen van Gods Geest in ons en in anderen met opmerkzaamheid hebben nagegaan, mogen wij wel concluderen: *hoe groot is Gods wijsheid, hoe diep zijn Zijn wegen, hoe ondoorgrondelijk Zijn werken in de mens!* Wij moeten in onze woestijnreis niet alleen sterven aan ons eigen leven in de volle zekerheid van de rechtvaardigmaking, maar daarna ook leren sterven in de weg van heiligmaking aan onze visie, onze inzichten, onze mening en onze goede bedoelingen. De kroon komt op het hoofd van de Zoon van God, *Die de Opperste Wijsheid Zelf is*. Hij handelt met de mens in soevereine wijsheid en vrijmachtig welbehagen, waar niets aan toe te doen en niets aan af te doen is. En dit doet de Heere opdat geen vlees zou roemen voor Hem. We kunnen Hem niet voorrekenen en ook niet narekenen, maar mogen dan leren om Hem te volgen, door wegen die we niet geweten hebben en paden die we niet verwacht hadden. En dan besluiten we met de woorden van de Evangelist: *wie is een Leraar gelijk Gij?* Deze hemelse lessen onderwijst Jezus ons door de inwoning van de Heilige Geest.

Eva van der Groe had dezelfde overtuigingen in tal van geloofszaken als haar broer. Uit een briefwisseling tussen de dominee en de bekende Jacob Groenewegen (1707-1780), blijkt dat ds. Van der Groe steunt op de visie van zijn zuster Eva omtrent haar visie op Jacobs geloofswerkzaamheden en zijn inzicht op de geloofsleer over de rechtvaardigmaking. Zie blz. 233 in het boek: *Beschrijving van het oprecht en zielzaligend geloof; door Th. Van der Groe, in leven predikant te Kralingen. Nevens enige brieven van Jacob Groenewegen; Adriaan van der Willigen en Th. Van der Groe; waarin deze stof breder behandeld en dan de twee laatsten tegen de eersten wederlegd wordt. Dit wordt uitgegeven volgens het echt eigenhandig handschrift van Th. Van der Groe, in het Jaar 1741. Afkomstig van een zijner geliefde vrienden te Rotterdam, zonder de minste verandering*. Z.j. R. C. Huge - Rotterdam.

Van der Groe en zijn zuster Eva namen ook stelling tegen de zgn. 'Nijkerkse beroeringen', en de opwekkingen die te Werkendam, in de Albasserwaard en op veel andere plaatsen in ons land voorkwamen. Zij maakten daarin geen onderscheid tussen het koren wat aanvankelijk onder een hoop kaf verborgen kan zijn.

Over Eva's verdere leven zelf is weinig meer bekend. Toen in 1754 haar broer in het huwelijk trad verliet ze de pastorie van Kralingen, waarna ze - tot 1760 nog samen met haar in hoge ouderdom gestorven moeder - in een huis aan de Veenweg woonde. Het einde kwam voor Eva van der Groe op 66-jarige leeftijd. Op 23 maart 1770 werd ze vlak voor de preekstoel in de kerk van Kralingen bij haar moeder begraven.

In zijn biddagpredicatie te Kralingen, voormiddag de 16^e februari 1774 herinnert Van der Groe de gemeente aan dit feit en spreekt zijn verwachting uit dat hij ook eenmaal naast zijn zalige moeder en zuster in deze kerk begraven hoopt te worden. De preek handelt over koning Josia en Gods belofte dat hij vóór het oordeel in het graf zal komen. Hij besluit zijn preek over 2 Kon. 22:19, 20, als volgt:

Och mijn waarde vrienden! Laat dan nu voorts spotten, die spotten wil; en laat zorgeloos blijven wie zorgeloos blijft. Maar ik ellendig oud eenzaam man, wens, door de grondeloze genade en ontferming van de Heere nevens het arme hoopje van de Godzaligen, dat nog met mij is overgebleven, mij bij de koning Josia te voegen.

O, ik wens met hem,

(1) Gods gedreigde wraak-oordeel uit het wetboek waarachtig te geloven, en het vastgebonden op mijn hart te dragen.

(2) Ik wens dat God mijn ellendig hart ook veel week wil maken.

(3) Ik wens mij voor het aangezicht van de Heere ook diep te vernederen, en mij in het stof voor Hem te verbergen.

(4) Ik wens dat ik ook mijn klederen mocht scheuren, enz.

(5) Ik wens dat ik, tot mijn dood toe, ook bitterlijk mocht wenen; en nergens, buiten de Heere, meer enige lust of vertroosting in mocht vinden. Maar dat mijn verkwikking alleen mocht zijn in droefenis, Jer. 8:18.

(6) Ik wens, in mijn geringe standplaats, en in mijn onwaardigheid, getrouw voor God, en voor Zijn zaak te ijveren tot het einde toe; en Zijn heilige wet en waarheid, die nu op de straten struikelen, te helpen voorstaan.

(7) Ik wens dagelijks de Heere te verwachten; mij van de wereld verder af te zonderen; alleen voor God te leven; en mijn Heere Jezus Christus, Wiens eigendom ik voor eeuwig wil zijn, standvastig aan te kleven, en vrijmoedig te belijden.

(8) En ook een arm onwaardig voorbidder te zijn voor de behoud van het lands en van de kerk; en met de lieden, die zuchten, samen te zuchten.

*(9) En dan wil ik vast hopen, als ik dan genade in de ogen van de Heere zal mogen vinden, dat Hij mij onwaardige, Zijn heilige raad hier uitgediend hebbende, ook zal verzamelen tot mijn vaderen, en dat ik met vrede in mijn graf verzameld zal worden, hier voor deze predikstoel, **bij mijn zalige zuster en moeder**; en dat mijn ogen al het kwaad dan ook niet zullen zien, dat de Heere zal brengen over deze plaats, en over geheel Nederland.*

Dat geve de Heere zo aan mij en ook aan allen, van welken de namen zijn in 't boek des levens! Amen, Ja, amen.

Van der Groe kreeg zijn wens in 1784. En sindsdien juicht zijn ziel voor de troon van God.